

Marcela GAVRILĂ

*Saloanele
Moldovei,*
ediția a XXIX-a

pagina 2

Marius MANTA

Săditorea
de urme

pagina 7

Carmen MIHALACHE

Lucid, critic,
despre succes

pagina 12

Gheorghe IORGA

Avatarurile
bovarismului

pagina 14

Constantin CĂLIN

„Cît ne putem
îngădui să fim
noi înșine?”

pagina 16

• Olga Bakitkaia – *Piața Republicii, Roma*
(Premiul Consiliului Județean Bacău)

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri după albumul
„*Saloanele Moldovei – 2019*“, ediția a XXIX-a

Violeta SAVU

Ofertă specială la *Thanato Hotel*,
camere lipsite de viață

pagina 17

Fragmentarium

ASTRA 2019. A 113-a adunare generală a Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român a avut loc la Aiud, județul Alba, între 18 și 20 octombrie. Despărțământul ASTRA „Vasile Alecsandri” Bacău a adus în discuție destinul limbii române dincolo și dincoace de Prut și, de asemenea, rolul lui Grigore Tabacaru în dezvoltarea pedagogiei românești. Au fost vizitate Râpa Robilor și monumentul „Calvarul Aiudului”.

BUHUȘI – ORAȘ CULTURAL. Primăria, Asociația Culturală „Renășterea” și Biblioteca Orășenească „George Bacovia” Buhuși au lansat pe 10 oct. două cărți: „Reflecțiuni de pe coclauri” (aforisme), de Petru Botezatu și „O istorie a opiniilor privind filosofia lui Eminescu”, de Ștefan Munteanu. Participanții (C. Călin, Adrian Jicu, Viorel Savin, Dumitru Brăneanu, Cristina Ștefan, Petre Isachi, Cornel Galben, Theodor-George Calcan, Ion Tudor Iovian, Ion Dinvale, Gh. Băițătescu, Vasile Zaharia), moderată de Ion Fercu, au apreciat profunzimea cugetărilor, respectiv capacitatea de analiză critică a eminescologului.

„AL. I. CUZA” – 160. Școala Primară de Băieți nr. 2 Bacău (1859), azi Școala Gimnazială „Al. I. Cuza”, a rotunjit 160 de ani, prilej de evenimente care mai de care mai reușite. De „dincolo”, C. Arseni, Radu Beligan, George Bălăiță, Em. Elenescu și mulți, mulți alții și-au regăsit „starea de elev”.

COȘNA – 2019. Laudă Asociației „Prospectorii istoriei” și Primăriei Părgărești pentru realizarea (la 5 oct.) a Ansamblului Monumental de pe dealul Coșna, în memoria eroilor din 1917.

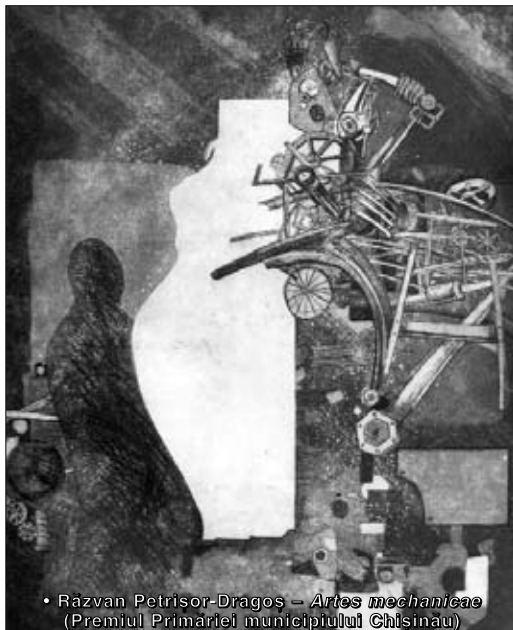
ZILELE SCOLII BĂCĂUANE. Ediția a III-a a proiectului Casei Corpului Didactic „Grigore Tabacaru” a avut anvergură și eficiență. Invitați din țară (Andrei Marga, Valentin Popescu, Emil Lazăr, Sorin Cristea, Cătălin Turliuc) și din județ (Venera-Mihaela Cojocariu, Ioan Dănilă, Marin Moscu, Cornelia Cucu, Bogdan Romandas, Andrei Tudor, Jenică Apostol, Maria Făciu, Elena Bonta ș.a.) au contribuit la aceasta. Artizan: istoricul Gabriel Leahu

CAPITALĂ A DRAMATURGIEI. Teatrul Municipal „Bacovia” a găzduit (pe 11 oct.) Festivalul Național de Teatrul „Mihai Codreanu”, organizat de Asociația Nevăzătorilor din România. Pasiune, pricepere, mesaj, speranță...

DE ZECE ANI. Asociația Învățătorilor din județul Bacău a împlinit un deceniu de la reînființare, prilej pentru utile dialoguri culturale și profesionale cu filiala din Republica Moldova (președintă, dr. Mariana Marin). S-a discutat și despre reintroducerea limbii române în liceele pedagogice din România.

CENTENAR MEDICAL. Celebrul orelist Costache Andone (n. 27 sept. 1919, Filipeni, Bacău) a fost omagiat la centenar în Biblioteca „George Bacovia” a Colegiului Național „Ferdinand I”. Dr. Virgil Răzeșu a numit întâlnirea „Un moment de grație”.

AI. IOANID

• Razvan Petrisor-Dragoș – *Artes mechanicae* (Premiul Primăriei municipiului Chișinău)

Saloanele Moldovei, ediția a XXIX-a

• Svetlana Sugjda – *Negru pe alb* (Premiul UAPR, filiala Bacău)

La Galerile „Alfa” ale Muzeului de Artă din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” a avut loc joi, 3 octombrie 2019, ora 17.00, vernisajul Expoziției-concurs de artă plastică contemporană „Saloanele Moldovei – ediția a XXIX-a”. Organizată împreună cu Uniunea Artiștilor Plastici din Republica Moldova, manifestarea numără printre parteneri numeroase instituții, de pe ambele maluri ale Prutului: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova, Primăria municipiului Chișinău, Primăria municipiului Bacău, Muzeul Național de Artă al Moldovei din Republica Moldova, Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău, Uniunea Artiștilor Plastici din România și filiala Bacău a Uniunii Artiștilor Plastici din România.

Juriul manifestării din acest an a fost alcătuit din șapte membri: Valeriu Șușnea – președintele filialei U.A.P. Buzău, România, președinte; Tudor Stavilă – critic de artă, doctor în studiul artelor, președintele secției Critică de artă U.A.P., Republica Moldova; Octavian Romanescu – mem-

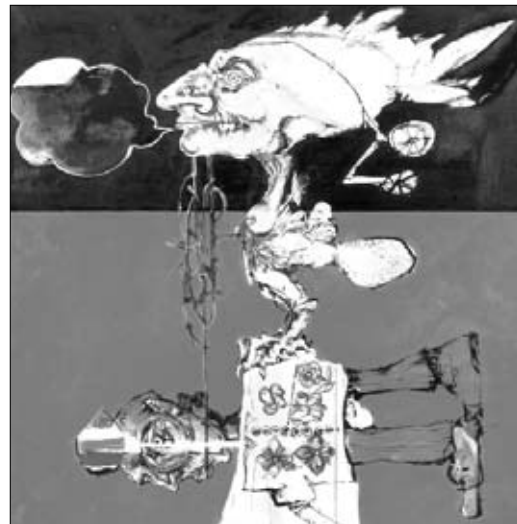
bru titular al U.A.P., președintele secției Artă decorativă U.A.P., Republica Moldova; Alexandru Macovei – artist plastic, membru titular al U.A.P., Republica Moldova; Ovidiu-Constantin Ionescu – conf. univ. dr., Universitatea Națională de Arte București; Anca-Niculina Mihăilă – muzeograf, Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău; Veaceslav Fisticanu – artist plastic, membru titular al U.A.P., Republica Moldova.

Din cele 340 de înscrieri inițiale ale artiștilor din România și Republica Moldova, juriul a selectat pentru expoziție 195 de lucrări de pictură, grafică, fotografie, sculptură și artă decorativă, care au fost expuse în două săli de la Galerile „Alfa” și respectiv „Frunzetti”. Cele zece premii au fost acordate următorilor artiști plastici: Premiul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, artistului Răzvan-Constantin Caratănase, pentru lucrarea *Imago mundi*; Premiul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, pictoriței Eudochia Robu, pentru lucrarea *Înger cu mască*;

Premiul Muzeului Național de Artă al Moldovei, artistului Dionis-Octavian Puscută, pentru lucrarea *Himera*; Premiul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău, artistului Victor Cuzmenco, pentru lucrarea *Straturi*; Premiul U.A.P. din România, sculptorului Mihail Damian, pentru lucrarea *Vânătoarea de vrăjitoare*; Premiul „Mihail Grecu” al U.A.P. din Republica Moldova, artistului Eric Perjovschi, pentru lucrarea *Călătorie în timp*; Premiul U.A.P. din România, filiala Bacău, ceramistei Svetlana Sugjda, pentru lucrarea *Negru pe alb*; Premiul Consiliului Județean Bacău, pictoriței Olga Bakitkaia, pentru lucrarea *Piata Republicii Roma*; Premiul Primăriei municipiului Bacău, artistului-fotograf Ovidiu Ungureanu, pentru lucrarea *Aesthetic urban*; Premiul Direcției Cultură a Primăriei municipiului Chișinău, graficianului Răzvan-Dragoș Petrișor, pentru lucrarea *Artes mechanicae*.

Expoziția este deschisă publicului vizitator timp de o lună.

Marcela GAVRILĂ
muzeograf,
Muzeul de Artă Bacău

• Dionis Octavian Puscută – *Himera* (Premiul Muzeului Național de Artă al Moldovei)

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Gheorghe Iorga și divanul persian

Cu fiecare nou volum tradus din limba persană, Gheorghe Iorga nu face altceva decât să-și rotunjească profilul de intelectual veritabil și de traducător rarism. Căci, să fim sinceri, cine se poate mândri astăzi cu performanța de a putea traduce, fără intermediar, autori precum Omar Khayyam, Forugh Farrokhzad, Sadegh Hedayat sau Sohrab Sepehri? Pentru că a traduce *Bufnița oarbă* sau cripticele rubaiaite ale lui Omar e o probă cu adevărat inițiativă, echivalând, probabil, cu traducerea lui *Finnegans Wake* sau a cumpitului *Fiintă și timp*.

Ei bine, Gheorghe Iorga nu doar că s-a încumetat să o facă, dar a și scris câteva volume/ studii introductive extrem de solide, pentru a facilita cititorului înțelegerea acestei lumi străni. Ambiția sa nu e de a traduce scriitori importanți, ci și de a arunca punți între două lumi și între două culturi aparent străine, fiindcă legăturile între literatura iraniană (persană) și cea română sunt aproape inexistente. Cu excepția câtorva traducători și pasionați cercetători (Otto Stark, George Popa sau Vasile Sofineti), interesul e cu totul sporadic. Iar asta nu face decât să sporească meritele unui asemenea proiect ale cărui rădăcini coboară în anii '70, când studentul la Teheran Gheorghe Iorga se întâlnește cu proza lui Hedayat. E, mai bine zis, o revelație, care se va transforma în obsesie. De atunci datează și planul de a-l populariza în spațiul românesc și de a realiza o integrală Hedayat. După mai bine de 40 de ani, proiectul persan a devenit realitate, prin publicarea ultimului volum, *Femeia care și-a pierdut bărbatul* (București, Ed. „Tracus Arte”, 2019), care se înscrisă într-o pentologie incluzând capodopere *Bufnița oarbă*, precum și proza scurtă *Îngropat de viu*, *Hadji Agha* și *S.G.L.L.*, traduse în premieră la noi. El echivalează cu o eliberare, căci am sentimentul că pentru Gheorghe Iorga nu a fost doar un pariu cu sine, ci și o luptă cu sine. O traducere mistică, în care a pus nu doar știință sau talent, ci și suflet, amintindu-mi de cunoscutul vers barbian: „Trup sfânt și hrană sieși/ Ha(d)gi rupea din el...”

Ceea ce înțește la acest ultim volum (*Femeia care și-a pierdut bărbatul*) sunt afinitățile cu proza caragialiană, în sensul existenței unei fatalități căreia nimeni nu i se poate sustrage. Evident că nu poate fi vorba despre vreo influență (nici modelatoare, nici catalitică, așa cum ar spune comparatiștii), ci doar despre o întâlnire, mirabilă, a unor spirite, dincolo de timp și de spațiu. Odette, din *Oglinda spartă*, Khodjasteh și Manutchehr, din *Măștile*, sau

Fereydun, din *Noaptea la Varamin*, împărtășesc soarta tragică a personajelor caragialești, fiind victime ale hazardului. De altminteri, fiecare dintre povestiri are o doză de straniu. În *Camera obscură*, naratorul întâlnește un bărbat într-un impermeabil albastru, care se dovedește o gazdă generoasă, dar se sinucide peste noapte, într-un gest inexplicabil, care amintește de *regressus ad uterum*. Un altul, Mehrdad, cumpără, spre uimirea vânzătoarei, un manechin, pe care îl aduce acasă. Îmbătându-se, confundă manechinul cu logodnica, pe care o împușcă. Și mai bizar este cazul lui Homayun, care își pierde familia din cauza geloziei protestei. El bănuiește că soția îl înșală cu cel mai bun prieten, Bahram. Acesta se sinucide și își lasă averea fiicei lui Homayun, Homa. Generozitatea prietenului i se pare suspectă și alimentează bănuiala că, de fapt, adevăratul tată al fetei ar fi Bahram. Turbat, Homayun își părăsește familia și vrea să plece în alt oraș. Strângându-și lucrurile, găsește o scrisoare de la prietenul său care îi

mărturisese că, într-adevăr, o iubea pe soția lui, dar a preferat să se sinucidă pentru a nu-l dezonora. Trezit ca din vis, Homayun aleargă să-și vadă fiica, dar află că și aceasta a murit, implorând să-și vadă tatăl pentru ultima dată... Accidentul de masină din *Măștile* amintește de *Nuntă în cer*, deși sensul nu e proiectarea iubirii în absolut ca la Eliade, ci imposibilitatea de a găsi o cale de împlinire: „Dar el n-o asculta. Își ridică umerii și conduse cu o viteză ametoitoare. Ea vru să spună ceva, dar vântul îi astupă gura. Văile și colinele se măreau într-un fel straniu și defilau prin fața mașinii. [...] A doua zi, dimineața, bucățele de carne arsă se vedeau pe marginea drumului. Puțin mai încolo, două măști, una rotundă și una trandafir, cealaltă galbenă și uscățivă, ca la chinezi, strămbau din nas”.

O atenție specială merită povestirea care dă titlul volumului, dezvăluind caracterul religios, conservator și misogin al societății iraniene, unde femeia nu-i altceva decât un obiect de care bărbatul se poate dispensa după bunul-plac, fiindcă operează dublul standard în judecarea indivizilor. Cât despre copii, ei contează doar în măsura în care servesc unui interes. Zarrin Kolah este un personaj exponențial, iar povestea ei vorbește despre dramele din lumea islamică. Zarrin e măritată cu Gol Bebu, care începe să fumeze opium și să o bată, neglijându-și îndatoririle matrimoniale. Ba mai mult, pleacă de acasă, lăsând-o cu un copil pe care nu are cu ce să-l crească. Cum nu se poate întoarce acasă (unde o așteaptă blestemele mamei), femeia pleacă în căutarea soțului, pe care îl găsește cu o altă femeie, fiind alungată de mama lui Bebu. La rândul ei, Zarrin își abandonează copilul și pleacă mai departe, în speranța că va găsi un alt bărbat care miroase a bălegar și care e dispus să o bată: „Copilul rămase pe loc, liniștit și docil, ca o păpușă de cârpă. Zarrin Kolah nu intenționa să se întoarcă: nici nu-l îmbrățișă. Copilul ăsta nu-i mai servea la nimic; nu era decât o povară, o gură de hrană. Se debarasă de el așa cum o respinsese Gol Bebu, așa cum o

alungase maică-sa. Era iubirea maternă așa cum o învățase”.

Dacă ar trebui să definesc sintetic acest volum (și, în general, proza lui Hedayat), m-aș opri la un dialog din *Noaptea la Varamin*, care punctează, printr-un splendid *mis en abyme*, raporturile dintre Occident și Orient, surprinzând, în egală măsură, drama unui autor prins între două lumi. Un autoportret implicit, în care trebuie să vedem o tensiune intelectuală și existențială care avea să-l împingă pe Sadegh la sinucidere: „– Destinul, destinul! M-am îmbolnăvit de când te-aud vorbind așa. De ce pronunți astfel de ineptii? – Uite, iarăși ești ca alaltăieri-seară, protestă Faranghi, când negai existența lumii de dincolo... Ești complet occidentalizat, nu mai crezi în nimic. – Asta n-are de-a face cu Occidentul. Vreau să spun că educația noastră este rea. Întârzierea noastră provine din aceste superstiții cu care ne-am împuiat capul încă din copilărie și care ne fac să ne gândim doar la... lumea cealaltă!” E, în aceste replici, întreaga problematică a Iranului, care se zbate între tradiție și modernitate, între închidere și deschidere, între acceptare și refuzare. Iar povestirile lui Hedayat nu s-alteva decât ilustrări ale acestei teribile înclăștrări, din care scriitorul însuși a ieșit, învins și învingător, în același timp.

Așa cum scriam și cu altă ocazie, Gheorghe Iorga face parte din familia spiritelor alese, fiind unul dintre puținii inițiați în ceea ce înseamnă cu adevărat spiritualitatea orientală. Cu *Femeia care și-a pierdut bărbatul* se închide cerul, dar nu se încheie aventura intelectuală numită Hedayat. Ea e un adevărat divan persian, care ne invită să meditam la ceea ce credem că știm. Dincolo de povestirile propriu-zise stă însă înțelepciunea unei lumi despre care Gheorghe Iorga mai are multe să ne spună. Și nu doar despre acest mare necunoscut, numit Hedayat, ci și despre lumea din care el se trage. Adică despre ceea ce ne așteaptă nu peste mult timp.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Academia Bărlădeană
XXIV, 2 (75), 2019

Revista Societății Literare-Culturale fondate în 1915 (președinte de onoare, C. D. Zeletin; președinte, Elena Monu) este ca de obicei o oglindă fidelă a vieții spirituale bărlădene. Redactorul-șef, Serghei Colosenko, a așezat în pagină subiecte de interes larg: centenarul Al. Vlahtuță, portretul lui Aurel-George Stino (profesorul de franceză al lui Mihail Sadoveanu, la Fălcițeni) și al preotului Toma Chiricuță (prin mijlocirea unui volum editat de pr. Nicolae Dascălu), dar și sem-

nalarea apariției integralei „Vasile Alecsandri”, „la împlinirea a 201 ani de la nașterea bardului de la Mircești”. (D. I.)

9-10-11-12/2017-2018

Publicația editată de Complexul Muzeal „Julian Antonescu” din Bacău merită prezentată pentru calitatea și diversitatea temelor propuse: autportretul instituției (pp. 4-5),

articole de specialitate (probleme privind sănătatea personalului din domeniul muzeal – pp. 28-31) sau de istorie (despre bătăliile din Primul Război Mondial – pp. 40-43). Sintetic, sunt consemnate evenimentele culturale încheiate: Simpozionul „Vasile Pârvan”, reiterarea zborului istoric Bacău-Blaj-Bacău, „Alecsandriada”, „Saloanele Moldovei” sau „Noaptea muzeelor”. Noutățile Eugeniei Antonescu despre Nicu Enea ori ale Mariane Popa despre condiția muzeografului, reproducerea de calitate atât ale operelor de artă, cât și ale documentelor istorice rotunjesc un număr de colecție. (I. D.)

Zilele Culturii Călinesciene

Ediția a 51-a a manifestării organizate de Primăria Municipiului Onești (prin Fundația Națională „G. Călinescu”), Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” și Rotary Club Onești a fost o nouă reușită a infatigabilului C.Th. Ciobanu. La Galerile Fundației și apoi la Biblioteca Municipală s-a vizitat Expoziția „Univers călinescian”, moment urmat de festivitatea de deschidere. „A continua nu e ușor”, a spus C. Th. Ciobanu, după care a fost audiată prelecțiunea „Călinescu, azi”, rostită de prof. univ. dr. Nicolae Mecu, cel care „a pus fiecare virgulă în cele câteva mii de pagini despre sau de G. Călinescu”. A urmat decernarea premiilor: cu o laudatio pertinentă, Vasile Spiridon, din partea juriului, i-a acordat marele Premiu lui Nicolae Mecu. Bogdan-Florin Romandăș a primit Premiul Special, iar Dumitru Brăneanu i-a înmănat lui C. Th. Ciobanu un premiu de excelență, la 80 de ani de viață și șase decenii de activitate literară. A doua zi, Tudorel Urian a moderat colocviul „Conceptul de fundație națională”, iar Adina Mitroiu a prezentat antologia „Poeți troțușeni”. (D. IOAN)

A doua ediție (în fapt, a 33-a) a Festivalului Internațional „Zilele muzicii contemporane”, fără regretatul compozitor Liviu Dănceanu (19 iul. 1954 – 26 oct. 2017) – sufletul acestei unice manifestări culturale avangardiste, pornită în anul 1986 –, s-a desfășurat între 1 și 6 octombrie la Sala „Ateneu” din Bacău. Deși s-a constituit în omagiu, Festivalul lasă impresia că nu mai este ce a fost. Pare că lipsesc pasiunea pentru acest gen de muzică, lupta de a-l impune, convingerea în necesitatea lui, cuvântul erudit și cu har pe care compozitorul, profesorul universitar, autorul a sute de articole și multe cărți îl rostea sau îl scria în caietul-program.

La ediția a V-a a Festivalului, în 1991, Liviu Dănceanu nota: „Există un singur tratament al școlii muzicii contemporane: un tratament homeopatic, în care muzica nouă pătrunde progresiv în sufletul nostru. Fericiți cei ce reușesc acest lucru!”

Melanjul imagine-muzică a fost consistent, preponderent am putea afirma, astfel că în deschiderea asigurată de Ansamblul „Archaeus” am vizionat un film în regia lui Radu Igazsag (prezent în sală) – prieten și colaborator al lui Liviu Dănceanu –, produs de Pro-Film și prezentat la Expoziția Universală de la Sevilla în anul 1992, în cadrul Pavilionului românesc, la aniversarea a 500 de ani de la descoperirea Americii. Un colaj

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Ostinato – ZMC 33

cu poze ale lui Liviu Dănceanu a prefațat lucrările compozitorului, în concertul susținut de Anca Vartolomei – violoncel, Rodica Dănceanu – pian, Ana Radu – oboi, Ion Nedelciu – clarinet, Șerban Novac – fagot, Sorin Rotaru – percuție, Ioan-Marius Lăcraru – vioară, dirijați de Mircea Pădurariu. Aceste „filme de animație”, cum au fost numite în materialele publicitare, au fost proiectate de Loredana Baltazar.

În 5 octombrie, seară de film: „Nosferatu”. Muzica Violetei Dinescu – compozitoare născută în anul 1953,

care din 1982, când a emigrat în Germania, și-a construit o carieră ce îi permite să își etaleze creațiile în Europa, Asia și America –, interpretată de Trioul „Contraste”: Ion-Bogdan Ștefănescu (flaut), Sorin Petrescu (pian), Doru Roman (percuție), la pelucula expresionistă a lui Murnau, este rezultatul fascinației. „În timp ce mă uitam la el, fără sonor, descopeream leitmotive și țesături muzicale care puteau fi urmărite. Prin sarcina mea, mărturisesc autoarea, de a scrie coloana sonoră, am căutat să creez o expresie care

să se plieze pe tragismul interior al poveștii filmului.” Pelucula s-a oprit la un moment dat, din motive tehnice, ceea ce a crescut tensiunea momentelor create în film de... vampiri.

Festivalul de muzică nouă – primul de acest gen organizat în România – s-a încheiat cu „Protosonic – o performanță multimedia” interesantă, captivantă, realizată de Duo Synthchordia: Fernando Mihalache – bayan, Cătălin Crețu – electronice, video procesări live. Pentru cercetare sonoră și videoart a fost invitat Mișo Micleușeanu.

Soliști ai Filarmonicii din Sibiu, inițiatori ai Stagionii camerale Florescu – Fernandez and Friends, pianista Monica Florescu și Makcim Fernandez-Samodaiiev ne-au delectat cu Sonate de George Enescu (op.26 nr.1), Paul Hindemith (op.25 nr.3) și Alfred Schnittke (nr.1), într-o rafinată interpretare care trădează experiența și mai cu seamă plăcerea de a surprinde fineturile expresive ale muzicii de cameră.

Orchestra simfonică dirijată de Ovidiu Bălan i-a avut ca

soliști pe Sorin Petrescu și Doru Roman. Un program foarte dens, cu lucrări dificile: „Frenesia”, de Dan Dedi; „Erebos” a lui Sebastian Androne-Nakanishi; „Concerthymne”, de Liviu Dănceanu, opusul de mare succes al lui Adrian Pop „Triptic” și „Percutrance”, de Gabriel Mălăncioiu.

În 4 octombrie au evoluat ansamblurile Filarmonicii „Mihail Jora” din Bacău. Cvintetul clasic de suflători „Ars cantus”: Florin Tirlea – flaut, George Bosianu – oboi, Mihai Stelian – clarinet, Mihai Timofti – fagot și Virgil Badiu – corn s-a regăsit muzical după mulți ani pentru a restitui lucrarea „Trochos”, compoziție ce aparține lui Liviu Dănceanu. Au urmat programele susținute de Cvartetul „Fagotissimo”, Duo „Capriccio”, Cvartetul „Avangarde” și Orchestra de cameră „Grandissimo”, dirijată de Andreas Mihăiță-Rădoi.

Interpretând în Duo „Capriccio” Ostinato compus de Dan Buciu (compozitor născut în anul 1943, cu studii la Conservatorul bucureștean și perfecționări cu Aurel Stroe, Ligeti ori Stockhausen, la Darmstadt și în alte citadele ale muzicii noi), mi-am reamorsat semnificațiile titlului, ce se referă la un motiv ritmico-melodic scurt, de multe ori repetat. Așa era și „încăpătânarea” orchestratorului acestui festival, pe care îl reluăm constant în Bacău.

Una dintre cele mai importante instituții de cultură și învățământ, Școala Populară de Arte și Meserii Bacău, a împlinit 65 de ani de activitate. De-a lungul anilor, aici au oficiat numeroși profesori, adevărați artiști ai disciplinelor care s-au predat și se predau în continuare, la fel cum din sălile de studiu, de pe scenele de concurs au plecat viitori artiști sau oameni care și-au definitivat o pasiune, au ales să meargă mai departe în carieră sau pur și simplu și-au dorit să-și perfecționeze o înclinație, un talent. Școala Populară de Arte și Meserii pregătește copii, tineri și maturi, la disciplinele canto muzică ușoară, populară, are clase pe diferite instrumente, dar și de arte plastice, actorie, design vestimentar, iconografie etc.

Evenimentul a fost marcat prin organizarea și desfășurarea sâmbătă, 19 octombrie, și duminică, 20 octombrie, la Sala „Ateneu”, a ediției a II-a a Festivalului Artelor: „Armonii în timp”, spectacol și concurs de interpretare, cu participarea unor soliști și grupuri de muzică ușoară și populară din toate județele Regiunii Nord-Est.

La deschiderea Festivalului a participat și Sorin Brașoveanu, președintele Consiliului Județean Bacău, mai mulți consilieri județeni, foști și actuali profesori și elevi ai școlii, colaboratori, directori ai unor școli similare din mai multe județe, printre care Cluj, Suceava, Botoșani etc.

Absolvent al Școlii Populare de Artă, cu mulți ani în urmă, Sorin Brașoveanu a împărtășit celor prezenți momente frumoase, experiența dobândită, aducând un omagiu foștilor lui profesori, printre care Gheorghe Pătrar și Florin Zăncescu. „Aveți o misiune plă-

Școala Populară de Arte și Meserii Bacău – 65

„Armonii în timp”

cută, în același timp și foarte importantă: de pregătire, de perfecționare și valorificare a talentelor, fie ei copii, tineri sau maturi. Sunt bucușori să mă aflu astăzi aici și să vă transmit cele mai frumoase urări. Vă felicit pe toți, profesori și elevi deopotrivă”. În semn de prețuire și apreciere, Domnia Sa a înmănat directorului acestei instituții, Olgața Pătu, *Diploma de Excelență a Consiliului Județean Bacău*, cu ocazia împlinirii a 65 de ani, pentru întreaga activitate. La rândul ei, Olgața Pătu i-a acordat președintelui Consiliului Județean *Diploma și placheta aniversare*, pentru sprijinul permanent acordat acestei instituții de învățământ și cultură, împreună cu mici obiecte de

artă realizate de elevii Școlii, cât și o ie foarte frumoasă, operă a artistului popular Marian Lungu, pe care Sorin Brașoveanu, în aplauzele publicului, a și îmbrăcat-o pe scenă.

Au mai fost acordate diplome și plachete aniversare unor colaboratori ai instituției: Ana Marchiș, Carmen Mihalache, Florin Zăncescu, directorilor școlilor invitate la festival.

La spectacolul aniversar au participat profesori ai Școlii de la clasele de canto, de instrumente, printre care Maria Salaru (care a dat citire și unui posibil imn al Școlii Populare de Arte și Meserii, cântat a doua zi, la festivitatea de premiere), Vasilica Tătaru, elevi de la clasa de teatru, dansatori.

Laureații Festivalului „Armonii în timp”

Marele Trofeu – muzică ușoară:

1. Ana-Maria Ungureanu (16 ani) – Școala Populară de Arte „George Enescu” Botoșani

Marele Trofeu – muzică populară:

2. Alisia-Andreea Pavloviici (11 ani) – Școala Populară de Arte „George Enescu” Botoșani

Trofeu pe categorii de vârstă – muzică ușoară:

1. Erica-Paula Mateeș (categoria 7-9 ani) – Școala Populară de Arte și Meserii Bacău

2. Denis Cădă (categoria 10-12 ani) – Școala Populară de Arte și Meserii Bacău

3. Ioana-Raluca Stan (categoria 10-12 ani) – Școala Populară de Arte și Meserii Bacău

Trofeu pe categorii de vârstă – muzică populară:

1. Anastasia Ciobanu (categoria 10-14 ani) – Școala Populară de Arte și Meserii Bacău

2. Iuliana-Magdalena Chirică (categoria 15-18 ani) – Școala Populară de Arte „Ion Irimescu” Suceava

3. Ioana-Denisa Talpalariu (categoria peste 18 ani) – Școala Populară de Arte „Ion Irimescu” Suceava

Trofeu grupuri vocale:

1. Grupul folcloric „Bobociei” – Școala Populară de Arte și Meserii Bacău

2. Grupul folcloric „Spic de grâu” Orbeni, jud. Bacău

3. Grupul folcloric „Muguri de stejar” Deleni, jud. Iași

Adrian-Florin MOISĂ

Manuale (II)

Abecedar

Concursul național de manuale pentru ciclul primar s-a deschis, în 1999, cu provocarea numită „Abecedar”, care a antrenat câteva grupuri de lucru din toată țara. Cu experiența pozitivă a preabecedarului și cu practica la Liceul Pedagogic Bacău (discipline din trunchiul umanist, în special limba română și metodică predării lim-

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XVII)

bii și literaturii române, dar și îndrumarea practicii pedagogice, în acord tematic deplin cu profesorii de pedagogie și cu învățătorii metodisti) ori la Inspectoratul Școlar (Ioan Surdu, apreciat pentru competența prestațiilor), ne-am prezentat la marea confruntare. Am ales parteneriatul cu Editura All Educational din București, care a trudit cu aceeași energie ca și noi, punându-ne la dispoziție cei mai buni specialiști în materie de imagine artistică și tehnoredactare. Noutățile pe care am dorit să le înfățișăm au privit terminologia (am operat cu termeni mai aplicați: perioadele

prealfabetară, alfabetară și postalfabetară, spre deosebire de variantele de până atunci, care apelau la un concept vag – „preabecedară, abecedară, postabecedară”) și îndeosebi aplicarea exactă a metodei fonetice, analitico-sintetice. Pentru prima oară am încercat adaptarea noțiunilor de teoria comunicării (vorbitor-ascultător-mesaj) încă de la primele pagini ale manualului, păstrând distanța față de ceea ce până în anul 2000 s-a numit dezvoltarea vorbirii. Cu recurs permanent la cunoștințele de fonetică, lexicologie și morfosintaxă, am organizat paginile în numele tri-

adei logice privind receptarea mesajului: verbalizarea mesajului și analiza acestuia sub aspect fonetic până la nivelul sunetelor, transpunerea mesajului în plan grafic cu ajutorul alfabetarului (literele mobile de tipar) și, în final, scrierea propoziției cu ajutorul literelor de mână. Explicațiile suplimentare se aflau în „Îndrumarul învățătorului”, iar exersarea se producea cu alfabetarul vertical și, apoi, în „Caietul elevului”. A rezultat un pachet educațional alcătuit din patru piese puse la dispoziție simultan atât învățătorului, cât și elevilor, începând cu anul 2000.

Au urmat caravana de prezentare a manualului în toată țara și contabilitatea opțiunilor. Dintre cele trei variante puse la dispoziție de Ministerul Educației și Cercetării, abecedarul de la All Educational a fost preferat, în ordine, de învățătorii din Ardeal, urmați de cei din Moldova (în special județele Bacău și Neamț) și, într-o pondere mai mică, de munteni.

Manualul „de Bacău” era continuarea firească a preabecedarului, ceea ce îi întărea legitimitatea în rândul cadrelor didactice (unele educatoare utilizau, ca fișe de lucru, copii de pe paginile rezervate perioadei prealfabetare, iar unii învățători apelau la preabecedar pentru a împlini dezideratele aceleiași perioade).

*Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Universitatea își onorează patronimul

Ediția din 2019 a „Noptii cercetărilor europene” (27 sept.), eveniment finanțat de Comisia Europeană prin Acțiunile „Marie Skłodowska-Curie”, a inclus ca prim moment în program (între orele 17 și 22) subiectul „Casa Vasile Alecsandri – o reușită istorică”, cu subtitlul „Istoria Casei memoriale. Viitorul acesteia depinde și de noi”. Profesoarele Florinela Floria și Petronela Savin, membre ale Societății Cultural-Științifice „Vasile Alecsandri” Bacău (partener al evenimentului), au prezentat un montaj Power Point despre monumentul istoric de categoria A și le-a oferit celor prezenți insigne realizate în 2018, la bicentenarul nasterii (14 iun. 1818) și al botezului (22 iun.). Acțiunea a avut loc în Aula „Vasile Alecsandri” a Universității.

În același punct, pe 1 oct., la festivitatea de deschidere a anului universitar, domnul rector Carol Schnakovskzy a fost întrebat ce este nou în legătură cu Casa „Vasile Alecsandri”. Răspunsul Domniei Sale a devenit un dialog cu președintele Consiliului Județean, Sorin Brașoveanu:

Carol Schnakovskzy: – Universitatea noastră are o asociație, Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri”, care a luptat și a câștigat în instanță recuperarea Casei „Vasile Alecsandri”. (Aplauze) De asemenea, țin să mulțumesc Consiliului Județean Bacău, care a identificat fonduri pentru restaurarea acestei case. [...] Sunt două soluții propuse de arhitecți, dar până când Ministerul Culturii nu va aviza soluția finală, mai trebuie să așteptăm.

Sorin Brașoveanu: – Noi am achiziționat această casă a lui Vasile Alecsandri pentru că intrase pe mâna unui om de afaceri italian care nu are nicio legătură cu Bacăul și cu România. După procese cu cel ce reprezintă proprietarul, pe care nu l-am văzut în viața mea, am încheiat actul de vânzare-cumpărare. A intrat în domeniul public al județului, iar acum urmează să facem expertiza tehnică a acestei case. Sunt foarte puțini experți pentru acest tip de clădiri-monument istoric în țară; la noi în Bacău este unul singur, și la Iași, doi profesori. Ni se va da soluția și atunci vedem care e pasul următor.

Carol Schnakovskzy: – Țin să-i mulțumesc domnului profesor Ioan Dănilă pentru implicarea în această activitate. Tot dumnealui a reușit să dovedească științific faptul că Vasile Alecsandri s-a născut în Bacău. Când ieșiți din Aulă, veți vedea, imediat lângă bustul lui Vasile Alecsandri, documentele din arhive care atestă că Vasile Alecsandri s-a născut în Bacău, și nu într-o căruță care trecea prin urbea de atunci. De asemenea, e bine să se știe că generalul Dragomir Badu, proprietarul clădirii, a insistat în 1919 ca aceasta să se transforme în Casa de Stat și Citire „Vasile Alecsandri”, adică să fie un loc de cultivare a memoriei marelui om care a fost Vasile Alecsandri.

1 oct. 2019

Aula „Vasile Alecsandri”

Transcriere după înregistrarea video de Dan Duță (Academic TV)

Simpozionul Național „Vasile Pârvan”, 2019

Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău a organizat în perioada 3-4 octombrie 2019 o nouă ediție a Simpozionului Național „Vasile Pârvan”, manifestare de tradiție a instituției noastre. Așa cum am obișnuit specialiștii și publicul larg în ultimii ani, acțiunea a fost organizată în parteneriat cu Arhivele Naționale, Serviciul Județean Bacău. În funcție de răspunsurile colaboratorilor noștri – specialiști în domeniul arheologiei, istoriei și arhivisticii –, au putut fi organizate cinci secțiuni, unde au fost prezentate comunicări științifice cu subiecte de istorie locală și națională.

Acest eveniment de tradiție al instituției noastre poartă egida reputatului arheolog Vasile Pârvan (1882-1927), membru al Academiei Române, născut în județul Bacău, la Perchiu, com. Huruiesti, cel care a fost întemeietorul arheologiei moderne românești. Un exeget al opereii acestuia, academicianul Alexandru Zub, afirma frumos: „Destinul lui Pârvan a fost, oricum, să intrige mereu. Acceptat cu entuziasm de unii, respins cu putere de alții, el n-a lăsat pe nimeni imposibil și s-a impus posterității ca un factor important, a cărui forță de iradiere nu și-a istovit încă resursele”.

Simpozionul Național a înscris un *Cuvânt de deschidere*, susținut de prof. Mariana Popa, manager al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, urmat de alocuțiunile oficialităților prezente în sală: Paul-Claudiu Cotîrleț, subprefect al județului Bacău, Gheorghe Popa, managerul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău, precum și criticul de artă Eugenia Antonescu. Prof. univ. dr. Ștefan S. Gorovei, de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, a susținut conferința: „Din nou despre vechimea unor orașe din Moldova medievală” (Iași, Suceava, Bacău, Huși, Roman), iar dr. Lăcrămioara-Eleona Istina, șefa Secției de Arheologie-Istorie din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, a prezentat comunicarea „Cercetările arheologice preventive de pe situl 5 – Varianta ociltoarea a municipiului Bacău (2019)”, semnată împreună cu membrii colectivului de cercetare. Au fost aduse în atenția publicului rezultatele recente ale secției cu privire la cercetările arheologice din campania 2019 de pe unul dintre cele șapte situri arheologice descoperite pe tronsonul proiectului de infrastructură „Varianta de ociltoare a municipiului Bacău”.

În continuare, au fost prezentate următoarele volume: *Carpica*, vol. XLVIII, 2019 (anuarul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), prezentat de dr. Anton Coșa, muzeograf la Secția Arheologie-Istorie, și *Acta Bacoviensis*, vol. XIV, 2019 (anuarul Arhivelor

Naționale Bacău), prezentat de prof. Vilică Munteanu, președinte al Asociației Generale a Arhivistilor din România – filiala Bacău.

Lucrările pe secțiuni au avut următoarele tematici: *Arheologie* (moderat de dr. Vasile Croitoru, de la Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu-Neamț, și dr. Costin Croitoru, de la Muzeul Brăilei „Carol I”), cu participarea unor specialiști din Iași, Buzău, Bacău, Târgu-Neamț, Vaslui, Roman, Târgul Frumos, Brăila, Suceava. La această secțiune trebuie menționată comunicarea susținută de prof. univ. dr. Nicolae Ursulescu, de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași: „Considerații privind cercetarea Culturii Cucuteni după 1990”, o sinteză a cercetărilor arheologice realizate de arheologii din România și Republica Moldova, cu prilejul împlinirii a 135 de ani de la primele descoperiri arheologice ale Culturii Cucuteni din stațiunea eponimă.

Secțiunea *Istorie* (moderat de prof. Mihaela Băitan, de la Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” – filiala Bacău) a reunit pagini din istoria națională și universală de la începutul Evului Mediu și până după al Doilea Război Mondial, susținute de reputeți specialiști din centre universitare, arhive, muzee sau unități de învățământ preuniversitar, de la Iași, București, Bacău, Onești, Vaslui, Târgu-Neamț, Roman. Secțiunea *Personalități, muzeografie, monumente* (moderat de dr. Monica Dejan, de la Muzeul Bucovinei Suceava, și de pr. dr. Aurel-Florin ?uscanu, de la Arhiepiscopia Romanului și Bacăului) a avut în atenție personalități importante ale istoriografiei românești, precum și teme de muzeografie, susținute de specialiști din Iași, Suceava, Bacău, Vaslui, Botoșani, Roman, Craiova, Brăila. A IV-a secțiune, *Istorie și arhivistice (I)* (moderat dr. Adrian Pohrib și prof. Vilică Munteanu), a reunit teme interesante privind studii cu referință la tematici din perioada medievală și până la Primul Război Mondial, cu prelegeri susținute de istorici și arhiviști din Iași, Bacău, Suceava, Târgu-Neamț, Pitești, Sfântul Gheorghe, Târgu-Ocnă, Roman, Onești, Huși, Galați. A V-a secțiune – *Istorie și arhivistice (II)* (moderat dr. Luminița Giurgiu și prof. Mihai-Cătălin Zărzără) a reunit teme privind studii cu referință la tematici istorice de după Primul Război Mondial, cu prelegeri susținute de istorici și arhiviști din Iași, București, Bacău, Buzău, Târgu-Neamț, Alexandria, Pitești.

Considerăm că ediția 2019 a Simpozionului Național „Vasile Pârvan” a fost onorată de prezența unor reputeți specialiști în domeniul istoriei și arhivisticii, din diverse centre universitare, muzee și din învățământul preuniversitar național, dar și băcăuan, care și-au prezentat ultimele cercetări în domeniul în care fiecare activează.

Lăcrămioara-Eleona ISTINA

• Christian Parashiv –
Harbin

Riscantă afirmație, ușor de combătut atunci când apar firile îngreunate cu plumbul pesimismului, un deziderat mai curând, știindu-se bine că imperfecțiunea este măsura multor lucruri. Cu toate acestea, în paradigma creată de Christian Parashiv totul se leagă organic, funcționează fără greș într-o logică aparte. E necesară totuși cunoașterea măcar aproximativă a simbolurilor pentru a putea înțelege. Aminteam în altă parte că „negrul e culoarea limbajului”. De fapt, repetam cu voce tare ca într-o incantație una dintre temele fundamentale din creația artistului: negrul nu se referă desigur doar la ceea ce se aude sau poate fi văzut, ci mai ales la acel ceva care

Constantin ȚINTEANU

O lume perfectă

lipsește ori nici măcar nu s-a rostit. Este un paradox aici, o metaforă, fir subțire legat de întregul parcurs, nu simplu de la A la B, ci mai complicat (cum ar putea fi altfel?), cu învățuri și capcane, retrageri în memorie și recuperări. Pentru a ieși din labirint ghemul trebuie desfăcut cu mare grijă, să nu ne împiedicăm în lucrurile aduse aparent aleatoriu în cale. Îmi place să observ intimitatea acelor timpuri trecute, împinse aproape spre ireal prin intervențiile de culoare direct pe fotografia veche, hașuri, urme apăsate ale grafitului. Chiar dacă albastrul îi împodobeste chipul, tânărlul din imagine este foarte actual și prezent; aproape îl atingi, e una dintre numeroasele înfățișări atât de familiare care ne însoțesc la tot pasul. De ce „După petrecere cu o prietenă”, fotografia din 1972, a cerut o ramă barocă? Nu aș putea da un răspuns. Dar mi-e ușor să remarc faptul că la costum s-a potrivit ca o mânășă cravata, companioana sa cu un șal ce îi învelea umerii purta o căciulă împletită în formă de clopot, colorată de asemenea tot în albastru. O lucrare cu semnificații multiple pe diversele sale paliere bulversează privitorul de la primul contact vizual. „Bunica, mama și sora mamei”, imagine din 1970, desfigurate cu botnite de câine, dar în mod surprinzător de o frumusețe

stranie. Trimiteri directe la scrierile lui Zaharia Stancu, însă în sens inversat, căci de această dată nu sunt expuse la vedere vechile orânduirii „putrede”, ci „luminoasa” ordine nouă, cu *Omul utopic* în centrul ei. Christian Parashiv este un anticomunist înainte de orice, viața sa a fost marcată iremediabil de regimul totalitar, poartă în el urme adânci care nu au cum fi vindicate vreodată. Neavând altă opțiune decât să se desprindă brutal alegând o altă formă de alienare, cea a exilului, a luat fără voie acolo traumele și angoasele pe care nu a putut să le lase în urmă. Deși au trecut 30 de ani de la căderea vechiului sistem, demersul său e la fel de valabil și actual ca la început. Istoria nu trebuie uitată, cu atât mai puțin mistificată; toate generațiile au nevoie de repere solide, noile ideologii se dovedesc foarte greu de combătut, este necesară prezența martorilor lucizi. Cuvântul și imaginea sunt arme redutabile, Christian Parashiv și-a cusut pe stindard semne cu puteri greu de pretuit îndeajuns, solul pe care pășește are ancore adânci, de neclintit. Puterea sa izvârșește din credință și tradiție, talantul și l-a cheltuit cu înțelepciune, fără să-l ascundă sub lașități sau renunțări. O simplă enumerare a unor teme abordate de el poate fi edificatoare:

„Strunga”, „Sat și Ortodoxie”, „Binecuvântare”, „Familie”, „Cruce”, „Nomos”, „Pentru rege” este lucrarea care dă și titlul expoziției: „În memoria regelui Mihai al României, pe care nu l-am cunoscut personal” (aici a folosit bani cu efigia monarhului; un protest în tăcere, aproape solemn: după război România trebuia să folosească aceleași monede, păstrând totodată ce a fost silit să abandoneze și să renege). De departe, bănuții compun pe reținută constelații, rotunduri mai mari ori mai mici, aproape de perforații, pe acolo s-a scurs vremea, mici găuri negre prin care posibil ar fi cumva întoarcerea în timp. Sau mai bine o rescriere a lui în realități

palpabile cu poziționări faste, fără suferință și moarte. În lucrarea „Comunism” pe soclul vacant, golit de apăsarea bronzului prin care se arăta lumii zeul Utopiei, stau într-un echilibru povărnit ca niște relicve însemnele seceră și ciocanul, săpate adânc în cochilia pietrificată a unui amonit din Cretacic. În fundal Casa Scânteii, acum a „Presei Libere”, nu poate să-și dezbrace haina sovietică oricât s-ar strădui. Un cer albastru, apăsător și nefiresc de senin îngroapă cu arșița lui toată încremenirea de dedesubt. Oamenii nu sunt oricât i-ai căuta; trebuie că au fost la rândul lor topiti, turnați în tipare anume, convenabile noilor stăpâni pe care nu i-a văzut însă nimeni la față pentru că ei nu au chipuri. Dintr-o fereastră a timpului privește dincolo de noi Silvia, soția pictorului. Imaginea în alb-negru mult mărită arată imperfecțiunile suportului de hârtie, fire de praf și alte mici accidente. Atmosferă de calm și echilibru, subtilă căldură. Aici cred că am aflat ascunsă cheia de boltă a întregului edificiu, nimic nu ar fi fost așa cum știm fără întâlnirile hotărâtoare, alegerile făcute, căile urmate cu sau fără liber arbitru. Aici este acea lume perfectă pe care mulți o caută în zadar, poate doar o iluzie: ai clipit a și dispărut, nici nu a fost. Expoziția lui Christian Parashiv „În memoria regelui Mihai al României, pe care nu l-am cunoscut personal” a fost la Galeriele „Karo” în perioada 15 iulie – 15 septembrie 2019.

În perioada 2-6 octombrie a avut loc cea de-a șaptea ediție a Festivalului Internațional de Literatură și Traducere Iași – FILIT. Au fost peste 300 de invitați din țară și de peste hotare, iar la cele peste 100 de evenimente și expoziții cuprinse în program s-a înregistrat un public ce a depășit 30.000 de persoane. Un festival care-și respectă cu asupra de măsură titlatura de internațional, anul acesta printre invitați numărându-se scriitori premiați cu *Pulitzer*, *PEN* și *Goncourt*. La Teatrul Național „Vasile Alecsandri”, scriitorii de renume internațional Maria Duenas, Richard Ford, Mihail Șişkin și Mathias Énard au avut întâlniri memorabile cu publicul. De asemenea, laureații ai Premiului pentru Literatură al Consiliului Nordic, Sjon din Islanda și Kim Leine din Danemarca, au fost prezenți. Din Olanda, vedeta a fost Herman Koch: scriitor, actor, realizator de televiziune și jurnalist. Alți scriitori internaționali prezenți: Yannick Haenell și Lionel Duroy (Franta); Ahmed Saadawi (poet, romanicer și realizator de filme documentare din Irak, câștigător al Premiului Internațional pentru Ficțiune Arabică și nominalizat la Man Booker Prize); Ilija Trojanov (Bulgaria-Germania); Svetislav Basara (Serbia); Drago Jančar (Slovenia); Genevieve Damas (Belgia). Scriu aceste rânduri, iar la radio se anunță câștigătorii Premiului Nobel pentru anul 2018 și 2019. Fericitii câștigători au fost Peter Handke și Olga Tokarczuk, scriitoarea poloneză care a fost prezentă în 2017 la FILIT. Se pare că Festivalul poartă noroc, așa că nu m-aș mira dacă un alt scriitor care a fost cotat cu șanse pentru Premiul Nobel, americanul Richard Ford, să-l și câștige cândva. Din ceea ce a spus anul acesta la Iași autorul romanului „Ziua Independenței”, spicui: „Viitorul este o

mânășă, iar mâna este istoria. Nu putem crea una fără să o cunoaștem pe cealaltă”; „Când unul dintre colegii mei are succes, toată lumea o duce bine. Dacă eu am succes și alții nu, pe mine nu mă bucură”; „John Updike și Philip Roth sunt oameni. Nu sunt idoli. Îi respect. Nu l-am întâlnit pe Roth, dar l-am cunoscut pe Updike și i-am spus că unele cărți ale lui au însemnat foarte mult pentru mine”; „Nu am crezut niciodată că o carte a mea este mai bună decât a altcuiva. Nu poți concura cu alți scriitori”; „Scriitorul nu e dator cititorului. El este dator doar textului propriu”; „Nu mă gândesc la posteritate. Vreau să scriu cărți pentru oamenii care trăiesc acum. Nu pot controla ce va fi după mine. Încerc să scriu acum cât pot de bine. Aș fi mirat să aflu că Franzen ar gândi altfel”.

La Casa Copilăriei (Palatul Copiilor Iași) și Casa FILIT s-au desfășurat numeroase evenimente, având în centru scriitorii români și străini, dar și traducători de limbă română. Dintre scriitorii români prezenți îi amintim pe Radu Andriescu, Liviu Antonesei, Lavinia Braniste, Svetlana Cârsteian, Marius Chivu, Ionel Ciupureanu, Dan Coman, Cornelius Drăgan, Irina Georgescu, Diana Iepure, Ștefan Manasia, Angela Marinescu, V. Leac, Doris Mironescu, Veronica D. Niculescu, Vlad Pojoaga, Simona Popescu, Andreea Răscuțeanu, Doina Ruști, Moni Stănilă, Robert Serban, Livia Ștefan, Mihai-Cătălin Ștefan, Vlad Tăușance, Răzvan Țupa, Alexandru Vakulovski, Radu Vancu, Matei Vișniec, Mihai Vieru, Gelu Vlașin ș.a. În memoria

lui Emil Brumaru s-a desfășurat maratonul „Noaptea albă a Poeziei”. Zeci de întâlniri formidabile; fiecare oră ar merita detaliată. Mă voi opri însă asupra unei întâlniri ce a arătat ca o punte de legătură între literatura română și cea străină, între poezie și proză. La Casa FILIT, stimulați de întrebările inspirate puse de gazda serii, criticul Doris Mironescu, poezii și prozatorii Sjon, Ahmed Saadawi și Dan Coman au dat răspunsuri presărate adeseori cu umor și mai ales cu fină autoironie. Spontaneitate și efervescență!

Dan Coman: „În ceea ce privește literatura, România e o țară care pe plan internațional nu există. Dacă vă duceți în librării din SUA, veți găsi autori din Polonia, Norvegia, Islanda... și nici un autor din România. Dar mie chiar nu-mi pasă dacă cineva nu știe despre mine sau despre literatura română”; „Aproape că mă simt vinovat că scriu și poezie, și proză. Sigur că poezia îmi influențează proza, este inevitabil. Îmi place să nu știu întodeauna dacă scriu poezie sau proză”; „Când scriu proză, povestea în sine mă interesează foarte puțin. Atmosfera e importantă. Contează maniera în care spui povestea. Nu fapta, ci decolul în care se petrece fapta”; „Nu există ființă mai apatică decât scriitorul”.

Ahmed Saadawi: „Din punct de vedere filozofic, toți scriitorii povestesc despre țări care nu există. Țări din visele lor, în care ei poate ar vrea să trăiască”; „Momentan scriu în paralel poezie și proză. A scrie o poezie diferă de a scrie o naratiune. Pentru mine, proza e vocea celeilalte per-

soane. În proză vorbim în numele altei persoane. Când scriu poezie, vorbesc cu vocea mea. Tot ce e legat de metafizică și iubire scriu mai ușor în poezie. Consider că proza este un text pe care-l compui, cu date precise, politice uneori”; „Nu cunosc o diferență între adevăr și minciună. Când vorbim de adevăr, ne referim doar la o imagine despre noi”; „Omul o să observe la un moment dat mizeria vieții. Că viața e o capcană, iar durerea domină bucuria. În prima etapă, va plânge. Apoi devine înțelept și ironic față de viață”; „De multe ori coșmarurile îmi aduc ideile pentru cărți. Este obositor să folosim mereu realul”.

Sjon: „Vorbim despre o utopie; Islanda pare acel loc de pace și liniște unde nu se întâmplă nimic. Dar există în permanență conflictul dintre oameni. Iar statutul insular nu e un loc pasnic. Oricând insula poate fi invadată, pustiită de calamități naturale. Islanda poate fi privită ca o închisoare. Țara mea a fost agresată istoric începând cu secolul 13”; „Am debutat la 15 ani cu poezie. Timp de șase ani am scris poezie. Am o încredere foarte puternică în poezie. Poezia are viitor. Nu am încredere în romancierii care în viața lor nu au scris poezie”; „Eu cred că Platon era invidios pentru că foarte rar un filozof își face publicul să rădă. Nu sunt sigur că el va deveni vreodată un classic”; „Ahmed Saadawi activează simțurile. Este o lumină specială în romanul lui «Frankenstein în Bagdad», crepusculară; e lumină și întuneric”.

Festivalul Internațional de Literatură și Traducere Iași FILIT este organizat de Muzeul Național al Literaturii Române Iași și finanțat de Consiliul Județean Iași, fiind considerat unul dintre cele mai importante festivaluri europene.

A consemnat
Violeta SAVU

Nu foarte mulți dintre cei care vin spre literatură din alte domenii au puterea reală de a confirma după un debut reușit. Ioan Burlacu, aflat iată, acum, la cel de-al doilea volum de poeme, surprinde extrem de plăcut pentru a doua oară, propunând un discurs liric coerent, dens, care se instituie într-o carte de vizită ce îi atestă pe deplin calitățile de „făur al versului”.

„Săditorea de urme” (Editura „Paideia”) e un volum atipic, în sensul că știe foarte bine cum să echilibreze doza de sugestie cu o aparentă anarhie a cuvântului, de fiecare dată cel din urmă trecând printr-un proces de resemantizare. Ceea ce mi se pare din start interesant este legat de faptul că lumea descrisă nu e o lume care pre-există și urmează a fi modelată după anume principii; mecanismele de interior ale acestui cuvânt ce făptuiește se dezvoltă grație voinței „autarhice”, amintind parcă de mai vechiul „act de voință și reprezentare”. Scoteam în evidență și cu prilejul primului volum că poezia lui Ioan Burlacu este una a interferențelor, stabilind legături dintre cele mai profunde cu celelalte arte, născând sinestezii tulburător de frumoase și grăitoare. Apoi, într-o scurtă paranteză, aș aminti că autorul de față face parte din rara stirpe a celor care poartă un crez cultural complex: creator cu state vechi în arta plastică, evident cu recunoaștere internațională, autorul pare a avea capacitatea de a multiplica la nesfârșit culoarele înțelegerii actului de creație și grație unor îndeletniciri conexe, printre care nu aș aminti aici decât atașamentul față de ceasuri ori preocupările din arta fotografică. Așadar, deși greu de etichetat în continuare, poemele sale se află la granița dintre un neosimbolism și postmodernism, lăsând totuși după actul lecturii, precum parfumurile reușite, note din „vremuri apuse”, în măsura în care o anume candoare vine din literatura pașoptistă ori un anume ton nostalgic reînvie atingeri eminesciene. Însă toată această bogăție nu obosește, întrucât Ioan Burlacu descoperă alchimic o rețetă ce am bănuială că îl va purta și către alte apariții în volum, cât timp voința amintită mai sus nu își autodeclară dezinteresul față de acest întreg construct.

E clar, autorul mai ales acum știe cum să cumpănească între adevărurile pe care le deține. Dar despre ce scrie Ioan Burlacu? Deși o asemenea întrebare e din start formulată forțat, apreciez că de-a lungul acestui discurs intercultural și autoreferent,

cronofiabile

Marius MANTA

Săditorea de urme

cuvântul se descoperă pe sine și tocmește însăși Poezia, în timp ce supratema cunoașterii se așază ca o umbrelă peste această stare de grație. În parte tocmit, în parte revelat, poemul ne înfățișează un om puternic grație tocmai sensibilității sale, grație bucuriei cu care privește lumea. Da, Ioan Burlacu, azi și aici știe cum să se salveze prin cuvânt, pare să-și fi înțeles deja existența, deși nu face paradă de asta, nu sufocă prin neologisme ori alte formule filosofice de care e plin peisajul poeziei contemporane. Și dacă am ajuns la nivelul lexicului folosit, aș scoate în evidență totuși cuvinte din zona „picturalului” care asigură nuanțe, mai ales cromatice, dintre cele mai surprinzătoare. Spuneam cu prilejul primului volum – „Blickul

efemeridei” – că „un plus al poeziei vine și din disponibilitatea de a sesiza sensurile firii umane în spatele unui palimpsest/ puzzle/ grafito existențial”. Sigur, în continuare, iată, și după șapte ani care s-au scurs de la apariția primului volum, există acest „sentiment” că poemele se întrepătrund, își aduc înțelesurile către un numitor comun care stă la baza marelui Puzzle. Cele două titluri ale volumelor de până acum: „Blickul efemeridei” și „Săditorea de urme” par să raporteze instanței lirice secvențialități existențiale; „cartea” simulează dezvoltarea unui film foto. Chiar dacă la o primă lectură ai putea avea senzația că totul se află sub domnia vitezei, către sfârșit se așterne impresia solidității.

Primii pași în poem contrapunctează abandonarea a-tot- ceea-ce-nu-a-putut-exista: „Înăuntru mâini de frunze caută aerul/ pe care hămesit îl inspiră/ prezența dă târcoale absenței/ încolțită o simți înțepând ponderabila rană/ o coajă de aer înfășoară tăind înaintea ta/ abandonarea golului lasă în urmă –/ ca o algă, mătasea nimicului” („abandonarea golului”). „laica” și „a.n.d.” cunosc atingeri semantice și se raportează la un trecut reînviat oniric, deși au un „ceva” bacovian: „O seară gri-albăstruie/ într-un

neorealism tablou indigen./ gerul muiase pentru prima dată./ de jur împrejurul tomberoanelor domnea o dispareare canină/ flămânde, neștiute de nimeni, niște umbre fără stăpâni, câinii sub razele călăi amușinau.// în fața moșului cu lăntuc de argint la jiletcă/ copile avară vespunind, dezgoleau săniile./ timpul curgea cu greu printre noi/ după legi atunci neștiute./ în seara aceea doream să o vizez./ alăptând lângă piciorul șoproanului/ puii ei albi”; dar bacoviană cu adevărat este „batiste de staniu”, o adevărată bijuterie pe care țin să o înfățișez de la primul la ultimul cuvânt: „Veneau încet cu mici locomotive/ etern pe coș în loc de fum aveau/ reci sârme pălind plumburi./ era o liniște în mersul de metal/ la geamuri rotunzi-argintii/ fochiștii se odihneau peste lopoți lucioase/ sus în platforme tronau lângă tunuri/ între minione afete de plumb/ cu lăncile îndreptate înainte/ adăstând surii cai ca brumatul argintii/ la stație urcau soldați de plumb./ în spate câte mulțimi știau duce/ vagoane vagoanele mici/ în mâinile subțiri aproape tremurat/ spre trenul lucitor părand că flutur/ batistele cu irizări de staniu lungi/ și lacrimi negre oxidând obraze/ lângă peron plâneau femei de plumb”. Însă să ne înțelegem, poezia lui Ioan Burlacu nu e

mimetică, de altfel multe dintre textele sale pot fi înțelese ca existând în marginaliile conceptului de artă poetică. Altfel, imaginea urbei închide poemul însuși, multe din „întâmplările poetice” glisând dinspre exterior către interior. Chiar „săditorea de urme”, această variantă la un „vis în racursi”, e pre-semn al poeziei înseși. Inițial, sintagma pare să fie interesată de nuanțe erotice, însă personal am sentimentul că „urmele” sunt dovezi clare ce sprijină poezia: „Centrul urbei se golise de lumea ce o zăreai șerpunind/ aveam unde pași peste liniștea nevrotică a străzilor/ cu datele goale// anamorfoza unui râu văzut/ din aval în amonte/ visul făcea oglindirea între noapte și zi/ soarele implosdase la marginea griului// era devreme după fiecare bloc/ de borduri se loveau în surdină/ săditorea de urme”. Iar dacă supra-tema cunoașterii acaparează intențiile poetice, varii teme și motive literare armonizează gânduri levantine precum în „police pe coardă” ori sonuri ce sunt desprinse parcă dintr-un jazz-poem – diva naturalia ori „scufița roz”. Matrioșka ori ceasul Raketa invită la un proces de reconfigurare și analiză psihanalitică („autoportret cu timp”).

Burgul este și el prezent – de-a lungul, de-a latul, își are momentele sale când scapă din linia orizontului, când devine el însuși o promisiune pentru viitoare efuzii în cheie lirică. Vag, parcă am descoperit și sonuri din Ovidiu Genaru – „Burgul meu”. În câteva rânduri, de la un registru (auto)ironic ajungem la o lume „a gesturilor mici”, ce conține o anume mecanicitate. Alteori avem de-a face cu autoportrete executate minimalist („autrechose”), care se afundă în perspective mai generoase, interesate de generații („generația mess”). Copilul și țigancă din „Mâini înspre iarnă” sunt însemnele dostoevskiene că lumea încă se mai poate salva, textul fiind unul de forță.

Sigur, un asemenea volum nu te poate ține deoparte; îl îndrăgesc sau îi cauți „nod în papură”, îl așezi în „cămara cu bunătăți” sau îl cauți cu ochiul încercând fără folos să menții distanța; dar nu îl poți amâna și nu îl poți juca feste. Deloc construită, sinceritatea lui Ioan Burlacu, dublată de o viziune matură și posibilități de interpretare artistică variată, conduce către o rețetă de succes. „Săditorea de urme” nu va fi cea din ultimă certitudine, dar va echivala cu un know-how liric extrem de expresiv.

• Victor Cuzmenco – *Straturi*
(Premiul Centrului Internațional de Cultura și Arte „George Apostu” Bacău)

* * *

m-am rătăcit
 prin groapa plină de virtuți
 să fi rămas fără de păcate
 mă întreb

zeii sigur
 nu ne-ar fi adus iertarea
 ar fi aflat un loc mai potrivit
 și plin de făcări

sau
 cine să-nțeleagă
 de nu am nimerit
 în nemilosul Tartar
 izbăvitorul
 unde
 apreciatele simțiri
 sînt boarea
 ce-nțește focul
 de sub înaltele retore
 ce distilează și separă
 preabinele
 de înfricoșata tină
 în care
 ne-am îmbrăcat suflarea

În același timp

Când speculezi natura psihedelică a cuiva
 și ești extrem de treaz
 la 6 dimineața fără un sfert
 în parcul industrial al orașului o cohortă de câini
 și ciori cât încape un nor ca un crocodil
 înghițind orizontul
 printre coline apus de lună și răsărit de soare

În același timp în sensul larg al cuvântului
 fraze întregi
 cu punctuația de rigoare gesturi și cărămida
 roșie a unor clădiri
 grupate în formă de patruleter reacția anterioară
 a unui arhitect
 la greața străzii oricum nicio surpriză cumanii
 și pecenegii
 așa cum s-a spus au locuit în țara făgărașului
 la fel cum au venit
 din stepele centrale ale asiei

un metapoem e ceva despre frumusețea sonoră
 a timpului tău
 fascinația atmosfera că există și nu există iluzia
 că respirăm unul prin altul
 toate lucrurile pe care le-ai împachetat cu grijă
 un corp poate fi un trup
 și un trup poate fi un corp iluminarea
 în imediata apropiere a privirii
 da da da teona e deja o fată mare care scrie
 poheme pregătește și masa

pești prin venele mov ca niște pâraiașe de munte
 sticloase și reci cum sângele unei reptile
 din cambrian paleozoic
 prin ușa deschisă vuietul unei consistente
 avalanșe poduri și poduri
 traversează în zigzag poduri și poduri
 apele licioase ale frcii turbionare și periferice

aproape lipit de o țevă de gaz fauna acvatică
 a unor sentimente
 dezlegarea la pește miercurea și vinerea
 despre lumea existențială
 și duminica istoriei a scris benjamin fondane
 sub semnul
 sabiei lui damocles stă integrală
 umanitatea cântul de lebădă
 patria e un lucru concret un suflu de animal

când durerea pietenul mort golul
 de dedesubt al lifului haina unei sperieturi
 soră cu fratele ei de fapt a fost odată
 și de fiecare dată s-a întâmpat fix așa

„Diversități”, formulă a candorii și sensibilității

Joi, 10 octombrie, Galerile „Frunzetti” au găzduit un eveniment cu totul deosebit, în cadrul căruia cuvântul a întâlnit varii posibilități artistice de a surprinde frumosul, categoria estetică ce parcă a evadat, fie și pentru câteva clipe, din sfera discursului filosofic ori din paginile unor dicționare cu caracter academic, pentru a se reîntoarce cu fata spre Antichitate, acolo unde era privit ca parte moral-ontologică în triplicul frumos/ adevăr/ bine. Mai precis, expoziția „Diversități” a artiștilor plastici Dany-Madlen Zărnescu și Gheorghe Zărnescu a fost contrapunctată de lansarea ultimului volum semnat Doina Cernica: „Privește și încearcă să vezi”, titlu ce ar fi putut sta foarte bine drept motto pentru întreaga seară. Și pentru că iată, artelile s-au întâlnit atât de bine pentru încă o dată, așa spune că în întregul ei, expoziția ar fi putut fi lesne apropiată de conceptul de „operă deschisă”, oferindu-i receptorului șansa de a căuta el însuși un semn cu rol ordonator într-o lume ce, raportată la cotidian, este din ce în ce mai pierdută. Acum și aici, totul pare să fie multiplicat după legi consumariste. De multe ori, diversitatea nu mai exprimă firescul, ci iese iconoclast în fața acestuia, înlăturându-l, distrugându-l. Nu a fost și cazul acestei expoziții! Dimpotrivă, obiectele care au ființat sub ochii celor prezenți au întrupat presemnele unui drum asumat, ale unui parcurs interesat nemijlocit de reorientarea noastră. Artefactele lui Dany-Madlen Zărnescu și Gheorghe Zărnescu ne avertizează că suportăm din ce în ce mai greu

această „teroare a timpului”. Însă cu toate acestea, motivul recurent al drumului asigură energiile necesare, chiar dacă toate aceste diversități au într-un fel – mai înainte de vreme – și valoare testamentară. Măsurat din spre exterior, el mărturisește mai degrabă coridoarele interioare, rațiunea și iubirea născând împreună un dialog ce amintește de cuvântul peripatetic. Așadar, aceleași diversități se situează în contra ordinii de astăzi, ele dau formă candorii și sensibilității, în timp ce golurile nou născute constituie ferestre de lumină. Lumea soților Zărnescu este o lume a proporțiilor, geometrizată după rigoriile unei poezicități în parte revelate.

Cum am lăsat deja să se înțeleagă, volumul Doina Cernica și-a găsit loc potrivit în toată această desfășurare, mai ales că, la rândul său, a putut fi perceput ca un posibil

instrument-busolă, de recalibrare a existenței. Încă din titlu, pentru a nu lăsa loc la alte interpretări, autoarea atrage atenția cu claritate asupra faptului că privirea (curiozitatea în parte înăscută) ar trebui acompaniată întotdeauna de „vedere” – ca prim semn distinct al inițierii; altfel spus, de înțelegere. Textele prezente în volum nu sunt simple note de călătorie, ci ating în bună măsură domenii pretențioase precum istoria filosofiei și chiar filosofia culturii. Scrise cu nerv și multă „știință de carte”, ele urmăresc preponderent detaliile cu adevărat semnificative. Cu vocația rară de a depăși povestea, alegerile Doina Cernica interesează prin cumulum de semnificații pe care le presupun. Evident, traseul celui care călătorește implică două coordonate: una fizică, reală, care naște o lume infinit mai valoroasă, locurile având întotdeauna o magie aparte, o poveste a lor. Oameni și locuri... Harta călătoriilor acoperă undeva la peste douăzeci de țări vizitate, plecând de la Grecia ori Israel și ajungând până la ineditele consemnări prilejuite de Balcanii de Vest. „Privește și încearcă să vezi” (Suceava, Editura „Mușatinii”) poate fi un reper cultural în sensul în care circumscrie deopotrivă periferia și centrul, persoana și lumea, trecutul și prezentul, naționalul și universalul, departele și aproapele.

Sub semnul tuturor acestor diversități complementare, cei implicați au dat sens pentru încă o dată unui crez în artă și viață, în frumusețea unei lumi peste care coboară Lumina.

Marius MANTA

o linie dreaptă și un dincolo de linia dreaptă
 partea cealaltă a unei serii calde de vară
 călătoria cu trenul în burduful unui tren
 noaptea bărbatul acela un adult în carne și oase
 într-un trening roșu de firmă

în somn tocmai ce ți-ai făcut o cafea
 tună și fulgeră plouă în curând va veni iarna
 sărbătorile cu aerul cel mai rarefiat dintre toate
 anotimpurile
 lumina se scurge ciudat strada blocurilor
 frumoși și nebuni
 locuitorii unor obsesii obsesia mare
 și obsesia mică
 un ventriloc schizoid cere doar puțină intimitate
 râde și tace isteric grav în pragul uitării de sine
 își exersează memoria deasupra orașului
 stă calm

ca un animal sacrificat ritualic

mereu în întârziere civilizația păsărilor
 fața ascunsă a nefericirii toți greierii cântă
 transparent
 inima unui pumn bine ținută intensitatea
 și disperarea

ca o mare pată pe creier

(Din volumul în curs de apariție
 „Transparența unui popor de foc”)

**Emilian
Galaicu-Păun**

Lettre/ L'etre

Intrinsecă –
poezia nu
vaccinează
împotriva
mortii, dar
operează pe
cord fără
anestezie
(o s[]criere runică,
mon coeur mis a nu) –,
ființa-și
conține
propriul
epitaf:
autopsia
a arătat
că ceea ce
-i făcuseră
fu vivisecție.

Zis și făcut

Dumnezeu a
făcut lumea
în șapte zile,
Ludwig Wittgenstein
(1889 – 1951)
a definit-o în
7 propoziții.

Ecce Homo

...când gândirea
occidentală
începuse să dea
primele semne
de sfârșeală,
i s-a dat (pe) la nas
Friedrich Nietzsche
(1844 – 1900).

Deathline

Ultimul
omagiul
pe care
[moart]ea
i-l poate
aduce lui
Cesare Pavese
(1908 – 1950)
este să-și
tragă cu
tuș negru
pleoapele,
panglici
de doliu
purtând
la vedere
cuvintele
unui vers
lung, dat
cu pețit:

„Verra la morte e avra i tuoi occhi”

Euharistie

*Imitatio
Christi*
la scară
umană, din
*Eli Eli lama
sabachthani*
nu rețin de-
cât lama
pe limbă
în chip de
ostie, spre
a adeveri –
de la Ioan, 1:
1-10 citire –
că abia
cu prețul
sângelui
cuvântul
se face
materie.

Cina de Taină

„Luai,
mâncăți,
acesta
e s t e
trupul
Meu”
... și
n-a fost
nimeni
să audă
în căderea
firimiturilor
de pâine
pe fața
de masă
duruitul
bulgărilor
de țărăni
pe capacul
sicriului.

Bras de fer

Dar
nici
lisus
nu-și
poate
trece
prin
poarta
(de metal)
a Raiului
decât
găuri-
le din
palme,
nu și
cuiete!

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Joker: răul nefascinant

Cândva, prin secolul al XVIII-lea, Samuel Johnson se declara șocat la lectura tragediei *Regelui Lear*, care, în loc să se termine cu triumful binelui și al virtuții, oferă cititorilor săi spectacolul insuportabil al morții Cordeliei. „Nu știu dacă aș mai fi în stare să recitesc ultimele scene ale piesei înainte să mă apuc să le revizuiesc”, declara, oripilat, criticul. Reacția lui nu era deloc singulară în epocă: timp de vreo două secole după moartea lui Shakespeare, unele dintre piesele sale au suferit adaptări serioase la punerea în scenă, pentru că gusturile estetice ale publicului de atunci erau strâns legate de o anume sensibilitate morală. Binele trebuia neapărat să triumfe, așa cum se întâmpla în versiunea scenică în care piesa amintită a lui Shakespeare se încheia nici mai mult, nici mai puțin decât cu Lear și Cordelia în viață, repuși în drepturi.

Publicul de astăzi nu mai are astfel de probleme. În epoca în care știrile proaste sunt mult mai vandabile decât acelea bune, preferința spectatorului tracasat fără încetare de infimile detalii ale gestionării vieții sale „civilizate” merge direct către forme de artă care îl ajută să-și subliimeze pomicările violente împotriva „sistemului”. Pentru un astfel de spectator, răsul isteric al lui Arthur Fleck, personajul care întrupează Jokerul din filmul lui Todd Phillips, recent premiat cu Leul de Aur la Veneția, este ca un pansament pentru suflet. La fel ca celebrul strigăt al lui Edvard Munch, răsul amar, necontrolat, obsesiv al Jokerului oferă o eliberare prin procură și, până în momentul în care psihoticul personaj începe să ucidă oameni în jur, acest răs susține adecvat desfășurarea acțiunii.

Vraja se rupe însă din clipa în care încep crimele, pentru că scenariul nu oferă suficiente elemente care să le justifice într-un mod coerent. E adevărat, titlul peliculei ne face să privim acțiunile personajului prin filtrul întruhipărilor lui cinematografice anterioare. Nu ne putem aștepta de la un antierou decât să aibă comportamente neconforme cu etica umană. Orice violență a Jokerului este astfel subînțeleasă, el fiind cunoscut din seria *Batman* ca opozant redutabil al luptătorului pentru bine.

Problema este că realizatorii filmului au avut o altă agendă. Trăgând cu ochiul la capodopere precum *Taxi Driver* sau *The Dark Knight*, din care s-au inspirat deschis, scenariul imaginat pentru Jokerul jucat cu multă pricepere de către Joaquin Phoenix vrea să-l reabiliteze cumva pe antagonistul din *Batman*, păstrând în același timp mirajul aceluia rău impenetrabil. Cei doi versanți sunt contradictorii și o echilibrare atentă a lor ar fi putut transforma filmul într-o mare reușită artistică. Dar nici suferința transmisă bine prin răsul sardonice, dureros al lui Fleck, nici revelația că el a fost traumatizat în copilărie de o mamă cu probleme psihice, nici propria lui alienare, nici rebeliunea socială insuficient motivată a clovnului în al căror exponent dement se transformă nu justifică estetic, în mod suficient, seria de omoruri. Senzația permanentă este că ai în față un psihopat care, dincolo de problemele sale de ființă umană de la acea margine a societății, unde nu mai reușesc să ajungă antenele milei, ucide pentru că a pierdut orice control asupra propriei minți. Ce se întâmplă în această minte ne rămâne ascuns, pentru că, așa cum bine observă un critic englez, filmul nu ne oferă acces la sufletul zbuciumat al personajului, a cărui dereglare mentală este exploatată ca un spectacol, din exterior. Nebunul este obiectivat, nu salvat prin introspecție.

Ar reveni spectatorului plin de o solicitare indusă ideologic sarcina de a completa filmul cu ceea ce acesta nu are: o dispută ideatică având în centru conflictul dintre bine și rău, voit a fi ilustrat prin figura Jokerului. Cele două categorii devin însă în mod periculos ambigue, suprapunându-se, fără o tensiune reală și fără un deznodământ care să ofere omenirii un mesaj cu bătaie lungă. Sigur, se marsează pe ideea că societatea a devenit un iad, că ființele ratate, slabe, vulnerabile sunt sortite unei vieți de calvar, dar firul narativ pune accent pe incapacitatea Jokerului de a se adapta, fără să trimită clar la un personaj sau grup identificabil care să se constituie într-un fel de forță antagonică. Îi plângi de milă, dar apoi înghieți privind deviațiile sale criminale ca pe ceva ce ține de patologic, nu de o dimensiune prin care s-ar putea transcende situația dată. Răul vrea să apară ca un bine compromis, însă, în această ecuație, binele și răul se amestecă aleatoriu, ambele pierzându-și, în ultimă instanță, fascinația. Dar poate că, la urma urmei, tocmai această ambiguitate etică e cea care atrage mulțimile postmoderne...

Întorcându-mă la cele două volume semnate de Ștefan Munteanu, despre care am vorbit în seara de 18 octombrie 2019, intitulată, cum aminteam mai sus, „O istorie a opiniilor privind filosofia lui Eminescu” (ultimul apărut cu vreo lună-două în urmă), susținem că scrierea lor n-ar fi fost posibilă fără efortul autorului de a fi scris mai întâi o altă carte, „Filosofia indiană și creația eminesciană” (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1997), reprezentând doctoratul în filosofie al autorului, distinsă în același an cu Premiul „Ion Petrovici” al Academiei Române. Traducerea în limba spaniolă a acestei cărți avea să apară la Madrid (Editura NiramArt, 2015). E vorba, cum se poate observa, de un destin fericit al cărții în discuție. Precizăm atunci că Ștefan Munteanu nu este un „biet” îndrăgostit de opera eminesciană, ci, iertat să-mi fie paradoxul, un „îndrăgostit lucid”. Și fiindcă, principial, un îndrăgostit, conform celor mai temeinice tradiții, n-ar putea să fie „lucid”, am apelat în seara aceea la Platon, încercând să surprind o „contradicție” în judecata marelui filosof pe această temă, din două dialoguri diferite. Astfel, din primele pagini ale dialogului „Republica”, aflăm că Socrate a coborât din Atena în portul Pireu. Împreună cu Glaucon, fratele lui Platon, Socrate ajunge în casa lui Polemarchos, unde se afla și tatăl acestuia, bătrânul Cephalos. Acesta îi mărturisește lui Socrate că de când a îmbătrânit, iar dorințele s-au mai domolit, a descoperit plăcerea dialogului și că pricina multor necazuri din tinerețea oamenilor este iubirea. Cephalos amintește de replica marelui tragic Sofocle, bătrân și el, cel care, într-o zi, fusese întrebat de cineva cu o oarecare maliție dacă se mai poate bucura de o femeie. Marele Sofocle ar fi spus că a scăpat cu bucurie de iubire ca de un „stăpân smintit și sălbatic”. Altfel spus, iubirea tulbură mințile îndrăgostiților... În alt dialog, „Banchetul” (204 b), Socrate, reproducând convorbirea pe care o avuse cu celebra preoteasă din Mantinea, pe nume Diotima, îi lămurește pe cei prezenți că aceasta i-ar fi spus, printre multe altele, că Eros este „filosof”, adică un prieten al înțelepciunii, aflat așadar în sămburele procesului de gândire. Înțelegem noi că meditația filosofică ar fi steapă fără *afectul* celui care gândește. Poate că la acest lucru se referă peste câteva pagini Alcibiade, în același dialog, atunci când vorbește despre fascinația pe care o exercită întotdeauna discursul lui Socrate asupra celor care-l ascultă...

Întorcându-mă la Ștefan Munteanu, pe care în seara aceea l-am numit „îndrăgostit lucid” de opera eminesciană, am susținut că lurarea sa „Filosofia indiană și creația eminesciană”, despre care am mai scris cu câțiva ani în urmă, reprezintă viziunea cercetătorului asupra gândirii filosofice (și poetice) a marelui român, o carte care i-a oferit posibilitatea și dreptul de a se raporta critic și chiar polemic la cărțile și studiile altora despre opera lui Eminescu. Am considerat necesar în seara de 18 octombrie 2019 să prezint foarte pe scurt și esențial ideile din cartea amintită mai sus, în care Ștefan Munteanu susține pe drept, încearcă și reușește să demonstreze că Eminescu are o gândire filosofică originală. Autorul se raportează polemic la critica literară mai veche dominată de autoritatea lui G. Călinescu. Astfel, atitudinea marelui critic în cea ce privește „filosofia” lui Eminescu ar fi „simplistă” și decurge din înțelegerea filosofiei ca „sistem”, idee tributară modului academic de

Dan PETRUȘCĂ

Simpozionul Național de Estetică, a XXIV-a ediție. Câteva cuvinte despre Ștefan Munteanu

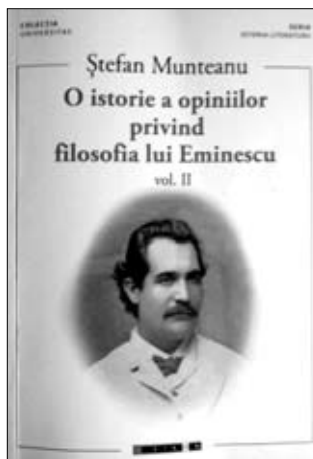
Ca de atâtea ori în ultimii ani, particip activ la *Simpozionul Național de Estetică*. În 2019, această întâmplare culturală complexă a avut loc între 16 și 18 octombrie. Ideea unui astfel de eveniment a avut-o, cu mai mult de două decenii în urmă, Gheorghe Geo Popa, directorul Centrului de Cultură „George Apostu” din Bacău, astfel că anul acesta simpozionul a ajuns la a XXIV-a ediție. Academicieni, universitari, scriitori, artiști plastici, istorici, muzicieni, regizori, critici literari etc. conferă Bacăului, pentru câteva zile, dimensiunea unei „capitale” a culturii românești. Alături de dezbaterile teoretice pe care le presupune *Conferința națională de estetică*, desfășurată în fiecare an, de o vreme, la cele două universități băcăuane în două dimineți succesive, au loc concerte, expoziții de pictură sau sculptură... Într-un „Spectacol al cărții”, autorii și cărțile lor devin „actori” în fața unui public numeros și interesat (încă) de cultură. Nicio urmă de festivalism în toate acestea, ci doar nevoia de a pune în evidență valorile artistice și culturale autentice. În seara de 18 octombrie, ultima a Simpozionului, pe simezele Muzeului de Artă Contemporană ale Centrului de Cultură „George Apostu”, publicul a putut admira expoziția de pictură și artă textilă a Ecaterinei Așder, din Republica Moldova, prezentată de prof. univ. dr. Petru Bejan. A fost lansat și albumul de artă al expoziției, cât și nr. 51 al Revistei „Vtraliu”, periodic al centrului cultural amintit. Într-un „Spectacol al cărții”, am prezentat atunci cartea universitarului Ștefan Munteanu, „O istorie a opiniilor despre filosofia lui Eminescu” (vol. II, București, Editura Eikon, 2019). Cu două zile în urmă, în seara zilei de 16 octombrie, la Teatrul Municipal „Bacovia” din Bacău, tot în cadrul Simpozionului, a fost lansată o carte fundamentală, „Arta din România. Din preistorie în contemporaneitate”, coordonatori fiind acad. Răzvan Theodorescu și acad. Marius Porumb, despre care a vorbit Ioan Cristescu, director al Muzeului Național al Literaturii Române. Academicianul Răzvan Theodorescu a subliniat, printre altele, vocația universalității pe care o are poporul român prin arta sa. În seara următoare, pe 17

◦ Simpozionul Național de Estetică. În prim-plan, Ștefan Munteanu

octombrie, în cadrul aceleiași *Simpozion Național de Estetică* și tot la Teatrul „Bacovia”, într-un spectacol al cărții imaginată și regizat de Gheorghe Geo Popa, a fost lansată cartea de povestiri a marelui scriitor contemporan iranian Sadegh Hedayat, „Femeia care și-a pierdut bărbatul” (București, Editura Tracus Arte, 2019) – traducere din limba persană, prefață, note și comentarii de Gheorghe Iorga. Au „jucat” în acest spectacol Ali Asghar Rahimi (Iran), maestrul al Tambour-ului, vocalist și compozitor iranian de muzică spirituală persană, balerina Bianca Bor, Gheorghe Geo Popa și însuși autorul traducerii, Gheorghe Iorga... Până la urmă, cărțile (bune) sunt niște daruri, nu-i așa? Peste încă o zi, la Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, acad. Al. Boboc și prof. univ. dr. Petru Bejan au construit un inteligent dialog (moderat la fel de inteligent de Gheorghe Geo Popa) pe teme de filosofie în fața unui public receptiv, alcătuit din cadre didactice, masteranzi, studenți și elevi. Anterior, în Aula „Moldova” a Universității „George Bacovia”, conf. univ. dr. Cristian Nae și conf. univ. dr. Cătălin Gheorghe au stabilit coordonatele artei românești în contemporaneitate.

a vedea lucrurile. Sunt multe argumente prin care Ștefan Munteanu demonstrează că meditația eminesciană a depășit (în poezie și proză, cât și în însemnările sale din manuscrise) influența gândirii altor filosofi, printr-o viziune proprie. Operele altora, adaug, în spiritul cercetătorului, când e vorba de un mare creator, au rol de *catalizator*, cu sensul propriu conferit de știință acestei noțiuni, pentru că acesta ajută, grăbește un proces, fără a schimba natura chimică a substanțelor intrate în reacție. Mihai Eminescu a depășit, printr-o viziune proprie, influențele care, desigur, pot fi identificate de cercetătorul atent și ortodox. Acestea n-au trecut „mecanic” în creația sa, ci au suferit amprenta modului său de gândire. Ștefan Munteanu demonstrează că, în meditația sa, creatorul Eminescu a întrezărit, într-un elan romantic spre absolut, Archaeul. „Mirarea” lui s-a transformat în cugetare, susține Ștefan Munteanu, sfidând granițele dintre filosofie și poezie. Altfel spus, „mirarea” lui a devenit „ontologie”, a devenit „sursa neliniștii metafizice”, fiind o mirare „de gradul întâi”, generând o viziune originală asupra lumii, sub semnul nevoii de absolut. Ștefan Munteanu afirmă că a venit vremea înțelegerii unitare a creației eminesciene, fiindcă ipostazele complementare ale creatorului presupun „solidaritatea” tuturor formelor de manifestare ale spiritului său. Cercetătorul mai susține că elanul creator al lui Eminescu se hrănea dintr-o „mitosofie”, o rădăcină ascunsă din care răsar

împună poezia și filosofia. Influențele livrăști, multiple, cât și tradiția românească, afirmă Ștefan Munteanu, Eminescu le-a topit „în propriul său sistem”, proiectat „într-un model arhetipal”, care reprezintă ontologia sa. Gândirea filosofică originală a lui Eminescu are legătură cu „o ontologie a Archaeului”, insuficient înțeleasă și pusă în evidență de cercetători.

„O istorie a opiniilor privind filosofia lui Eminescu”, vol. II, cât și primul volum al acestei cărți, despre care am spus câteva cuvinte în seara de 18 octombrie 2019, reprezintă un demers firesc al cercetătorului, care și-a construit mai

întâi un fundament ideatic al viziunii sale despre gândirea filosofică originală a lui Eminescu. Înarmat cu argumentele care decurg din propria cercetare, Ștefan Munteanu a căutat în continuare lucrări și studii unde alți cercetători au intuit, mai mult sau mai puțin, dublul aspect al personalității lui Eminescu, în egală măsură poet și cugetător. Volumul al doilea amintit mai sus cuprinde treisprezece comentarii ale lui Ștefan Munteanu asupra unor studii semnate de treisprezece autori. Pe unul dintre ei, Alexandru Grama, unul dintre principalii detractori ai lui Eminescu, doctor în teologie, cunoscător, se pare, de filosofie, Ștefan Munteanu îl „înjură” academic, demontând așa-zisele argumente ale acestuia și demonstrând nu neapărat reaua lui intenție, cât lipsa unui „organ”, așa spune, care să-l facă apt pe ardelean să recepteze valoarea poeziei eminesciene, pe de o parte, sau capacitatea creatorului de a sensibiliza/ concretiza abstracțiile, pe de alta. Însă, pentru unii dintre cei comentați, se simte în cercetarea lui Ștefan Munteanu un sămbure de afectivitate și un entuziasm reținut, așa cum îi șade bine unui practicant al filosofiei. Are un mare respect pentru cunoscutul studiu al Rosei Del Conte, pentru acribia italienei care și-a dedicat viața studiului operii lui Eminescu, cât și pentru serviciile aduse de ea culturii și literaturii române. Dar îi reproșează, de exemplu, ideea că Eminescu ar fi un „geniu religios”, deoarece geniuul se raportează principal la Absolut, al fiind

întotdeauna „situat dincolo de orice doctrină religioasă determinată”, cum subliniază autorul.

Cu Sergiu Al-George, din „Arhaic și universal”, Ștefan Munteanu pare să fie foarte apropiat în concepție. Printre multe altele, indianistul afirmă că „Schopenhauer nu poate fi o cale de receptare a gândirii indiene pentru Eminescu”. Considerând adevărate aserțiunile altor cercetători, precum George Gană sau Bianca Osnaga, Ștefan Munteanu disociază între *melancolia* lui Eminescu și *pesimismul* lui Schopenhauer, conchizând că pesimismul este o concepție despre viață, pe când melancolia eminesciană este un sentiment existențial. Ștefan Munteanu aderă și la convingerea lui Sergiu Al-George că Eminescu nu s-a hrănit din zona discursivității metafizice propuse de Schopenhauer, ci din aceea „prediscurșivă”, cea a reprezentărilor simbolice, din care s-a născut, de fapt, discursul filosofic indian”. Universitarul Ștefan Munteanu subscrie și altor observații ale lui Sergiu Al-George, pe care le consideră juste, cum ar fi aceea că toate marile filosofii pe care le-a asimilat Eminescu prin studiu (Platon, Kant, Hegel, Schopenhauer, Leibniz etc.), „odată intrate în retorta propriului său geniu filosofic, nu mai pot fi regăsite în autonomia lor... În alt comentariu, cercetătorul afirmă că este „discipol declarat” al acad. Alexandru Boboc, aflat în auditoriu în seara aceea de 18 octombrie. De mulți ani încoace, academicianul, împreună cu prof. univ. dr. Petru Bejan sunt „sufletul” *Conferinței naționale de estetică*. În cartea despre care tocmai vorbăm, Ștefan Munteanu descrie și comentează câteva studii ale amintitului academician privitoare la corelațiile dintre creația eminesciană (inclusiv notațiile și comentariile poetului din manuscrise) și filosofia germană, prin Leibniz, Kant și Schopenhauer, pornind de la aserțiunea lui Alexandru Boboc, anume aceea că Eminescu nu a citit și studiat pe Leibniz și Kant „sub călăuză lui Schopenhauer”. Cercetătorul stăruiește spre finalul comentariului asupra demonstrației academicianului cu privire la ecurile leibniziene din gândirea și creația lui Eminescu, admitând că există posibile consonanțe între *monada* lui Leibniz și *Archaeul* eminescian... Se observă, de asemenea, simpatia lui Ștefan Munteanu și pentru studiul Elvirei Sorohan „Eminescu și Kant sau marea revelație”, fiind de acord cu aceasta atunci când afirmă că traducerea, fie și parțială, a „Criticii rațiunii pure”, pe care poetul a realizat-o mai mult pentru sine, a avut un efect catalitic asupra gândirii sale poetice și filosofice...

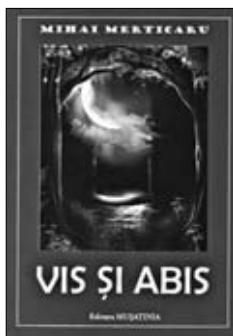
Am sugerat și atunci, în seara de 18 octombrie 2019, că nu prezentarea de către mine a cărții lui Ștefan Munteanu este importantă, ci lectura ei, intrarea acesteia în conștiința publică. Și asta pentru că „Filosofia indiană și creația eminesciană”, apoi cele două volume intitulate „O istorie a opiniilor privind filosofia lui Eminescu”, cărora, susține autorul, li se vor adăuga unul, două sau trei, l-au făcut pe Ștefan Munteanu să se integreze unei elite, adică în cercul restrâns al eminescologilor.

Diana-Dobrița BÎLEA

Între Fata Morgana și iubirea cu virtuți testamentare

Cu noul său volum de versuri „Vis și abis” (Roman, Ed. „Mușatinia”, 2018), nemțeanul Mihai Mercicaru se întoarce entuziasmat la rigorile și rafinamentul impuse de sonet și continuă să caute cu dezinvoltură, dar și cu o patimă evidentă, aurul ascuns în minereurile inepuizabile ale acestei poezii cu formă fixă. Patima este susținută chiar de scopul acestui demers literar, pe care îl descoperim scris negru pe alb în *Sonet-testament*, ultimul dintre cele 81 ale volumului: „Sonetele le las pe toate vouă”. Grijă pentru moștenirea pe care o lasă literaturii române interfează cu viziunea sa asupra poeziei: „Poezia trebuie să [...] renunțe la banala aglutinare de fragmente de discurs și să reinstaureze drepturile sugesției, simbolului și metaforei”, așa cum declară într-un interviu acordat ziarului *Ceahlăul* din Piatra-Neamț (19 iunie 2018).

Cei doi termeni antitetici din titlu anunță de fapt călătoria actantului liric între două puncte identificabile în timp și spațiu: „visul” este aici reprezentat de orașul Paris, cetatea nemuritoare a artei, a tineretii boeme, locul unde spiritele unor personalități precum Brâncuși, Ionesco, Cioran, Eliade pot fi întâlnite și unde orice om (iubitor de cultură, mai ales) își dorește să ajungă măcar o dată în viață, pe câtă vreme „abisul” înseamnă o (de)cădere continuă – a țării, a satului românesc, a sufletului care „se-nserază la față”, a „izvorului cu apă vie”, a „nălucirilor”. Parisului îi sunt dedicate nu mai puțin de paisprezece sonete. Bogăția tropilor – epitetul, metafora, comparația, hiperbola, antiteza – pune în lumină o urbe feerică, „satanică sau divină”, cu „chip de fantastică divă”, care „Cu vrajă funambulescă, lascivă,/ Îmi răscolește iluzii perverse” (V), unde fiecare piatră poate povesti despre istoria măreată a locului, despre „maestrii diverselor arte”, unde arhitectura înseamnă miracol, ziua are douăzeci și cinci de ore, „capodoperele-n aer dansează”, iar „talentul, cu kilogramul, se vinde”. Vraja călătoriei onirice se rupe când eul liric este chemat de „vicleanul Paris”, o Fata Morgana de fapt, să rămână pentru totdeauna al său, refuzul categoric – și

ironic, semn al eliberării poetului de visul de a rămâne vesnic tânăr și fericit, al dobândirii înțelepciunii, al acceptării condiției umane –, având la bază dreapta ancorare în realitate și dragostea față de locul natal: „Je regrette, nu te suport, ești prea tiran/ Rob nu vreau să-ți fiu, rămân ce-am fost, pietrean!” (XIV). Mai mult decât o mărturisire, mă gândesc că această afirmație este și un strigăt identitar pe care poetul îl contrapune grabei tinerilor români de azi de a da curs mirajului străinătății. De altfel, dragostea de țară și de neam ce răzbate din acest volum de sonete este permanent însoțită de mahnire, de revoltă și mirare: „Nedumerit, mă întreb: de ce oare/ Românul se trezește doar când moare?” (*Sonetul românului*); „Rușine ne e că ne numim români./ Pustiul ne-a înghițit câmpii mănoase./ Pe-acolo, sus, tot mai urât miroase./ Trișorii și jongleurii sunt mari stăpâni.” Pe fruntea noastră umilire scrie/ Și-o acceptăm ca niște sacerdoți./ Alinare găsind în sihăstrie.// Sfidând abis, ne țin tovărășie/ Ali Baba și cei patruzeci de hoți/ Să cazii mai jos de-atâta nu mai poți” (*Sonetul decăderii*); „În sat mai trăiește doar o bătrână/ Fără biserică, fără fântână/ [...] Într-un târziu, un paradox survine:/ Apare tata mai tânăr decât mine” (*Sonetul satului natal*).

Între „vis și abis”, poetul se oprește asupra multor aspecte care-i leagă pe oameni de ceilalți oameni, de istorie, de geografii sociale, sentimentale etc. Uneori sentențios, alteori tezisist, uneori interogativ-retoric, alteori imperativ, dar întotdeauna bun observator și mai ales hotărât să nu ascundă nimic din tot ceea ce consideră că merită/ trebuie spus sau arătat cu degetul semenilor săi, dedică sonete iubirii, muzei, copilăriei, toamnei, minunilor și mirajelor, toamnei, soției, istoriei, poetului, visătorului, bărbăției, țăranelui, creatorului, vinului etc. Timpul constituie de fapt supratema volumului. Poetul resimte dureros schimbările produse în lumea sa, fața decrepită a prezentului acesteia. Apelu constant la marea-i iubire pentru soția-“regină nimbă” este menit să-l reconforteze, să-l separe de „gândurile negre” și să-i favorizeze deplina conlucrare cu „muza ambițioasă”, pentru că rostul său pe acest pământ este să lase în urmă poezie, chiar dacă nu e deloc ușor, după cum el însuși declară în interviul de care am pomenit: „Fiecare merge pe culoarul său, fiecare intră în cetatea literaturii săpându-și poarta de acces cu unghiile și cu dinții în zidul de cremene al acesteia”. Arta este văzută ca sacrificiu de sine: „Un spin în inimă mereu îmi coace./ A auzit, scumpetea de ființă./ Că arta se naște din suferință” (*Sonetul muzei ambițioase*). Arta poetică *Sonetul unui timonier* relevă credința eului superior în poezie, căreia i-a fost fidel întreaga viață de slujitor al cuvântului: „Coboară iute la eul din tine./ Scoate de-acolo comoara totală./ Poemul cu irizări diamantine.// Și scrie-ți visările cu albine! Povarandoieli poart-o cu fală./ Din orice cuvânt, fă o catedrală! Ca și poetul american Ralph Waldo Emerson, care spunea: „Nu merge pe unde te duce drumul; mergi pe

unde nu există drum și lasă o urmă”, Mihai Mercicaru deconspiră ambiția muzei/ a eului poetic: „Mă-nvăță să evit calea bătută” (*Sonetul muzei ambițioase*); „Tu, adept al unui înțelept precept./ Nu mergi pe drumul bătătorit și drept” (*Sonetul creatorului*).

Tema iubirii este pregnant reliefată. Femeii iubite îi sunt închinat multe și frumoase sonete și tot ei îi cere să-i fie alături la plecarea din lume: „De trei zile, o pasăre mângână./ Eu am să plec, tu să mă ții de mână” – *Sonetul finitudinii*; „Dispusă ești să treci prin foc și pară./ Să fii, în sărutări, miliardară” – *Sonetul perpetuității*; „Din privire scapără roiuri de scântei./ Din glasul său, albinele strâng miere./ Coapsele-i tari, zone aurifere./ Genunchii ei, icoane pentru ateii” – *Sonet pentru ateii*; „Clipa fericită, mi-ai făcut-o an” – *Sonetul unei riposte*.

Apropierea fizică de „șireata umbră” trimite tot mai adesea poetul în adâncimile și în înălțimile dialogului cu sine însuși. Acceptarea efemerității și a sfârșitului întrevăzut este când senină, eminesciană, mioritică („Când voi pleca și eu din lumea asta./ Nu vreau să-mi spuneti decât noapte bună! Și să aud doar clopotul cum sună” – *Sonet-testament*), când plină de nostalgii și de regrete („Leri eram tânăr, azi am îmbătrânit/ Cu un deget agățat de infinit” – *Sonetul regretelor*), când înnegrată de gânduri și trăiri confuze: „Parcă-i prea devreme, parcă-i prea târziu./ În care dintre lumi trăiesc, nu mai știu” (*Sonetul anxietății*).

„Vis și abis” este o îmbrățișare extatică a vieții de către poetul ajuns la vârsta sublimării cotidianului în esența poeziei, este cântec liliac și strigăt de alarmă întru paza versului blagian *Eu cred că vesnicia s-a născut la sat*, este iubire cu virtuți testamentare, este viziune, panoplie de sensuri, lumină. Grijă poetului Mihai Mercicaru este de a împărtăși semenilor idei și esențe pe calea minunată a metaforei, pentru a-i (sur)prinde la timp pe aceștia pe drumul pe care îl au de străbătut. Este lecția zborului între zori și întuneric, între bobul de grâu și altă galaxie, între om și Hristos, zborul care ar trebui să ducă la fericire.

Festivalul de Teatru de la Piatra-Neamț

Lucid, critic, despre succes

Cu o istorie lungă și frumoasă, Festivalul de Teatru de la Piatra-Neamț și-a schimbat profilul de când este curat de noua directoare a TT-lui, regizoarea-dramaturg Geanina Cărbunariu, care își dorește implicarea teatrului în ardentă problematică a actualității, reflectarea temelor social-politice și punerea acestora în discuție nu numai în spectacole, ci și într-un continuu dialog între creatori și public. Astfel, toate spectacolele prezente în festival sunt urmate de discuții, în cursul cărora se pun întrebări, se produc dezvăluiri, destăinuirii, se face schimb de opinii și se află lucruri interesante, care deschid noi perspective, luminând unele sensuri. Ediția din această toamnă, cu numărul 31, desfășurată între 18 septembrie și 2 octombrie, a avut ca generic *Successul* și a reunit 44 de evenimente, invitate fiind teatre, companii independente din România și din alte țări: Germania, Polonia, Republica Moldova, Slovacia, Spania, Turcia. Au predominat producțiile, proiectele de teatru independent, dar au fost invitate și spectacole ale unor teatre de stat, din Bacău (cu „Crocodii”, de Elise Wilk, în regia lui Horia Suru, care s-a bucurat de o foarte bună primire din partea publicului), București, Sfântul Gheorghe, Timișoara. Iar Teatrul Tineretului a prezentat câteva dintre cele mai apreciate spectacole ale sale de dată recentă: „O cameră doar a ta”, „Legume”, „Sub fiecare pas e o mină neexplodată dintr-un război neterminat cu tine” (despre care am scris în revista noastră) și o premieră cu un titlu extrem de provocator, *Frontal*, asupra căreia voi reveni. Dar nimic nu este căldicel, confortabil în acest festival, a cărui temă a fost formulată în chip ironic, cu un ascuțit spirit critic, ca să nu te lase indiferent, ci să te incite la reflecție. Același rol l-au avut și rândurile din caietul-program al Festivalului, scrise de directoarea Teatrului.

„Ce înseamnă succesul individual versus succesul unei comunități (fie ea un grup sau o națiune)? De ce în anumite momente istorice frustrările sociale au nevoie să fie compensate prin inventarea unor povești triumfalistice despre noi înșine? Se poate trăi și crea în afara dihotomiei succes-eșec într-o lume în care fiecare încearcă să vândă cât mai profitabil ce are de oferit, iar piața de artă este și ea un teritoriu important pe această piață globală? Cât de vulnerabili suntem în acest context, cum am ajuns în această situație și care ar fi căile de ieșire? Ce loc mai au riscul, experimentul, gândirea critică?”

Desigur, au loc și rost pentru cei care și le asumă, pentru că au firii ardente, bătăioase,

• Frontal

responsabile și le pasă de ce se întâmplă în jurul lor. Pentru creatorii de teatru care se implică în proiecte sociale, având curajul de a spune direct multe lucruri neplăcute, dure-roase, incomode în față, fără ocolișuri, strigând adevărul, riscul, experimentul, gândirea critică există.

Un spectacol incendiar

Am spus că voi reveni la premiera teatrului pietrean cu „Frontal”, o adaptare foarte liberă a Geaninei Cărbunariu după „Povestea unui om leneș”, de Ion Creangă, spectacolul având un proces de lucru mai special, care a constat într-o perioadă de documentare, în cursul căreia echipa de realizatori a intervievat oameni cu profesii și vârste diferite. Au fost apoi cercetate articole din presa de investigație, studii de sociologie și antropologie, în fine, mai multe materiale științifice având ca temă inechitatea socială, nefiind uitate nici comentariile din mediul online pe marginea unor cazuri larg dezbătute, regăsite în țesătura complexă a acestui spectacol foarte elaborat. Mai multe lămuriri aduce și microstudiul despre „Asistenții social și nemunca. Radiografia unei psihoze colective”, semnat de sociologul Valer-Simion Cosma, care a coordonat partea de documentare, una serioasă (cu multe date, cifre, procente etc.), chiar ușor intimidantă pentru cine se închipuie în lume doar un „privitor ca la teatru”.

După toată această complexă facere, spectacolul a ieșit unul dur, tăios, cu un final incendiar, apocaliptic. *Frontal* e

ca un upercut care te lovește în plină figură. Pentru că subiectul despre asistați și perechile antagonice muncă-nemuncă, lene-hărnicie, sărăcie-bogație etc., întors pe toate părțile, învărtindu-se deasupra-i ca un corb, în zborul circular, m-a dus cu gândul la argezia descriere a pamfletului, care ciumpește, zgârie, înteață, rupe, folosind diverse scule, ca undrea, peria de sârmă, răzătoare, fierăstrăul... Așa acționează și *Frontal*, ținându-te într-o stare de tensiune maximă, fără o clipă de respiro.

Autoarea spectacolului, Geanina Cărbunariu, ne avertizează că povestea despre lene, așa cum o cunoaștem noi de la Creangă (și care a fost folosită doar ca pretext de regizoarea-dramaturg) este una cu substrat subversiv. Nu oricine poate fi judecat, executat pentru lene, ca un biet sărăntoc, pentru că „leneia-i cucoană mare”. Și chiar așa o vedem pe cucoana-patroană de pe scenă, supradimensionată, cocotată într-o caleașcă, în vestiminte de aristocrată, cu o imensă perucă pudrată, tânăra actriță Ruxandra Maniu portretizând excelent personajul.

Echipa actricească este la înălțime, funcționând impecabil. Emanuel Becheru (cu o

electrizantă prestație în final), Paul-Ovidiu Cosovanu, Nora Covali, Corina Grigoraș, Florin Hrițcu, Dragoș Ionescu, Lucreția Mandric (cu o prezență care se impune), Andrei Merchea-Zapotoțki, Cristina Mihăilescu, Mircea Postelnicu își interpretează personajele cu multă convingere și energie. Scenografia & video îi aparține lui Mihai Păcurar, de mișcarea scenică (remarcabilă) s-a ocupat Ioana Marchidan, de muzică Ciprian Iacob, de lumini Cristian Niculescu, cu toții dând ce au mai bun pentru reușita acestui spectacol incomod, cu o abordare radicală a problemelor, cu un mesaj spus pe un ton vehement, care te aruncă într-o stare de alertă.

Alte producții, alte viziuni

În cele câteva (puține) zile cât am stat la Festival – care în anul acesta a ținut mult, având o bogată ofertă, extinzându-și și aria, ca să ajungă și la spectatorii din Târgu-Neamț și Roman –, am mai văzut câteva producții interesante, cu un concept novator. Amintesc *Medea's Boys*, de Ionuț Sociu (cu fragmente din Euripide), în regia lui Andrei Măjeri, cu o excelentă și foarte omogenă trupă de tineri actori: Eduard Trifa, Alexandru Ion, Alex Mirea, Vlad-Ionuț Popescu, Alex Chindriș, Florin Aioane – talentați, arătoși, dezinhibiți. Spectacolul vorbește despre lumea bărbaților, despre masculinitate, într-un fel cu totul nou, cu sensibilitate și curaj, dezvăluind nebănuite, neștiute neliniști, fragilități, fluidități identitare. Montarea (de la Teatrul „Apollo 111” București) este de o specială plasticitate,

cu o expresivă coregrafie, aparținând Irinei Chirilă, cu muzică bună, cu momente de umor, dar și de lirism, de melancolie, de atmosferă. Un spectacol de o provocatoare frumusețe.

Mi-au rămas întipărite în memorie și câteva superbe imagini din povestea spusă, în cel mai empatic mod, de Yeşim Özsoy, din Turcia, despre o casă a fantomelor. Actriță, scriitoare și regizoare, cu o figură foarte expresivă, cu multă versatilitate, firească, grație și tandrețe, Yeşim Özsoy ne-a spus o multime de captivante istorioare despre un castel bântuit, care a aparținut familiei sale, folosindu-se de filme documentare, de proiecții video, de tehnici de marionete, de muzică otomană. Elementul inedit și fantastic a fost acela că multe fapte din trecut erau relatate de o bătrână și prețioasă vază, un vechi covor persan, o amuletă, un inel, de niște animale (vacii din Crimeea), de un gramofon, un grifon, obiecte și animale care se însufleteau, prindeau glas, dezvăluind secrete dintr-o lume dispărută. Am reținut și ce crede artista din Turcia despre succes și eșec: „Câteodată, un eșec îți schimbă traseul, care se îndreaptă, după aceea, către o nouă poveste de succes. Puterea se află în acceptarea provocării de a eșua. Continuăm fără să ne gândim la posibilitatea unui eșec. Aceasta este sursa puterii și de aici țâșnește curajul creativității”.

Am văzut și „Micul nostru centenar” (Reactor de Creație și Experiment Cluj-Napoca), cu un text bine scris de Maria Manolescu (despre cum ne cunoaștem și înțelegem trecutul), pus în scenă inventiv, cu umor și o notă luminoasă de duioșie, de Dragoș-Alexandru Mușoiu. Cu interpreți minunați: Alexandra Caras, Paula Rotar (ea fiind centenara străbunică, într-o savuroasă compoziție), Paul Socol, Doru Talosș (Adonis Tanta, ultimul jucând, foarte credibil, cu un cuceritor firească și multă candoare, un băiat de 12 ani.

Au fost acestea doar scurte notații de la un festival în care predomină teatrul de vocație socială, care arată nedreptatea, taxează prejudecățile, complicități oneroase, sancționează atitudini nocive, demonstrează stereotipuri, dorindu-și, prin acțiunea lui, să schimbe mentalități. Un gen de teatru cu o importantă dimensiune educativă și care are priză la tineri, ei fiind foarte implicați în organizarea și desfășurarea festivalului nemțean, pentru care au făcut voluntariat și au asigurat componența juriului.

• Illicul nostru centenar

Libertatea de a visa frumos

E început de octombrie, iar la Iași bate vântul libertății de a visa frumos, pentru că a început cunoscutul, în lumea largă, festival al Teatrului *Lucaefărul*. Având în acest an un minunat generic, *Libertate*, Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr (considerat de o cunoscută comisie de experți internaționali drept unul „remarcabil”, și asta de vreo șase ani încoace) și-a desfășurat cea de-a XII-a ediție între 3 și 10 octombrie, în al cărei program au fost multe exclusivități, spre bucuria spectatorilor. Toate producțiile selectate în festival au fost pentru prima oară la Iași, după cum precizează Oltița Cîntec, directorul artistic al Teatrului și al manifestării. Peste 500 de artiști din 28 de țări ale lumii și-au dat întâlnire la acest eveniment care a celebrat libertatea sub numeroasele ei forme, într-o atmosferă de sărbătoare. Spectacole în cele mai diverse formule, semnate de importanți creatori din toate generațiile, concerte, teatru stradal, reprezentatii de circ, expoziții interactive și cele de fotografie, spectacole-lectură, lansările de carte, un seminar internațional de critică de teatru, toate au fost puncte de atracție și de interes, fiecare în parte dezvăluind ceva nou, invitând la o aventură spirituală. Pentru că „teatrul e văzduh, vază și duh, în departele de necuprins al libertății de a visa, de a vedea cu vederea ascunsă”, după cum sună inspiratele vorbe (din caietul-program) ale criticului literar Ioan Holban, directorul Teatrului *Lucaefărul*. Teatru care, în primele zile ale festivalului, a prezentat un showcase, așa că am dat o fugă într-acolo (pentru că atâta mi-a îngăduit timpul astăzi) să văd cele două premiere anunțate: *Jack și vrejul de fasole* și *Orașul*.

Pomind de la o cunoscută poveste engleză, cu un băiețel neastâmpărat, aiurit și cam hoțoman, care aduce acasă niște boabe de fasole din care vor răsări niște plante gigant, până la cer, Oltița Cîntec scrie un nou text, modern, plin de prospețime, inventiv, cu un limbaj al zilelor noastre, cu personaje redimensionate, updatate.

Jack, de pildă, joacă fotbal în echipa școlii, e atacant central și golgheter. A rămas acasă doar cu mătușica Greedy, mama sa fiind plecată în străinătate, la muncă. Iar mătușica e o hapsână, obsedată de „money cash” (că doar trăim în vremuri excesiv materialiste) și plină de reproșuri la adresa nepotului, care nu-i intră nicicum în voie. După cum se știe din poveste, cum sărăcia le dădea țircoale, ea îl trimite pe Jack la târg, să vândă vacuța pe care o aveau,

Teatrul *Lucaefărul* Iași

Premiere în Festival

iar băiatul, în loc de bani, se întoarce cu niște boabe de fasole. Care se dovedesc unele miraculoase, peste noapte din ele ieșind niște plante gigant, pe tulpina cărora se cațără eroul nostru, ajungând pe un alt tărâm. Acolo trăiește o familie de uriași, el împrietenindu-se cu femeia, pe care o învață alfabetul, pentru ca ea să poată citi. Și, de fiecare dată, pleacă de la aceasta cu daruri minunate (cum e găinușa care face ouă de aur), pe care i le duce mătușicii, mereu nemulțumită însă, vrând mereu mai mult. În fine, toate lucrurile se sfârșesc cu bine și cu învățături prețioase, pentru că o poveste bună trebuie să aibă o morală. Astfel, micii spectatori aud că școala, învățătura sunt mai importante decât orice bogăție, că „dacă ai carte, ai parte”, că trebuie să ai încredere în tine și că prietenii adevărați nu sunt cei purtați de interes, ci aceia care te ajută, te sprijină la nevoie. Sunt multe adaptări inteligente și amuzante ale poveștii, iar limbajul colocvial, cu expresii din jargonul adolescenților, este savuros.

Jack și vrejul de fasole este pus în scenă alert, cu scene atent, judicios decupate și un ritm bine controlat, de regizorul Ion Ciubotaru, în inspirata și frumos colorata scenografie a Alinei Dincă-Pușcașu, cu ingenioase soluții pentru toate situațiile și cu admirabile costume, care individualizează și caracterizează personajele.

Întreaga distribuție joacă, în mod vizibil, cu mare plăcere, fiecare actor făcându-și excelent treaba. Alex Iurașcu interpretează vioi un Jack simpatic, cam aiurit, făcând mereu niște pase de fotbal, dar e un băiat cu fond bun, de fapt, și care învață multe în urma peripețiilor lui. Și care, să nu uităm acest amănunt esențial, îi trezește doamnei Giant interesul și gustul pentru lectură, ea făcându-și chiar o mică bibliotecă după repetatele vizite ale băiatului. Mătușica Liliane

Mavriș-Vârlan e o delicioasă compoziție, prin mimica expresivă și gesturile care-i trădează permanenta nemulțumire, firea urâtă, hrăpăreață, prin mersul săltat, cu o scuturare comică a posteriorului și prin felul cum cântă refrenul ei favorit, „money cash”. Elena Zmuncilă și Dragoș Maștei, Doamna și Domnul Giant, sunt două apariții ciudate, cocotate pe niște încălțări de tip coturn, cu mâști în partea de sus a feței, cu niște urechi mari, cei doi construind, cu mijloace comice, două personaje care se rețin. Un rol de mici dimensiuni, dar având importanța lui în poveste, Moș Fate, e bine punctat de Cristian Gheorghiu.

Mai notez la reușitele spectacolului muzica Dianei Roman și momentele de *free style*, semnate de Felicia Purice-Russ, antrenor emerit.

„Orașul” și relația de love-hate

Cine a pus la cale celălalt spectacol, *Orașul*? Nimeni alta decât originala trupă *Fără zahăr* din Iași, care s-a lăsat sedusă de o idee a Oltiței Cîntec, imaginând un concert teatral, pe versurile lui Bobi Dumitraș, în regia lui Bobo Burlăcianu. Trupă care mai are la activ două spectacole de teatru-concert, foarte bune: *Familia fără zahăr* și *Pisici*, primul făcut în București, la Teatrul Mic, în colaborare cu Centrul de Teatru Educațional „Replika”; al doilea, un mare succes al Teatrului „Matei Vișniec” din Suceava.

Bobi Dumitraș și Bobo Burlăcianu sunt într-o perfectă simbioză artistică, funcționând ireproșabil în toate întreprinderile lor. Au vorbele la ei, muzica este și ea de partea lor, și nici teatralitatea nu le este străină, de vreme ce au urcat pe scena teatrelor niște spectacole-concert admirabile. Despre recenta lor creație ei spun următoarele: „Orașul este un organism fluid care produce, hrănește și la rândul său se hrănește cu indivizi. Prieten și potrivnic în egală măsură, ne e și casă, și străinătate. Este ca o relație de prietenie ero-

dată, în care nu mai trebuie să fii diplomat. Câteodată îl iubim, câteodată îl detestăm și întotdeauna facem cumva să mergem mai departe împreună.

Spectacolul *Orașul* prezintă aspecte ale traiului într-o metropolă. Zone rezidențiale de la periferie în care se construiește permanent și haotic, traficul aglomerat prin care un autobuz reumatic se chinuie să-și facă loc, entuziasmul unei studente proaspăt ajunse în oraș, punctul de vedere al gândaților de bucătărie, un copil foarte ocupat care face slalom printre multe activități extrașcolare, șugubețele gropi din asfalt care apar spontan sau o profesoară evazionistă care oferă meditații pe furiș, toate se asamblează în scenă pentru a compune imaginea acestui gigant imaginar în care ne facem veacul zi de zi. Orașul e un adversar redutabil și prietenos, cu care ne luptăm zilnic cu sportivitate și respect, pe care îl iubim sau îl detestăm, după caz, dar rămânem mereu împreună. Suntem cu toții stafide într-o prăjitură de ciment.

În afară de toate aceste povestioare care se întretaie nespuse de hazliu, în spectacol, tonul este unul de suspiciune generalizată, vezi leitmotivul „ura care ne unește”, artașul, invidia, radicalismul unor atitudini, etichetările la grămadă, stigmatizările colective și alte metehne de-ale noastre, de care se scapă greu, ele făcând parte din specificul național (sunt surprinse cu ironie aciculată, cu umor amăruit în versurile lui Bobi Dumitraș). Recunoaștem în *Orașul* realități ale lumii românești, cu tot pitorescul și absurdul acesteia. Ne întristăm și ne amuzăm rând pe rând, ascultând corul gropilor de pe drumurile noastre și al gândaților de bucătărie, ca și la alte momente reușite, bucurându-ne să vedem patru actrițe foc de talentate, care-și dau replici în versuri și cântă la diferite instrumente, cu mare risipă de grație și energie: Carmen Mihalache, Liliana Mavriș-Vârlan, Beatrice Volbea, Elena Zmuncilă, îndelung aplaudate la scenă deschisă. Și chiar de pe scenă, unde publicul stă și el, aproape de interprete. Această joacă muzicală (cu o scenografie și un video design semnate de Andrei Botnaru) cu subtexte grave, de critică socială, este bine condusă de Bobo Burlăcianu, care i-a asigurat fluența, dinamismul, a plasat pauze și scurte întreruperi de ritm acolo unde erau necesare, a reliefat momentele mai semnificative, astfel încât întregul a ieșit fermecător.

Pagini realizate de
Carmen MIHALACHE

Dacă astfel de exemple sunt uneori discutabile, iar teza lui Jules de Gaultier dificil de aplicat unor situații, fondul acestei teze rămâne valabil. Există un bovarism al societăților. În unele momente ale istoriei, societățile se concep altele decât sunt, ajungând la mari, stânenitoare și, uneori, ireparabile devieri. Jules de Gaultier citează mai multe influențe prin care societățile devin, din când în când, bovarice. Ne place pătrunzătoarea analiză făcută bovarismului determinat de un model străin, care a făcut ravagii în Franța contemporană lui. (Și nu ne putem abține să nu ne gândim, oarecum neliniștiți, la ce se întâmplă, mai mult decât simptomatic, în Franța de azi!) Legitimătatea revoltei împotriva noului venitului, împotriva *metecului*, e stabilită cu moderată și vigoarea potrivite adevăratului filozof: „Ca urmare a diferitelor împrejurări, printre care trebuie să așezăm la loc de cinste bogăția ei, blândețea moravurilor și descreșterea populației, Franța, dintre toate națiunile înzestrate de mult timp cu personalitate socială, este țara cea mai larg deschisă imigrației străine. Această stare de lucruri a dat naștere, în urma numărului crescut de naturalizări, la formarea unui grup important de *nou-veniți*, care aduc din țara lor de origine o ereditate, tradiții, obiceiuri și idei morale diferite de acelea care au fost elaborate la noi de-a lungul secolelor. Nu ne putem îndoi de altfel că acești nou-veniți n-ar fi fost atrași, în noua patrie pe care și-au ales-o, de niște condiții de interes personal și deoarece considerau că aici ar găsi facilități cu care să-și amelioreze starea. „Un scop determinant îi stimulează și le sporește energia. Veniți adesea din țări mai puțin bogate, aduc cu ei exigențe mai mici: muncitori, comercianți, industriași, bancheri, ei fac mai ardentă concurența pentru câștig, dar sunt un element care se adaugă la complicitățile chestiunii economice. Educația i-a pregătit pentru cariere liberale, același stimulent făcându-i să jinduască, cu o înflăcărare precisă, la cele mai bune posturi în politică, în administrație, în învățământ. Ei aduc în aceste cariere o activitate care poate fi un câștig pentru colectivitate; dar dacă ajung să prevaleze în diferite domenii în legătură cu înalta diriguire a țării, atunci țara, prin acest fapt, va fi în pericol să-și vadă aplicat într-o manieră mai mult sau mai puțin sensibilă un ansamblu de măsuri în care se va trăda o concepție morală și politică împrumutată din altă ereditate socială, în care se va trăda măcar ignorarea tradiției naționale. Chiar dacă această concepție străină ar fi superioară tradiției ereditare, grupul nu-i va suporta mai puțin prejudiciul să-și vadă impuse moduri de a fi cărora nu le este adaptat. Devenind conștient de el însuși în mintea nou-veniților, el se va imagina altul decât este, va încerca gesturi în care e stângaci și care nu sunt potrivite anatomiei sale.“ E cu neputință să dai o structură mai clară teoriei despre „meteci“, așa cum o face expunerea ilustrată în „Les Monod peints par eumeme“ (vezi „Revue D'Action française“, 1899-1902: istoria naturală și politică a unei familii de protestanți străini în Franța. E rezumată în „Quand les français ne s'aiment pas“, 1916, sub titlul „Sentinelle allemande dans l'Université“). Ideile, gusturile, tendințele aduse de cei din neamul Monod au acționat asupra imaginației franceze în maniera lecturilor românești ale unei Emma Bovary; oricât de puțin tentant ar fi fost mentalitatea acestui „popor“-pastor, ea era diferită de a francezilor,

Gheorghe IORGA

Avatarurile bovarismului (II)

• Note de lectură •

era *alta*, dar a fost suficient să provoace primele imitații (se invocă, la un moment dat, „Teoria imitației“, cunoscuta lucrare a lui Gabriel Tarde, ce l-a influențat și pe Eugen Lovinescu în elaborarea tezelor sincronismului): când presa, administrația, puterile publice au confirmat această mentalitate străină prin pecetea statului, influența sa a devenit ușor incalculabilă, oricare ar fi fost, de fapt, valoarea intrinsecă sau, mai bine zis, lipsa fundamentală de demnitate, neantul profund. Vedem bine, un astfel de bovarism e un mare risc. Jules de Gaultier reiterează puțin mai încolo avertismentul: „Esențialul, într-o asemenea chestiune, e să nu te lași păcălit; într-o perioadă când națiunile există și sunt constituite mai puternic ca oricând, e loc pentru convenții internaționale în care dreptul oamenilor, definit cu o precizie mai mare și ameliorat constant, poate, prin intermediul clauzelor reciproce, să asigure oamenilor aparținând diferitelor națiuni o salvare, o protecție, o libertate și conforturi sporite în toate țările lumii. Dar tot ce se propune sub masca unei idei cosmopolite căreia nu-i corespunde nimic în realitate este întreprins de fapt în numele utilității unui grup determinat, acest grup al nou-veniților care, în orice

stat organizat, are interese de dezbătut și de pus la punct cu grupul național. „Bovarismul ideologic, cu consecințele lui nefaste, constă deci, pentru o colectivitate o dată, în a lua drept un adevăr cu aplicare universală o atitudine de utilitate proprie unei colectivități determinate. Prin acest ocol, un grup social, concepându-se după imaginea unui model străin, se vlăguește și se ruinează.“ „Utilitatea unui grup determinat“, „grupul nou-veniților“ cine n-ar fi recunoscut, în perioada când a apărut „Bovarismul“, politica vechiului Partid Republican: evrei și protestanți, masoni și Monod-meteci coalizați? Dar tocmai de aceea nu înțelegem de ce Jules de Gaultier a putut închide ochii la necesitatea decurgând din această filozofie naționalistă: fortificarea elementului național ereditar, scoaterea guvernării de sub influența fanteziilor bovarice ale regimului electiv și înlocuirea alegerilor republicane cu ereditatea monarhică. N-am făcut decât să indicăm marile trăsături ale unei concluzii: aceasta se regăsește, într-un fel, aspirată de toate părțile tezei.

Revenim la speculațiile generale. Dacă națiunile, rasele sunt capabile de bovarism, ne întrebăm de ce ar fi specia umană, în totalitate, o garanție pentru asta, când ea nu este. Specia umană posedă și ea facultatea de a se înșela în privința ei înseși. Jules de Gaultier examinează două exemple ce dau măsura acestui tip de bovarism fundamental: în iubire și în știință, omul atinge alte rezultate decât cele pentru care își închipuie că lucrează. Adoptând explicațiile pe care Schopenhauer le dă naturii subiacente a iubirii, autorul „Bovarismului“ admite că „omul, căzând pradă pasiunii amoroase, în timp ce crede că urmărește un scop personal, înfăptuiește dorința speciei.“ Omul crede că dorește sau că-și îndeplinește fericirea; nu aspiră, nu tinde decât la binele secret al germinilor nesfârșiți care visează să se nască. Ne place gravitatea dură și melancolică a acestor formulări: „Geniul speciei care-i posedă le promite o fericire nemăsurată, de neimaginat până atunci, dar prin momeala acestei promisiuni îi constrânge să-și realizeze de fapt propria dorință, care este unică: să asigure viața speciei, să facă să se nască ființe numeroase care le perpetuează pe cele din aceeași specie, pe toți acești trăitori care vor muri și care, dacă geniul speciei nu va avea grijă, vor duce cu ei, în pământul cu care se va contopi, secretul forme particulare pe care viața, cu prețul atâtor eforturi și încercări, a creat-o. Totuși, iluzia care-i pune cu atâtă putere în mișcare pe amani se împrăște și se micșorează atunci când scopul urmărit de geniul speciei a fost realizat, când individul cel nou, cel care va perpetua specia, este conceput. „Această deziluzie este o regulă și nu suportă excepții: o dragoste care persistă sau care renaște după ce s-a atenuat este o nouă cerință a dorinței speciei care vrea să fie iarăși satisfăcută, care cere procreția a numeroase ființe asemănătoare dintr-un același cuplu.“ Ne surprinde oarecum că Jules de Gaultier urmează, aici, teoria lui

Schopenhauer. Date fiind premisele studiului său și concluziile ce decurg din acestea, îi era la îndemână să intercaleze, ca medie, o teorie concomitentă mai nouă despre iubire, mai tradițională, mai generală și poate mai potrivită decât cea a autorului „Lumii ca voință și reprezentare“. N-am ști să răspundem la întrebarea dacă există în ordinea lumii noastre un geniu al speciei. Problemele s-au complicat enorm în cei 117 ani câți au trecut de la apariția lucrării lui Jules de Gaultier. Ne îndoiim și suntem siguri că nu se poate dovedi existența unui atare... personaj mitologic: dar există în noi, în fiecare ființă, până și în cel mai mărunț atom, o extraordinară tendință de a ieși din sine. Dacă ne plac poveștile arabe, l-am putea numi geniu al emigrării eterne; dar l-am putea numi, cu egală îndreptățire, *iubire*, pur și simplu. Ar fi fost de-a dreptul... *bovaric* ca Jules de Gaultier să se gândească la asta și să-și explice mai bine lucrurile decât apelând la geniu invocată de Schopenhauer! Jules de Gaultier califică bovarismul și ca ardoare a cunoașterii ce-l stimulează pe om să descopere și să inventeze. Omul descoperă, inventează, dar, de la o generație la alta, acest icsuit artizan nu-și procură nici fericirea, nici chiar sporierea sensibilă a plăcerii sale. Cunoștințele, civilizația, ființa însăși a omului cresc, dar nicicum capacitatea lui de a fi fericit... „Observând bine lucrurile, se dovedește că omului îi este specifică o *facultate de nemulțumire*. Asta e ceea ce-l deosebește într-adevăr de toate celelalte specii și din cauza acestei dispoziții speciale schimbă în jurul lui condițiile de mediu la care celelalte animale se adaptează în măsura în care pot și în limitele permise de organismul lor. Această facultate de nemulțumire e deci cauza și pivotul oricărui progres și vedem de acum legea ironică: omul se crede capabil să-l remedieze, modificând universul; de aici, întregul efort științific ca să înteleagă și să folosească legile, efortul filozofic să le interpreteze în favoarea sa, efortul artistic să-și creeze bucurii noi. Dar el nu poate modifica și facultatea de nemulțumire care-i constituie ființa, iar toate schimbările pe care le aduce universului sunt graniți în care crește și devine puternică această plantă vie care poartă în capătul ramurilor ei toate fructele cunoașterii. Omul se concepe dăruit cu puterea de a-și mări bucuriile, dar el nu reușește decât să-și sporească știința“. La acest grad de profunzime și de generalitate, bovarismul e conectat la însăși esența ființei. Viața conștientă pare definită de facultatea de a se concepe mereu altul: tot ceea ce se concepe se înșală asupra naturii sale, iar faptul însuși de a gândi devine o eroare, în iscusita generalizare a lui Jules de Gaultier.

Dar consecințele? Un secret bovarism, uneori latent, fiind în esența *mare-lui tot*, „facultatea de nemulțumire și de insatiabilitate“ apărând în toate punctele pânzei lumii și ajungând, la om, la un nivel superior, pretutindeni *eterogenul* (cum ar fi spus Spencer) însinându-se în *omogen*, presându-l cu solicitările și „dezmișterile“ sale ca să-

• Ion Zderciuc – În zidul lor zidesc suflarea

antreneze și să-l destructureze, eliminându-l în cele din urmă, ce concluzii morale și politice se pot impune? Ar fi amuzant să ne imaginăm, pornind de la *datul metafizic* al lui Jules de Gaultier, un fel de dialog între constanță și inconstanță, între voința conservatoare și dorința perturbatoare, cearta nesfârșită ce se iscă de-a lungul spațiilor și timpurilor între demonii rivali ai lui Mani sau între divinitățile concurente ale lui Empedocle. Ce subiect interesant ar fi fost, și ce frumos! Însă nu ne putem reprimă regretul că Jules de Gaultier, un francez fericit, iubitor de timp liber (cel puțin așa ni-l oferă epoca), nu s-a abandonat mai multă vreme acestui nobil joc. Nimic n-ar fi fost mai pasionant decât contemplarea rădăcinilor divergente ale ființei sau imaginea lui Ares îndrăgostit! Iată totuși imaginea realității primite pentru aceia dintre noi care n-am uitat niste replici din capitolul XX al romanului „Candid” al lui Voltaire: „– Domnul meu, răspunse Martin, pe mine preotii m-au învinuit că aș fi soci-niist; adevărul este însă că sunt mani-heist. – Răzi de mine, zise Candid. Nu mai sunt azi maniheist. – Mai sunt eu, răspunse Martin. Nu știu ce să fac, dar nu pot să gândesc altfel”.

O femeie tânără, Emma Bovary, sfâșiată între *a fi* și *a fi ca*, eterna inamică a păcii și fericirii ei lăuntrice, se ascunde, probabil, în particulele infintezimale ce compun țesătura ontică a fiecăruia dintre noi și dacă n-ar fi fost, nimic n-ar fi fost, iar lumea și-ar fi dormit somnul de vece. E sugestia tezei lui Jules de Gaultier. Tot binele și răul acestui vast univers sunt derivate, spune filozoful, sociologul și moralistul francez, din puterea pe care o au lucrurile de a ieși din ele însele prin ceva similar gândirii...

Spre deosebire de unele „spirite bune”, cum le numește filozoful și sociologul francez Georges Palante (1862-1925) în consistentul său studiu-postfată „Filozofia bovarică”, 1912 (inspirată, editura îl publică împreună cu „Bovarismul”), Stendhal, Charles Fourier, Arthur de Gobineau, Remy de Gourmont, Maurice Barres (mai puțin clar și contradictoriu), care cred că omul e influențat fundamental de temperament, fiziologie și rasă și că idealurile educaționale și morale, ca influențe venite de afară, „n-au modificat niciodată în mod serios natura noastră originală, nici n-au schimbat cursul dorințelor, deciziilor și destinelor noastre” (G. P.), Jules de Gaultier e convins că ideile, noțiunile impuse de educație și morală influențează, prin sugestie bovarică, atât gândirea, cât și comportamentul oamenilor, al societăților și chiar al popoarelor. Dar aceste influențe nu se manifestă uniform asupra oamenilor. În funcție de relația cu acestea, Jules de Gaultier evidențiază două tipuri de oameni: tipul *fiziologic* și tipul *societății*. „Primul tip, mai mult sau mai puțin refractar la bovarism, cuprinde naturile originale în bine sau în rău; al doilea le cuprinde pe cele ușor bovarizabile și gata să sufere prestigiul educației. Asta înseamnă că naturile de mijloc sunt ușor influențabile; celelalte, nu” (G. P.). Însă „impresarul metafizic” (G. P.) Jules de Gaultier, pentru care, am crede, orice idee devine validă dacă o interpretezi în planuri diferite, complică lucrurile și, în loc să se oprească la această soluție psihologică verosimilă, dă probleme și o rezolvare metafizică, străină de postulatul bovarismului, dar fidelă concluziilor moniste,

fenomeniste și spectaculare, desprinse din sistemul său filozofic. Soluția metafizică înseamnă a transpune bovarismul, ca fapt și fenomen, în două limbaje comutabile (!): unul psihologic și altul fiziologic (mecanicist). „În primul limbaj, bovarismul este, pentru individ sau pentru un popor, faptul de a se concepe și de a se vrea altul sub influența unui ideal care i se propune. În al doilea limbaj, bovarismul exprimă întâlnirea, conflictul și reacțiile mutuale a două fiziologii, dintre care cea mai puternică și-o supune pe cea mai slabă, conform cu determinismul forței” (G. P.).

O contradicție a „Bovarismului”, cât un compromis, e determinată de relațiile gândirii cu acțiunea în filozofia spectaculară a lui Jules de Gaultier, sesizată încă din timpul vieții autorului. Filozofia spectaculară, cum o construiește Jules de Gaultier, implică o detașare a gândirii de acțiune, o disociere a cunoașterii și a vieții. Dar la filozoful francez nu se întâmplă asta. „Sintetismul” său universal îl face să insiste, în încercarea de a salva idealurile existenței și drepturile acțiunii, în fond, de a-și salva concepția despre lume, asupra ideii că „dragostea de viață și gustul spectacolului, sensibilitatea spectaculară, bucuria de a trăi și aceea de a se privi trăind se implică, se învâluie, se excită mutual, ca elementul-mascul și elementul-femelă, în comuna înflăcărare a actului și a plăcerii. Dus la absolut și izolat de contrariul său, fiecare dintre aceste două elemente fundamentale ale naturii noastre s-ar aboli el însuși. Absoluta imposibilitate spectaculară, așa cum i-a fost ea atribuită câteodată unui Flaubert sau unui Leconte de Lisle, este irealizabilă” (G. P.). Principiul sintetismului bovaric conciliază gândirea și acțiunea în virtutea concepției că „pasiunea de a contempla și pasiunea de a trăi își au principiul existenței în același izvor”, cum afirmă Jules de Gaultier. Contemplativii n-au nimic în comun cu oamenii de acțiune (în istorie, doar unele personalități pot fi considerate excepții; pentru acestea, plăcerea acțiunii e dublată de bucuria analizei, a contemplației și a visului). Sunt naturi diferite și dominant antitetice, întrucât nu există nici contemplativi, nici oameni de acțiune în stare pură. Ne putem întreba, acum, dacă antiteza contemplativ-om de acțiune invalidează filozofia bovarică. Răspunsul nostru e negativ: avem de a face cu două naturi psihologice, între care specia umană își împarte neobosită diversitate. Din punct de vedere *spectacular*, filozofia bovarică are modalități inepuizabile să justifice combinarea, la om, a elementului activ cu cel contemplativ, dar suntem convinși, odată cu Georges Palante, că „*universul bovaric* va plăcea fără rezerve purului spectacular, diletantului social. [...] Admirăm în filozofia bovarică punerea în teorie lucidă, ingenioasă și profundă a unei atitudini dragi onora dintre cei mai mari gânditori și artiști, un Flaubert, un Leconte de Lisle, un Anatole France și, din înaltul foisor speculativ unde ne-a condus domnul Jules de Gaultier, contemplăm perspectivele panoramice pe care le face să apară înaintea noastră acest prestigios evocator al vieții, acest incomparabil impresar metafizic”.

Personalități băcăuane

Grigore Gh. Pascu

N. 12 octombrie 1854, în Bacău – m. 26 ianuarie 1927, la Iași. **Telegrafist, filatelist.** Fiul Elenei, gospodină, și al negustorului Gheorghe Pascu s-a născut, în fapt, nu la această dată declarată de copii, ce figurează inclusiv pe crucea de mormânt și în unele lucrări publicate, ci cu un an în urmă, pe 18 octombrie 1853, conform înscrisurilor din „Condica mitrică pentru naștere și botez”, descoperite și descălcite de inginerul Mihai Ceucă, acribiosul său biograf. A copilărit în casa părintească situată pe Strada Justiției, nr. 8, începându-și studiile la Școala Publică Primară de Băieți Nr. 2 din Bacău și continuându-le la Gimnaziul proaspăt înființat. A avut predilecție pentru limbile străine, însușindu-și foarte bine franceza, germana și greaca, folosite apoi în corespondența cu marii filателиști ai lumii. Influențat de Vasile Alecsandri, a cochetat în tinerețe și cu poezia, însă nu a perseverat,

coșeștii fiind de grijile numeroasei sale familii (patru băieți și trei fete) și de pasiunea pe care a făcut-o pentru filatelie. Războiul de Independență din 1877 l-a prins în timp ce efectua serviciul militar, dar perioada i-a fost favorabilă în cele din urmă, întrucât a devenit telegrafist, calificare ce-i va folosi după liberare, când s-a putut încadra pe acest post la Oficiul Telegrafo-Postal din Bacău (1880). Lucrând la poșta, a descoperit vrând-nevrând mărcile aplicate pe scrisori și, ajutat de cunoștințele sale lingvistice, a intrat încet-încet în acest univers captivant, lăsându-se robit de o îndeletică ce avea să-i poarte gândurile prin toată lumea. Fără să intuiască măcar că va deveni primul filatelist al Bacăului și unul dintre primii din țară, a intrat în corespondență cu filателиști de pe toate meridianele și cu redacțiile publicațiilor de specialitate, figurând pe întâia listă de agenți pentru străinătate, publicată în primul său număr de *L'echo de la Timbrologie* (1887). Respectul de care se bucura la acea dată e ilustrat și de faptul că alte reviste i-au preluat adresa, în frunte cu *Le courrier des Timbres-poste*, *Timbrophilu Gaulois*, *Timbrofilul* și *Le Moniteur des Timbrophiles*. Pornind de la acestea, Mihai Ceucă, la rândul-i un bine-cunoscut filatelist, a descoperit corespondențe sosite pe adresa colecționarului băcăuan din nu mai puțin de 18 țări: Anglia, Rusia, Belgia, Finlanda, Germania, Turcia (administrația austriacă), Portugalia, Monaco, Luxemburg, Peru, Reunion, Olanda, Mexic, Italia, Cipru, Guadelupa, Martinica și Spania. Mutat în permanentă cu serviciul, el a făcut să circule mărcile și ilustrațiile românești din mai multe locuri, astfel că, alături de Bacău (1881-1885), au intrat în istoria filateliei și localitățile Ciamurlia – Sulina (1886-1887), Codăiești – Vaslui (1987-1892) și Iași (1897-1927), de unde a expediat și a primit multe din raritățile filatelice de azi. Desfășurându-și activitatea într-o perioadă în care filatelia nu era încă o activitate organizată, a contribuit la evoluția specificului filatelic al schimburilor și la cristalizarea filateliei ca activitate de studiu. Era, bunăoară, interesat de timbrele din primele emisiuni, solicitând corespondenților săi raritățile filatelice, cu predilecție cele apărute în coloniile franceze. Din Olanda, de pildă, cerea prima carte poștală cu efigia reginei în marcă fixă, expediind la rândul lui cartea poștală comemorativă „25 de ani de domnie a regelui Carol I” și specificând destinatarului faptul că este „prima CP comemorativă, probabil, din lume”. Exploatăndu-și cunoștințele, la 31 decembrie 1899 a pus în circulație la Iași, prin autoadresare, prima carte poștală ilustrată de felicitare emisă de Poșta Română, moment de referință nu doar pentru această instituție. Corespondența demonstrează, de asemenea, că a sporit valoarea mărcilor românești în relația cu marile case de comerț filatelic ale timpului, din care nu au lipsit Thos Ridpath and Co (Liverpool), G. Zechmeyer (Nürnberg), Martins (Lisabona), W. K. Reve-Kamp (Rotterdam), Giacomo Cabora (Geneva), Pedro Manero (Barcelona) ș.a. Precursor al filateliei românești, a intuit nu doar riscul la care se expunea colecționarul privat, ci și necesitatea organizării colecționarilor de mărci în asociații, motiv pentru care a stabilit relații cu societățile filatelice din Dresda și din Amsterdam, în cadrul cărora a fost invitat ca membru activ sau corespondent, lucru întămit și de Societatea Filatelică din New York, care l-a ales membru de onoare. Cu aceeași pasiune a activat pentru constituirea primei Societăți Filatelice Române, eveniment petrecut în 1891, când, în semn de recunoștință pentru meritele sale, a primit „Cartea de membru nr. 1”. Întrucât la acea dată locuia la Codăiești, primul președinte al acesteia a fost ales deputatul Dimitrie C. Butculescu, dar după mutarea la Iași a devenit ferentul mișcării filatelice nu doar din Moldova, astfel că peste trei ani era deja „președinte al Societății Române de Timbrologie”. Recunoscut astăzi pe plan național ca fiind unul dintre inițiatorii filateliei românești organizate, a lăsat moștenire un adevărat tezaur filatelic, dar și copii de ispravă, Gheorghe ajungând profesor doctor docent la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, Jean-Dimitrie – avocat, decan al Baroului din Bălți și senator în Parlamentul României din 1928, Iuliu-Grigore, doctor în drept administrativ și profesor universitar la Facultatea de Drept din Cernăuți, iar Neculai – avocat și director al Contenciosului Ministerului de Finanțe până în 1940. În semn de omagiu, Asociația Filateliștilor din Bacău îi poartă azi numele, organizând manifestări de rezonanță națională și internațională, cum au fost, între altele, Expoziția Filatelică Națională „Istoria Poștei Române” (2002) și Simpozionul „Bacău – istorie poștală și filatelică”, în care memoria ilustrului înaintaș s-a regăsit în toate momentele semnificative ale acestora.

Cornel GALBEN

I

18 decembrie 1995

Stimate domnule Călin,

Trimit cu o mică întârziere trei încercări jurnalistice, scrise nu pe eveniment, ci cu bătaie ceva mai lungă. La noi evenimentele se schimbă mai încet, așa că și peste 3 săptămâni rîndurile mele rămîn tot actuale. Se înțelege, dacă va conveni poziția, tonul, stilul. Am adoptat deocamdată, în loc de ironie, sarcasm, zeflemea sau jovialitatea trucată, *tonul pedagogic* al simplei relatări și comentării. Nu fantezie, nu paradox, ci simplitate, gravitate.

Următorul transport ar putea fi ceva mai vioi, mai ironic... în fine voi vedea, dacă, desigur, îmi vei da un semn de aprobare.

Deocamdată atît. După ideile de *alternativă, putere, televiziune liberă* ar putea urma comentarea, mai exact *ex-punerea* altor fenomene și împliniri proprii, sub întrebarea *DE CE?* Nu cred că am un titlu de rubrică mai potrivit. Aștept un semn.

Gh. Drăgan

1. Scrisoarea reprezintă răspunsul la invitația de a deține o rubrică săptămînală în pagina de idei a ziarului la care lucram în acel moment. Intitulat „De ce «de ce»?”, primul articol, cel în care își explica intențiile, a apărut imediat (v. *Monitorul de Bacău*, 1, nr. 52, 21 decembrie 1995, p. 6).

II

Domnule Călin,

26.XII.[19]95

Trimit încă un „material”, cum spuneam la telefon. Poate merge mai curînd, referința fiind la un „reportaj-anchetă” TV din 18 decembrie (rubrica numită TRANSFOCATOR). Un mod de a prezenta probleme serioase, dar un mod care nu prevestește nimic bun. Iar am pus problema de principiu, iar cine are urechi de auzit...¹⁾

Curînd urmează alt „comentariu”. O rugăminte: adună-mi numerele unde apar, iar cînd se fac vreo 3-4, poate mi le pui la poștă. Dacă se poate.

Sărbători ferice întregii familii!
Gh. Drăgan

1. Vezi „Cine are nevoie de un guru?”, în *Monitorul de Bacău*, [2], nr. 58, 4 ianuarie 1996, p. 6.

III

2 ianuarie 2000

Stimate domnule C. Călin,

Mai întii, la mulți ani, sănătate și numai bine întregii familii!

Să ne revedem sănătoși și vioiși în 2000 și la mulți ani! Doamnei, aceleași gânduri bune!

Îți trimit ediția refăcută (cu înțelepciunea vîrstei) a vechii teze de doctorat.¹⁾ Am voit măcar să fie cît mai ușor de citit, dîndu-i multe titluri și rezumînd la urmă ultradidactic.

Dacă poți, semnalez-o băcăuanilor cititori de pagini culturale și critice. Te-oi cinsti cu vorba și fapta.

... Și te mai anunț că am în lucru ediția a doua a cercetării eminesciene a lui Mihai.²⁾ Sper că

scrisori către un redactor

Constantin CĂLIN

„Cît ne putem îngădui să fim noi înșine?”

De la Gheorghe Drăgan (9 aprilie 1943 – 14 ianuarie 2019) păstrez 26 de scrisori. Prima e din august 1969, ultima din iunie 2006. Frate cu Mihai Drăgan (mai mic decît acesta cu șase ani), a urmat drumurile deschise de el, dar cu certă personalitate. N-a fost doar critic literar, ci și poet, prozator, memorialist. Neîndoielnic, acțiunile fratelui i-au ușurat afirmarea, însă, aproape în egală măsură, i-au și frînat-o, căci, fie și numai din motivul că redacțiile țineau la diversitatea semnăturilor, unde intra primul, cu greu i se făcea loc și celui alalt. Eu însumi, l-am nedreptățit, cred, o vreme, pornind de la această idee. Alții, indiferent despre ce-ar fi scris și ce opinii ar fi exprimat, îl suspectau a fi complementul celui dintîi. Și cum Mihai, întepind în dreapta și-n stînga, reușise să-și facă destui dușmani, antipatiile s-au răsfrînt și asupra sa, iar faptul i-a limitat receptarea. Temperamental, Gheorghe era totuși diferit de fratele său. N-avea impetuozitatea și ardoarea lui de războinic. Nici ambiții de

vioară întii. Recenzînd, comentînd, nu recurgea la „sabie”. În schimb era, pe suprafețe mici, mai analitic și, sub aparența de detașare, mai ironic. Scrisul lui nu producea „ecouri”, dar prin anumite apăsări de condei era pregnant sau sfichiuitor. Lute la minie, Mihai putea fi (și a fost, nu o dată) reversibil în judecări. Gheorghe – dimpotrivă – ireversibil, categoric, atît în chestiunile literare, cît și de alt ordin. Maestru în tactici și strategii polemice, Mihai era încrezător în forțele sale și aprig în impunerea punctelor de vedere. Deși nu-i lipsea tenacitatea, Gheorghe era mai reținut. A avut – bănuiesc – chiar momente de lehamite și gînduri de inutilitate. Cu toate acestea, judecîndu-l după ansamblul activității, și-a împlinit datoria atît față de propriul talent, spunînd cu fermietate ceea ce a avut de spus, cît și, ca justițiar și om cu sentimentul „rădăcinilor”, față de neamul din care a ieșit. Scrisorile alese spre publicare îl arată într-o dispoziție bună, preocupat de a fi, exclusiv, el înșuși.

va fi un volum „prezentabil”. Îmi fac o datorie... Ți-l voi trimite la timp. Poate voi face o lansare în Bacău. Sper. Ne-om mai vedea, om mai vorbi. O reintîlnire cu prietenii din Bacău este totdeauna reconfortantă pentru mine.

Aștept să se întîmple iar, asigurîndu-te de respectul și amicitia de totdeauna.

Sănătate, Gh. Drăgan

1. *Poetica eminesciană. Temeiuri folclorice*, Iași, Ed. Polirom, col. „Collegium”, 1999
2. *Eminescu tînăr sau „a doua mea ființă”*, Iași, Ed. „Institutul European”, 1999

IV

22 iunie 2000

Domnule Călin,

Cu oarecare întârziere, te felicit pentru *Bacovia*,¹⁾ Fiind cartea un *dosar*, scriitorul este un *caz*? Deci: *Bacovia* este un scriitor cu... *caz*ier?

Nici nu știu dacă e o glumă! Ceea ce am constatat este dorința de a epuiza *cazul*. Sper că după volumul III să nu ajungi... epuizat. Fără glumă, aștept să găsesc timp pentru a citi pe îndelete. E foarte ușor de citit: literă *mașcată*, hîrtie bună, cerneală neagră, nu gri! Condiții grafice bune, ai dat lovitură. (Nu mai știu ce ai făcut cu *pustia ceea de doctorat*.)

Aștept să ne revedem cît mai curînd. Încă o dată, felicitări și sănătate pentru a tipări și vol[umele] 2-3. Numai bine familiei!

Gh. Drăgan

1. Bacău, Ed. „Agora”, 1999

V

27.06.2000

Stimate Domnule Călin

Felicitări întârziate pentru doctorat. Regret că am aflat abia cu un sferd de oră înainte de susținere, eu fiind cu serviciul

unde va spre Vaslui! Adică la o editură care a binevoit să editeze cartea pe care ți-o trimit pentru eventuală semnare în presa băcăuană (cu mulțumiri anticipative).¹⁾ Dacă se va putea. Altfel, doar pentru a citi, amical, măcar interviu pe care mi l-am luat mie însumi. Vezi, eu nu scriu cărți groase, ca *dosarul* Domnului Bacovia... Am citit o bucată bună și parcă am regretat pentru cită energie ai pus acolo. Energie pentru a scrie *despre*... Parcă există mulțumiri de mult prin cărțile altora, prin poeziile, ideile și cuvintele altora. Vezi înțelege acum de ce m-a pocnit tentativa acestei confesiuni intitulată *Autointerviu*. Să fii *Eu!* Cît ne putem îngădui să fim noi înșine? Dar, mai cu seamă, cît reușim, atunci cînd nu ne disimulăm, mai exact cînd nu ne ascundem în articole, exegeze critice și istorice etc. etc.?

Întrebări cum firzii, vei spune. Trebuie, totuși, să ne mai acordăm o șansă... Mai avem timp să ne revizuiim? Și să lucrăm esențial? Mai sper că da!

În *C. Călin* am încredere, mai ales după ultimele două-trei întîlniri, cînd am avut prilejul să-i „evaluez” *cărturări* transferată în *trăire*, în gîndire concretă. Las deoparte faptul că ai putea deveni suspicios și-ți spun de-a dreptul: „Mi-ai plăcut, domnule!” N-ai citit zadarnic atîtea cărți!

Sper într-o apropiată revedere! Numai bine familiei, de la Gh. Drăgan

1. Vezi *Contemporanii noștri. Interviu*, Iași, Ed. „Institutul European”, 2000.

VI

5 august 2003

Domnule Călin,

De luni de zile mă muștră cugețul că nu am reușit măcar să te întreb de sănătate, ca să nu mai vorbesc de întârzierea acestui colet. Țin mult să ai și să citești

acest opuscul¹⁾ de vei avea vreme. L-am scris pentru neamuri și prieteni, în primul rînd. Apoi, pentru *cei care vin*... M-am eliberat de o *datorie*!

M-aș bucura să știu că ai o vacanță tihnită, că în familie toată lumea e sănătoasă și voioasă, că ai reușit să-ți ordonezi în continuare *paginile vechi și noi*, pentru a le pune la locul lor, în raftul bibliotecii în formă de carte. Mă delectez din cînd în cînd cu paginile cărturărești (cu și fără *sapcă* a lui Jean Valjean²⁾ – Jean Gabin...) din opul trimis anul trecut.³⁾ Este o necesară așezare a lucrurilor personale într-un context cultural, un aer de tihnă intelectuală ce reconfortează și provoacă nostalgii cărturărești. Este important să ne punem în ordine hîrțile, dosarele, gîndurile – în cite două coperti. După noi, nu știu de-și va face cineva timp pentru asta...

Dar să n-o dau pe panta „postumității”!

Sănătate și la bună vedere!
Gh. Drăgan

P.S. Scuze pentru scris: am redactat pe un genunchi, în timp ce îl lovesc pe celălalt, în balcon, încercînd să combat reumatismele...

1. „... așa se scrie istoria!”, Iași, Ed. „Institutul European”, 2003

2. Cei doi actori din *La belle équipe*, prezenți în imaginea la care se referă, erau Jean Gabin și Charles Vanel.

3. *Despre sapcă și alte lucruri demodate. Două drumuri la Malmô*, Bacău, Ed. „Agora”, 2004

VII

5 februar 2005

Dragă Domnule Călin,

Am tot sperat să-ți mulțumesc oral (un cuvînt tot mai folosit în ultima vreme) pentru ultimul semnal livresc, la fel de important! Și să te firitisesc pentru victoria personală. Am vrut să o fac *in direct*

și la o oră de vîrf, cînd am venit la zilele școlii lui Mihai,¹⁾ dar erai prea ocupat, cum aflai de la Doamna. *Deci* (alt cuvînt-regel!), n-a fost să fie! Dar măcar o confirmare de primire puteam să trimit, nu? Că doar nu e vorba de ceva neglijabil, ci de un ditamai tom care stă în picioare, la propriu și la figurat! Pentru că, *vezi matală* (!), multă vreme te-am judecat în sine-mi, că de ce nu mai scoți odată opul promis mie (la editură) prin anii '70?²⁾ Acuma știu de ce: *acum* era momentul! O astfel de lucrare „bacoviană” nu s-a mai făcut. Și cred că acum te reprezintă cel mai bine, cel mai plin, mai substanțial. Dai impresia că ai vrut să epuizezi subiectul, devenind aproape *epuizant* (pentru cititor!) Pe mine nu! Oriunde deschid cartea dau de ceva interesant: comentariul filologic, speculația „psihologică”, asocierile tipice scoticitorului de cărți. Mi-am dat seama că poate fi pasionant și exercițiul „demonstrării” poeziei ca pe un motor, înșirînd în ordine: carcace, suruburi, piulițe, șaibe, cleme, biele și bielete, țevi, fur-tunuri, cablaje etc. etc. Și după ce vîd toată „mătăraia” și „șurubăria” expusă jos, ca la talcioc, să mai am și imaginea întregului, a motorului funcționînd, cu camera lui de ardere, cu focul sublim pe care-l bănuim, dar nu-l vedem! Exagerez un pic, dar nu fac decît să-mi exprîm admirația pentru pasiunea aceasta, de a demonta jucăria ca să vezi de ce merge! Și să faci din acest exercițiu și un prilej de petrecere intelectuală, de călătorii lungi sau scurte în ascunsele coltoane ale istoriei literare, ale limbii române, ale aventurilor poetice ale diversilor autori din epoca lui Bacovia și de mai înainte. Ce mai încoace-încolo? Bravo, domnule! Fii sănătos și fă-ți datoria pînă la capăt!

Dacă aș mai avea vleități de critic literar, poate aș încerca să scriu un comentariu pe unde va. Dar mă simt epuizat din acest unghi meserias. Că de-aș mai cerca, ce-ar putea ieși? Să o fac pe eruditul sugerînd completări la cap. *Melancolie*: tabloul lui Dürer, versul lui Nerval („... Le soleil noir de la *Mélancolie*”), poema lui Eminescu? Să adaug la tema *Scriitor și ironia* lui Argezi: „Scriitor de vagoane”?... Și cine mai știe ce mi-ar mai trece prin cap... Scuză-mi divagațiile auto-critice! Mulțumesc pentru *Bacovia II*. Se cheamă că acum avem acces la încă un *dosar*: unul suigeneris.

Cu sănătate! Gh. Drăgan

P.S. Am înțeles cam greu dedicația cu „colegialitatea efectivă”.³⁾ Încă nu! Sau poate mai curînd așa... Vom vorbi curînd.

1. Școala „Mihai Drăgan” din Bacău.

2. *Dosarul Bacovia* a figurat în planul Ed. „Junimea”, la care autorul scrisorii era redactor.

3. Făceam aluzie la posibilitatea de a veni ca lector la Facultatea de Litere din Bacău.

A treia carte de poezie a Lievei Ștefan, după debutul cu „re.volver” și „Lolita32”, impresionează prin forța ideilor, trauma socială și limbajul dur, conținent. Poezia din „Thanato Hotel” (Bistrița, Casa de Editură „Max Blecher”, 2019), anticafolifă și parțial antibiografică, este ca un exercițiu de demistificare, autoarea devalând cruzimea societății contemporane. Personajul cineastului David Lynch, Laura Palmer, îl folosește ca imagine iconică pentru diferite ipostaze ale femeii moderne, fapt subliniat și de poetul Ștefan Manasia, care scrie pe coperta a patra: „Reactivată de excese și propriul infern, singurul în care mai poate trăi, Laura Palmer este persona Lolitei32. Iar Lolita rămâne persona predilectă a Lievei Ștefan care scrie, descrie, enumeră infinit – din acest *Thanato Hotel* plասabil, pe Terra, oriunde. [...] Laura Palmer, Lolita32, Livia Ștefan sunt măști unei Cassandre cyberpunk îndrăcitate”. Paradoxal, aceste măști sunt folosite pentru a facilita spunerea unor adevăruri incomode despre omul contemporan. Vina nu este doar individuală, ci mai ales colectivă. Dar nici nu e vorba neapărat despre vină, ci despre angoasă și apatie, despre robotizare și depersonalizare, despre izolare, lipsă de responsabilitate și inadapare socială. Adică, o incurabilă și universală maladie spirituală. Autoarea face o radiografie a ceea ce observă în societate, poeziile ei sunt ca niște mici reportaje, distribuite pe „camere”. Majoritatea titlurilor conțin vocabula „camera” în combinație cu idiomuri englezești: „camera 108. seekers who are lovers”; „camera 101. *The secret name of truth*”; „camera 400. bad request error”; „camera 309. mono no aware” ș.a. Folosind expresii

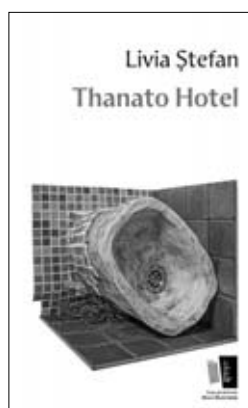
cartea din colet

Violeta SAVU

Ofertă specială la *Thanato Hotel*, camere lipsite de viață

dure, tăioase, Livia Ștefan scrie despre tare ale societății de consum: dependența de droguri, traficul de carne vie, abandonul social, depravare, delincvență, corupție, ipocrizie, abuzuri sexuale, proxenetism, hărțuire fizică și psihică etc. Nu-i de mirare că versurile sunt tensionate, iar punctual, pot fi feroce și obsesive. Viețile oamenilor sunt ca niște camere ale unui hotel dezafectat. Omul contemporan e hăituit de amenințări tot mai multe și diverse: economice, cibernetice, teroriste, politice și geopolitice, medicale, ecologice, demografice, globale ș.a.m.d.: „cresc irișii, lalelele și pirul pe morminte/ crește rata criminalității cibernetice/ și crește consumul de stupefiante/ cresc cazurile de viol și numărul filmelor/ documentare despre sărăcie/ cresc cererile de azil și numărul știrilor false/ cresc îmbunătățirile sistemelor de securitate și crește numărul atentatelor teroriste/ se triplează numărul migraților/ numărul conferințelor și tarifele pentru terapie/ cresc cotele asigurărilor, rata șomajului și/ prețurile apartamentelor/ cresc șobolanii prin canale, punctele de pensie și zidurile între națiuni/ crește numărul prietenilor pierdute/ cresc dioptriile și hiper-realitățile și lipsa înțelegerii sociale/ și discriminările/ și sin-

guratatea/ și bolile/ și frica de moarte”. Spaima se insinuează și în relațiile interumane. Dominante sunt sentimentele de suspiciune, ostilitate sau, în cel mai fericit caz, indiferență. Iubirea devine o utopie, ceea ce contează e puterea de seducție. Nereușind să dea un sens propriei existențe, omul recent trăiește într-o vacuitate spirituală și fuge de atașamentul sufletesc: „îmi beam țăriă/ cu gheață/ câteodată sărutam fața cuiva și fugeam/ eram o lepră nu iubeam pe nimeni picam/ în reverie zile întregi/ mă dedam unor excese estetice/ aveam încredere în singurătatea mea”. Principala și de multe ori singura preocupare a individului constă în câștigarea unui venit pentru a-și duce traiul; în rest se izolează în lumea rece și iluzorie pe care i-o oferă emisiunile televizate sau rețelele de socializare. Anxietatea aparține universului urban, iar Livia Ștefan scrie o poezie citadină. Așadar, în orașe se întâmplă „micile tragedii banale pândind de după colțuri seară de seară”; frigul este fizic, dar mai ales existențial: „poate ploaia se va transforma în gheață/ imobilizând mizeria orașului”; umbrele la lăsarea serii și ungherele întunecate din cartiere marginase potențează sentimentele de frică; singurătatea este mai intensă punând-o în

antiteză cu aglomerația metropolei; frumusețea este trucaută, artificială: „dragoste și atingeri de plastic”. Tristețea este copleșitoare, gesturile mecanice, dorințele fragile. Timpul liber folosit la modul egoist și narcisic, cultivarea minciunii, lipsa unui ideal spiritual, bețiile și consumul de tripuri – toate se soldează cu un sentiment atroce de pustire. Ilustrativ încă din titlu este poemul „camera 33. ceva ce nu înțelegi. dragostea”, din care decupăm: „au fost destule, cât să te minți și să nu recunoști/ sexul de milă, sexul de silă, devalizarea combinatului chimic/ șomerii ai indifferenței, căldura corpului lipită de o cană de cafea care se

răcește/ singurătățile, rătăcirile, au fost destule. amănările, minutele în fața oglinzii, depravarea de somn. luminile stinse, cablurile îngropate în asfalt, cicatricile, aritmiile/ bețiile, smintelile și răsfățul. dacă zici că vrei te ajunge din urmă/ și te rupe. ca și când lucrurile chiar ar fi putut însemna altceva decât o rugăciune/ spusă fără să crezi. au fost destule. iluziile, plăcerea bolnavă/ conexiunile neverosimile, structurile magice ale nopții, erorile de trecere/ aventurile, hoții care n-au lăsat urme, impulsuri de a săruta necunoscuți./ vicile pofticioase, muzicile atonale, manualele mecanismelor defecte”.

Cartea este structurată în trei capitole. Primele două, „Grand Hotel. Laura Palmer” și „touristes de l'esprit. navetiștii terminali”, radiografiază modul auster și abulic în care-și duc actualmente viața oamenii care fac parte din clasa de mijloc a societății. În ultimul capitol, intitulat „Mahala Blues”, facem cunoștință cu personaje de la marginea societății, având destine dramatice limită, trăirile lor abisale sunt intense – o contradicție în interioritatea promiscuității. Volumul se închide cu un poem ce cuprinde o listă cu nume de femei, fără a fi pro sau contra feminist, prezentând deopotrivă victime și agresoare.

Realistă și câteodată cinică, poezia din „Thanato Hotel” este crudă, incisivă, inconfundabilă, și tocmai de aceea, puternică. Nu este un volum pe care să-l citești într-o seară de iarnă, lângă căldura șemineului; e o carte dură care demonstrează că omul recent nu mai are viață în el, este un așa-zis *mort viu*. Astfel se justifică, intertextualist sau nu, referința la moarte din titlul cărții prin utilizarea elementului de compunere „thanato”.

• Bianca-Andreea Rotaru – *In the sun*

PONTO

nr. 3-4 (62-63) 2019

Cu un colectiv de redacție foarte restrâns, revista *ExPonto* reușește să apară trimestrial și să-și onoreze promisiunile inițiale. Să fie o revistă cu „text, imagine și metatext”, adică în același timp o revistă de artă, literatură și istorie, de texte literare și arte plastice, de idei, lecturi și comentarii. Cine o citește număr de număr știe că revista este mai mult de atât; ea este o revistă dedicată spațiului dobrogean, fapt posibil deoarece, într-adevăr, Dobrogea are un specific al ei față de celelalte teritorii administrative ale țării. Vecinătatea mării, clima, vechimea geologică, vasta deschidere arheologică, Dunărea ce o traversează în nord, bogățiile Deltei, etniile și conviețuirea lor, care au creat ceea ce oamenii de cultură ai locului au numit „modelul interetic dobrogean”..., ca și partea ei de modernitate, datorată mai ales orașului Constanța (Chiustenghe), oraș-port, cu

Universitatea „Ovidius”, edituri, reviste, scriitori, tipografii... Dobrogea își are un aer al ei, diferit de oricare alt loc al țării.

Foarte bogată și această ultimă apariție, din care consemnăm, în primul rând, comentariul (și interpretarea) dedicat de Titi Damian unei cărți valoroase provenite din spațiul nostru, al Bacăului, „Prin subteranele dostoevskiene”, de Ion Fercu, volum care, înainte de a fi carte, a apărut în serial în Revista „Ateneu”. Rubrica „Inscripții dobrogene” este semnată de această dată de Nicolae Scurtu și se referă la biografia lui Panait Cerna. Gabriel Rusu își continuă serialul „Constanța. Gramatica rememorării”, despre care am pomenit și în comentariile anterioare ale revistei presei, când a venit vorba despre revista de la Pontul Euxin. Constantin Dram scrie despre Adrian Lungu, iar Ion Roșioru despre Otilia Ardeleanu. „Marea și oamenii ei” stă de această dată sub semnătura lui Marian Moșneagu, care scrie „Antipatrica hamac”, despre ucenicia la bordul velierului „Mircea”, cel supranumit „cazemată suspinelor”. Balcanistica nu lipsește și Traian Aldea scrie despre „Aromânii din Republica Macedonia în lecturi vizuale”. Desigur, consemnăm revista și ar fi imposibil să cuprindem tot ce se află în ea. (D. P.)

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Petru-Constantin Teodor

Dincolo de cuvinte

Pentru **Petru-Constantin Teodor**, „ timpul e necruțător”, continuă „să curgă” la fel de implacabil, ca pentru noi toți, de altfel, așa că, „bătrân deja” fiind, trăiește „într-o deplină aparență”, mai ales după ce a fost părăsit de fiinta căreia îi declarase iubirea, purtând în continuare „greaua povară a lumii” și încercând să ajungă, fie și pe final, „în miezul celor ce sunt”.

Sătul și „ostenit/ De-atăta inerie”, hotărăște într-o noapte de nesomn să se învingă și, după ce se identifică, se ia la trântă cu „aia care umbra ca o răsculată/ Cu coasa în spinare/ Bătrână, urată, fără dinți/ Și cocosată”, considerând că moartea este „doar un clișeu”, că ea nu are „doar un singur chip/ Și câte unul/ Pentru fiecare dintre noi” și că, cel puțin pentru el, aceasta „E-o tânără femeie/ Frumoasă, dezbrăcată/ Care interpretează la violoncel/ Ceva de Bocherini”.

Decis să uite tot ce a lăsat în urmă și s-o ia „de la început”, nu scapă totuși de gândurile care-l bântuie și de stihurile ce-l hărțuiesc, îl ard, îl chinuie și-l dor, „năluca” făcându-i noaptea zi și sufletul pustiu: *Ah poeziei Duh rău/ Ce-mi umbli noaptea-n pridvor/ Du-te pe pustie/ Lasă-mă să dorm/ Geaba-mi tulburii tihna/ Geaba-mi dai târcoale/ Eu în nemurire/ Nu am căutare/ Du-te! Bate câmpii/ Umbli unde vrei/ Când cădea-va toamna/ Vino să mă iei.*

„Lup flământ” și fiară, cum se consideră, pornește pe „umbrite cărări”, doar de el știute, și pe „dăra de sânge/ A lui Roș-Impărat”, își înfige colții în grumazul prăzii și o ține zălog, ca „Leac împotriva urâtului –/ În vremurile de restriște/ Ale sufletului”. Iar acestea se ivesc adesea, întrucât iubirea l-au „părăsit deja” și chiar dacă trudește „din zori și până în seară”, nostalgia îi dă târcoale nu de puține ori, îndemnându-l să-și ineece oful în licoi sfinte: *Toamnă paharnice Ulea/ Toamnă din vinul cel sfânt/ Vreau să mă bucur până la ziuă/ Din rodul acestui pământ// Să mă ridic și să închin cupa/ În cinstea mâinilor noduroase/ Ce de milenii trudes/ Să tină vile acestea mânăose// Toamnă paharnice, toamnă/ Licoarea aceasta e viață/ Simt cum putere îmi dă/ Și cum până la cer mă înalță// Toamnă paharnice Ulea/ Numai din vinul cel bun/ Așază-te apoi lângă mine/ Căci am o vorbă să-ți spun/ Înălțură colbul de pe cărțile sfinte/ Și spune-mi ce scrie sub titlu/ Mai avem timp de-o poveste/ Sau vine sfârșitul// Toamnă paharnice, umple pocaul/ Fii darnic, nu te zgârci/ Vreau să fiu sigur că de va fi mâine/ Treaz nu mă*

vă găsi/ Trimite s-aducă o cobză/ Și un bătrân lăutar/ Să rupă struna zicându-mi/ De jale, de cor, de amar/ Toamnă paharnice, toamnă/ Vreau să mă-mbat, nu te opri/ Și află că ce-o va să fie/ Oricum va veni.

Singurătatea îl pândeste la fiecare cotitură și-i induce gânduri negre (*Sunt singur/ Parcul e pustiu/ Și banca-i rece/ E târziu/ E prea târziu/ Să te mai sun?/ Dar la ce bun/ Căci nu prea știu/ Ce-aș mai putea/ Să-ți spun/ Poate doar că/ Și anul ăsta/ Toamna m-a găsit/ La fel ca-n totdeauna/ Complet nepregătit/ Singur în tot parcul/ Doar frunze galbene/ Îmi dau târcoale/ Planând ușor, ușor/ Mi se așază-n poale// Și se întreabă-n sinea lor/ Da' ăsta când mai moare?*), obligându-l într-un fel să intre în dialog cu egoul său, care-i aduce aminte că a „cam îmbătrânit” și că e vremea să se mărturisească, pentru a nu „pleca/ Cu sufletul încărcat” de păcate „dincolo”.

Conștient de ele și de faptul că nu va putea să se strecoare fără a da seamă de cele făcute (*Nimic nu vestește a mea izbăvire/ Un licăr doar e călăuza ochilor mei*),

încearcă o reconciliere cu divinitatea, în speranța că astfel își va găsi liniștea și va scăpa de dur: *Am cutreierat universul întreg/ L-am străbătut în lung și în lat/ Dar n-am întâlnit liniștea, Doamne/ Până ce nu te-am aflat/ Din spaima ancestrală și chinuitoare îndoiele/ Născutu-s-a credința în tine/ Când raza din lumina-ți trimis-ai/ Să pătrundă și să-ncoltească în mine// De ce continui însă să caut/ Chiar și după ce te-am găsit/ Fă-ți, Doamne, treaba până la capăt/ Scapă-mă de acest neastâmpăr cumplit// Lasă-mă doar cu tine în chilie, asemenea monahului/ Dă-mi, Doamne, pacea acestuia/ Indestulează-mă cu iubirea de tine/ Să nu mai fiu rob și-altuia// Să-mi mărturisesc zi de zi/ Crezul înainte a tot ce urmează să fac/ Și-apoi în liniștea nopții/ Inge-nuncheat sub cruce să îl tac.*

Și cum „iubirea e fără de sațiu/ Pentru cei ce cu ea se hrănesc”, se întoarce (fie și cu gândul) la vremurile când „Acele ceasornicelor se învârtteau invers/ Se închidea pasărea-n ou/ Talazurile se ntorceau în larg/ Nisipul piatră devenea din nou/ Apele se uneau iarăși cu pământul/ Pe boltă stele se

stingeau/ Lumina se pierdea-n tineric/ Luna și soarele în mare se-necau/ O luase timpul înapoi/ De parcă Cel de Sus se pregătea/ Să făurească o altă lume/ În locu' acesteia pe care-o retrăgea” și doar el se plimbau nestingeriți, nepăsându-le că în jur se „năruia întregul Univers”.

Pe urmele menestrelului căruia i-a „amuțit de mult lăuta”, își cântă, la răndu-i, muntii săi cu „coamele-impietrite”, antonipurile, obiceiurile și datinile din vechime, haiducii, băcțiile, sărbătorile, ploile, ninsoarea, poveștile orientale, își pune zeci de întrebări și, în cele din urmă, se ascunde în vis „Și-ncremenit în starea de veche” rămâne tot cu viața sa, înțelegând că „nu-i decât o cale/ În față”, aceea de a-și înfrunta existența și a evita „orice refugiu” în care ar putea să se afunde.

Dacă a reușit sau nu, veți întrezări **Dincolo de cuvinte** (Bacău, Editura „Ateneu scriitorilor”, 2018), mai exact în acest al doilea volum de poezie, prefațat de Marius Manta și ilustrat, între alții, de Ion Măric, Ion Panaiteșcu și Corina Chiriță. O carte „despre tăcerea din proximitatea Adevărului, a Binelui”, cum o definește criticul, ce aduce în atenție un nume intrat destul de târziu în competiția literară, dar care merită a fi urmărit, întrucât poemele sale sunt deja „prețuri bine tocmita la început de mileniu trei”.

Cornel GALBEN

• urmare din pag. 24

cerchetat în detaliu registrul de împrumut al scriitorilor anteriori, să vadă ce nume găsesc acolo și ce poște literare au avut. Simt că frizează indecența să fac asta, dar nu mă pot abține.

M-am întors în cameră și, pe drum, a trecut pe lângă mine scriitoarea rusoaică, fără să-mi arunce nicio privire sau să spună ceva, de parcă eram o fantomă cu un băț în mână dreaptă, într-o haină de ploaie, deși nu ploua. Am realizat, apoi, că probabil ia, ad litteram, recomandarea puternică a organizatorilor de liniște deplină în timpul zilei ori mă displace puternic!

Prânzul este o afacere individuală și ne este pregătit și adus, într-un coș de răchită, în fața ușii, în fiecare zi, în jur de 12.30: un termos cu o supă-cremă, un sandviș, o roată mică de brânză scoțiană și ori un fruct, ori un morcov tăiat felieți și un sos, pentru el. Am mâncat mai bine de jumătate din prânzul adus de către cei de la bucatărie și m-a luat somnul.

M-am trezit aproape trei ore mai târziu, cu radioul în continuare pe Classic FM, vag deranjat de un sentiment de vinovăție că nu am făcut nimic productiv literar azi, așa că mi-am pregătit un ceai britanic, cu lapte, m-am așezat la o masă afară, pe terasa castelului, și am stat leneș acolo vreo jumătate de oră, autopedepsindu-mi propria vinovăție, absorbind soare și fumând, cu ochii închiși, în liniștea locului, doar de-al naibii ca să nu fac nimic literar în continuare.

Cina a fost aceeași poveste plictisitoare de fiecare seară, unde fiecare încearcă să mai adauge un strat la mausoleul importantei persoane: Olivia, prozatoarea din SUA, ne-a spus că a învățat siciliană, care, se pare, e diferită de italiană, doar că să nu fie pusă pe picior greșit de cititori și critici, ca parte din documentarea pentru ultima ei carte, care e localizată geografic acolo. Mi-a plăcut de Hamish Robinson: întreb de scriitoarea canadiană dacă scrie poezie, deși toți de la masă știam asta, a refuzat brutal invitația de a se lăuda și a tăiat abrupt răspunsul: „not that much lately!” Apoi a mai mormăit ceva în scoțiana lui neinteligibilă și a tăcut, ocupându-se mai departe de desertul din fața lui.

Jurnal de poet plictisit de moarte într-un castel medieval scoțian

Acum sunt în cameră, așezat la biroul vechi și plin de brizbizuri castelane, din fața ferestrei, și mă uit, nemișcat, la apusul de soare, care e destul de spectaculos deasupra pădurii. Ascult un concert de vioară la radio, nu știu ce e, dar îmi place și meditez cum nu mă încearcă niciun fior poetic în cadrul ăsta idilic. Mai degrabă sunt încântat de faptul că mi s-a realizat un vis, să am un astfel de birou, într-un astfel de loc, cu așa o priveliște, deși toată scena în care sunt actor acum, nu are niciun fel de narativitate creativă, cel puțin până acum.

Ziua 4.

Miercuri, 25 aprilie 2018

Mi-am regăsit pofta de a citi: azi-dimineață, după tabieturile inevitabile de început de zi, care mă deprimă de fiecare dată, m-am așezat în pat și m-am apucat

de romanul lui Murakami. Aproximativ două ore mai târziu, am scos capul la suprafață din carte, cucerit de textul japonezului: un stil curat, simplu, despre un om care a meditat, timp de cinci luni, dacă să moară sau nu, perioadă în care a fost funcțional social la un nivel minimal. Nu a reușit să ia nicio decizie, așa că a revenit la viața lui obișnuită, reintrând în capcanele cotidianului: slujbă, iubită nouă, prieteni noi, schimbarea garderobei etc., trăind dureros, în schimb, marele regret că nu a putut lua o decizie atunci, să moară sau nu... și a rămas blocat la granița celor două lumi: viață și moarte.

Venind ieri de la bibliotecă, m-am întâlnit cu scriitoarea din Israel, care, văzând ce carte am sub braț, mi-a spus, pe un ton dramatic (ăsta e stilul ei), să nu cumva să o citesc, fiindcă e una dintre ultimele cărți ale lui Murakami, perioadă în care nu mai are aceleași standarde ca înainte. I-am replicat, oarecum acid, că îmi place să iau decizii de valoare de unul singur și sper să se înșele, mai ales fiindcă e singurul roman al japonezului în biblioteca din castel. Sunt curios acum și vreau s-o iau la întrebări zilele astea, să vadă ce i-a dispăcut la carte. Am lecturat destule romane ale lui Murakami până acum, ca să-mi pot da seama că ăsta este unul dintre cele mai reușite.

După prânz, am plecat spre capela Rosslyn, care e la câțiva kilometri buni de aici. E capela făcută celebră de „Codul lui Da Vinci” al lui Dan Brown, unde, conform cărții și filmului, ar fi fost sediul unui ordin religios secret de 2000 de ani, a cărui misiune ar fi fost să protejeze linia de familie descendentă din singurul copil al lui Iisus Hristos cu Maria Magdalena. Am cerut indicații exacte de la Hamish, dar tot am reușit să mă rătăcesc. Sfatul lui practic a fost să fac încontinuu dreapta, dar cred că, la un

moment dat, dreapta mea a devenit stânga în realitate. Am găsit, până la urmă, capela, care e cât o biserică de mare. E foarte neobișnuită față de alte biserici catolice din Marea Britanie, construită în stil gotic, în secolul al XV-lea, de familia Rosslyn, care are și un castel la câteva sute de metri de aici. Partea bizară ține de multe reprezentări demonice de sculpturi, în piatră, din biserică: maimute, draci, balauri, îngeri spânzurați, mominte de cavaleri templieri, îndrăgostiți care se sărută erotic, oameni care sunt obligați de îngeri să danseze „Dansul morții” etc. Totul înăuntru e un spectacol în sine.

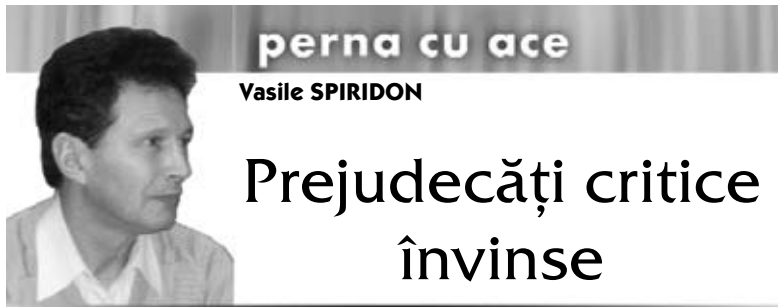
Rătăcind prin biserică, cu gâtul strămb după sculpturile inedite de acolo, am fost abordat, cu prietenie, de o femeie din personalul bisericii, care m-a întrebat de ghidul vechi al capelei după care mă orientam și pe care ea nu-l știa. Eu luasem ghidul din biblioteca castelului, apărut în 1974 și care avea autograful lordului de Rosslyn către fata lordului de Hawthornden, Drue (o piesă bibliofilă de excepție pentru istoria locului). A rămas surprinsă de chestia asta și când a auzit că stau la castel o lună, mi-a cerut biletul de intrare, pe care a scris că sunt scriitor rezident la Hawthornden Castle și că beneficiaz de intrare gratuită la capela pină la finalul sederii mele, l-a semnat și mi l-a returnat. Însă având în vedere că toată excursia de azi mi-a luat aproape cinci ore de mers pe jos, pe drumuri de deal, nu știu dacă o să profit de generozitatea ei.

Capela are un singur rezident permanent: un motan negru și foarte mândru, pasiv la puhoaiile de turiști care vizitează zilnic acest loc. L-am urmărit cu privirea cum se plimba leneș prin curte, urmărind zonele luminate de soare, unde se tolănea, să se încălzească, și trăgea câte un pui de somn, până la următorul turist inoportun care venea spre el să-l mângâie neinvitat.

După, am fost să văd și castelul Rosslyn, în apropiere: o ruină, cu un singur corp de clădire funcțional, transformat în regim hotelier de 5 stele de Fundația Rosslyn, ce folosește banii obținuți pentru a se îngriji de capela și de domeniul castelului.

Parcurgând culegerile de cronici, comentarii critice și atitudini polemice publicate de Cornel Regman de-a lungul anilor, putem trage concluzii profitabile asupra manierei în care el a fost atent la principiile de autoreglare a instituției critice, precum și la atitudinile adoptate în oficierea actului critic. Prin intervenții prompte luate pe un ton de cozerie, pline de orălitate, de umor și de ironie, fostul cerchist (care a și dat titlul publicației „Revista Cercului literar”) a sancționat, într-o carieră de cronicar literar de peste șase decenii, toate tarele de care este plină lumea noastră literară (lipsa de exigență a oficiului critic, compromisurile, impostura, mediocritatea, superficialitatea, refuzul revizuirilor literare, partizanatul și sistemul de acordare a premiilor). Cornel Regman a fost adeptul criticii estetice de direcție, de orientare și de influențare a prezentului literar, el încercând mereu să producă, prin activitatea și prin aprecierile sale cu tentă pedagogică, o schimbare în mentalitatea scriitorilor noștri. Astfel, a judecat, a diagnosticat și a susținut sau respins prin textele sale atât cât a putut din aparițiile editoriale.

Surprinzător pentru un cronicar literar, Cornel Regman considera că principala formă de manifestare a tarelor vieții noastre literare este activitatea publicistică: „Indiferent de ce se spune și cum se spune, criticul român e înainte de toate publicist. Vișul lui e să aibă o rubrică fixă la gazetă, iar «delictul» pe care îl comite mai des și fără pic de remușcare e amânarea sau intreruperea unor foarte importante trebi, spre a-și putea face pe îndelete și cu deliciu corectura ultimului articol sub tipar” (*Noi explorări critice*, Buc., Ed. „Eminescu”, 1982, p. 224). Potrivit opiniei sale, o revistă cu pretenții de respectabilitate trebuie să încredințeze cronică literară la cel mult doi critici cu experiență, care să fie și nepărtinitori din fire. Dacă oficiantul critic este „omul revistei”, el își asumă unele riscuri, în sensul că este îndemnat să-și însușească necondiționat un punct de vedere sau un altul al redacției: „Practic, «punctul de vedere» se traduce printr-o stare de precipitare și instabilitate a cronicii literare, pusă când să «desființeze», când să repare tot soiul de gafe, ceea ce, hotărât, descalifică în ochii cititorului întreaga rubrică, pe critic și chiar publicația. Dar dacă planurile urzite de prea mulți dăunează autorității cronicarului și în ultimă instanță revistei, nici bunul plac sau capriciul unuia înscăunat cronicar literar nu e mai indicat. Nu puține sunt cazurile când cârții oarecare, despre care tot ce se poate spune bun intră într-un paragraf, sunt exaltate pe coloane întregi, pentru pricini care vizează sfera relațiilor și aranșamentelor mutuale” (*Cică niște cronicari...*, Buc., Ed. „Eminescu”, 1970, pp. 7–8).

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Prejudecăți critice învinse

Un defect major al cronicii literare este „lectura piezisă”, care „are ca prim efect modificarea nu atât a proporțiilor corpurilor contemplate, cât mai ales a formelor, a trăsăturilor și a poziției acestora: văzute astfel, ele ajung la scălcieri și strămbături anevoie de imaginație” (*Coloial*, Buc., Ed. „Eminescu”, 1976, p. 225). Acest neajuns își are sursa, în opinia lui Cornel Regman, într-o greșită educație a ochiului critic, determinată de poziția vicioasă a privitorului: „Cel în cauză nu vede ceea ce vede și cum (s. a.) vede toată lumea. El vede de-a-ndoaiele sau obține de la obiect (în cazul nostru: o operă literară sau fizionomia unui scriitor) imagini care pretind o bună gimnastică a identificării, cam din genul acelor performanțe ale artei fotografice stimulate parcă de ideea confuziei regnurilor...” (*Ibidem*, pp. 225–226).

În privința metodologiei de aplicat, „cronica-pilulă nu servește nimănui. [...] Cronica literară ar trebui să situeze mai decis opera comentată într-un «gen proxim», fie aceasta creația anterioară a scriitorului, fie genealogia unei probleme sau o familie de temperamente” (*Cică niște cronicari...*, ed. cit., p. 9). Această metodă a articolului scurt, superficial, de câteva rânduri, este o intervenție sprintenă și vioaie ce animă pagina, dar i se simte lipsa de esență: „Și astfel, instituționalizată, vioiciunea (calitate – știm – intrinsecă textului, unei demonstrații, opusă pedanteriei și didacticismului) a ajuns sinonim pulverizării și redundanței, al unei mari risipe de forțe și de spațiu, cheltuit în bună măsură cu roadele improvizatei” (*Noi explorări critice*, ed. cit., p. 218). O formă jenantă de improvizare sterilă a considerat-o Cornel Regman a fi imitația, „stilul nimănui și al tuturor”, care degenerază în pastişă. Dacă stilul este numai al celui care scrie, atunci riscul este de a cădea în autopastişă, dar mai grav este atunci când se cade în plagiat (De când cu plagiatale astea, regula clasică a celor trei unități ar trebui modificată, introducându-se încă una: unitatea de autor” – *Reflexii și reflexe. Aforisme vesele și triste*, Buc., Ed. „Jurnalul literar”, 1997, p. 45).

La polul opus față de „cronica-pilulă” și de „cronichetă” se află ceea ce Cornel Regman numește tentația „cărâmidalului”. La apariția cărții „De aspect și proporții cărâmidale”

G. Călinescu. *Între Apollo și Dionysos*, scrisă de D. Micu, se critică metoda „pășirii și prășirii cumini, plane, tulpină cu tulpină, în lungul operii comentate” (*Noi explorări critice*, ed. cit., p. 79), care este o meteahnă întâlnită nu numai la respectivul istoric literar. De prea multe ori criticii acordă spații mult prea largi tratării unor subiecte folosind abuziv metoda descrierii și revenind asupra unor aspecte deja discutate. De tentația „cărâmidalului” îl acuză și pe cercetătorul Z. Ornea, autorul volumului *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, în care seizează numărul mare de pagini redundante.

Satisfacțiile criticului nu sunt legate, așa cum s-ar putea crede, de sentimentul datoriei împlinite, ci de conștiința de a fi scriitor: „Dacă în genere sunt unii dispuși să nu-i recunoască această calitate, în forul său interior el se simte (s. a.) scriitor, egalul – pe alt plan – al multora din cei pe care i-a comentat” (*Ibidem*, p. 262). Înșuși Cornel Regman dovedește că este scriitor sadea și așa cita maniera în care a scris despre stilul lui Adrian Păunescu: „Limba însăși a poetului pare a unui dialect neevoluat, un fel de megleonoromână fără nuanțe, redusă la un fond principal de cuvinte, care denumesc în special obiecte și raporturi de bază, lipsite de orice echivoc. Asemenea limbi sunt esențialmente urâte, de o urâtenie su-

blimă, căci cu cuvintele lor se denumește viața însăși, se denumesc viscerele, tainele biologice și ale fiziologiei. Adrian Păunescu este posesorul celui mai antipatic vocabular poetic, al celui mai originar totodată, cu care se spune pe nume unor lucruri fundamentale. Cât privește viziunile sale, ele par a surprinde natura nu în momentul sărbătoros al nuntirii, ci în trudnica preocupare de a-și împrăstia semințele. Versurile pocnesc ca niște păstăi prevăzute cu păcăleală, altele sună bufnit și înfundat. Nicio preocupare de estetic, de frumosul statuar. Totul e funcționalitate vitală. Poezia refacă o mitologie a cărnii omenești și a aventurilor ei” (*Cică niște cronicari...*, ed. cit., p. 53).

Pentru felul în care a știut autorul culegerii *De la imperfect la mai puțin ca perfect* să aprobe rolul cronicii literare, mă văd nevoit să ofer un citat mai lung, dar necesar în economia a ceea ce vreau să ilustrez. Este vorba despre o atitudine polemică luată împotriva teoreticianului literar Adrian Marino, care se arată mefient față de importanța pe care o are un cronicar literar în metabolismul normal al unei literaturii: „Socotindu-se trimisul Apocalipsei pe pământ, din adăpostul său de pachete de fișe, înarmat până în dinți, dar neîndrăznind să facă un pas dincolo de metereze, Adrian Marino s-a construit de vreo câțiva ani în adversar ireductibil și univoc al cronicarilor literari,

cărora, după obiceiul său, le strigă prin toate pâiniile de care dispune să se... predea. [...] Principiul acesta e, ca de-atâtea ori, orgoliul, într-o gamă variată de manifestări: cezarism, copi-lărească îmbufnare pentru cel mai nevinovat reproș, alergie la simpla rostire a cuvântului plural (s. a.), spirit de vindictă etc., etc. [...] Într-adevăr, a te supăra global pe bruma de notorietate pe care, prin forța împrejurărilor, și-o atrage tipul de publicist care se numește cronicar literar, a te lăsa enervat pentru faptul că, prin aceeași fatalitate a împrejurărilor, opinia acestuia în lumea scriitorimii are un mai întins (pentru că și mai frecvent, mereu reluat) ecou, decât, să zicem, un op foarte stimabil dar oarecum indiferent, despre nu știu ce probleme generale, a te simți înțepat pentru toate acestea și a încerca să descurajezi pe toate căile niște eforturi și niște inițiative în numele nu știu căror principii sau cărei ierarhii, ba chiar să treci la un gen de ofensivă din care nu lipsesc calificativele micșorătoare – mi se pare o atitudine destul de puțin înțeleaptă. Atitudine cu atât mai de neînțeles cu cât bătaiosul nostru hidalgo s-a folosit în câteva rânduri, în chip foarte unilateral (sic!), de misterioasele puteri întremătoare ale recenziei cu adresă precisă și cu pendulări de cădelniță. Sau poate – prin rîcoșeu – atitudine cu totul de înțeleș, dacă ne gândim că micile compromisuri (din care se hrănesc chiar și titanii puritanismului) n-au fost făcute cu plăcere, că practicarea recenziei nu l-a înălțat în propriii săi ochi, de unde și tainica animozitate față de un gen atât de... abordabil, aducător de anumite avantaje chiar când e practicat în silă” (*Ibidem*, pp. 150–151).

Cărțile despre care trebuia să scrie *exploratorului în actualitatea imediată* au fost citite și analizate cu minuțiozitate și cu luciditate, cronicarul recurgând la dese paranteze, dar fără a pierde din vedere surprinderea specificului lor. Spirit critic echilibrat, Cornel Regman a încercat, prin intermediul cronicii literare, să tempereze amplele elanuri, să refrigereze entuziasmul debordant al tuturor, având răbdarea de a demonta și explica mecanismul care generează îmbuibarea egocentrică a unora dintre scriitorii comentăți. Criticului cu atitudine polemică, înzestrat cu spirit aforistic și ironic, i s-a reproșat, în mod nejustificat, un coroziv negativism aproric. Or, în concepția sa, cronică literară nu trebuie să caute și să dezvăluie doar ce este durabil dintr-o apariție editorială, ci, mai ales, să detecteze minusurile. Fostul cerchist a afirmat cândva: „În critică nu concep decât prejudecățile învinse” (*Ibidem*, p. 304). Pe drept cuvânt, la centenarul nașterii, Cornel Regman ne apare a fi fost un critic și cronicar literar tentat de învingerea prejudecăților.

• Răzvan-Constantin Căratanașe - *Imago mundi* Premiul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova

O vorbă din popor spune că adevărul, până la urmă, iese la iveală. Dramele trăite de victimele universului concentraționar instaurat în România în 1944 au ieșit la iveală în cinema românesc – cu chiu, cu vai, într-un mod sporadic și cel mult aluziv – abia începând cu *Reconstituirea* (1970). După 1990, nici un film românesc – fără pauze de reclamă, fără abateri de la subiect, dar și fără derapaje în zona grotescului, a filmului didactic sau a parabolei sofisticate – nu a fost dedicat în întregime absurdului dintr-un univers concentraționar. Nici unul până la *Arest*.

Filmul scris și regizat de Andrei Cohn (și produs de Mandragora) este o felie de gulag, de „zonă” în care nu se poate închipui ceva mai cumplit – plasat într-o vreme când ziarele din România nu scriau despre atrocitățile din închisori nici măcar cu litere de-o șchioapă; scriau doar că viața pe tot cuprinsul țării a devenit tot mai bună și chiar „socialistă, multilateral dezvoltată”. „Unde-aș putea vedea ceva despre noi, despre noi, cei umiliți și obidiți în celule insalubre de către torționari de ocazie?” se va fi întreat arhitectul Dinu Neagu (Alexandru Papadopol), între două reprize de samavolnică „re-educare” de către colegul său de celulă, Vali (Iulian Postelnicu, într-un rol ce pare o amplificare mult nuanțată a partiturii sale din *Un etaj mai jos*), care acceptase să-l tortureze până la moarte în schimbul promisiunii de a fi eliberat condiționat din închisoare cu un an mai devreme. Răspunsul avea să

Marian-Sorin RĂDULESCU

O felie de gulag - *Arest*

vină peste treizeci și ceva de ani: în cele 126 de minute ale filmului *Arest*. Intensitatea scenelor de tortură, de bațocorire – la fel ca în *Procesul kalfian* – fără nicio logică (dar și străină de orice interes pentru senzaționalism, pentru violența de dragul șocului și al ratingului) poate părea – și chiar este, în unele cazuri – greu de suportat. Și, pentru cei nefamiliarizați (nici măcar prin intermediul lecturii sau al mărturiilor unora trecuți prin infernul temnițelor comuniste și etichetați drept „dușmani ai poporului”) cu regula jocului dintr-o lume totalitară, de neînțeles. Capetele de

acuzare (organizarea de „înrundiri dușmănoase”, citirea și răspândirea de „cărți dușmănoase”, comentarii favorabile despre filme, muzici și cărți ce promovează o „concepție dușmănoasă”, comentarii nefavorabile la adresa conducerii țării și, mai ales, a cuplului prezidențial, conexiuni strănse cu diverse „activități dușmănoase” ca yoga, nudismul etc.) depășesc și ele puterea de înțelegere a celor ce au uitat mult prea repede sau nici măcar nu au aflat nimic despre nenumăratele crime în numele „celei mai bune dintre lumile posibile”. Altfel spus, a

celor deprinși să trăiască într-o lume în care poți înjura pe oricine fără să încasezi cine știe ce pedeapsă, în care – dacă ai bani – poți călători oriunde și-ți poți cumpăra orice, fără să dai socoteală pentru cei câțiva dolari care, la percheziție, s-au găsit asupra ta. A celor pe care – în număr mare – îi întâlnești la ieșirea din sala de multiplex (aproape goală), pe terase, în cafenele și în sutele de magazine ale mallului ce găzduiește proiecția.

Arest ar putea fi cel dintâi film românesc într-un eventual montaj pe tema istoriei României din ultimii ani de comunism (și nu numai). Situația sa în cadrul „epopeii naționale cinematografice” ar fi însă pe cât de necesară, pe atât de (cel puțin) bizară, ținând seama de canonul ei, din care, la un moment dat, torționarul Vali din film citează câteva titluri, între care: *Haiducii lui Saptecai, Iancu Jianu Zapciul, Iancu Jianu Haiducul, Mihai Viteazul, Atunci i-am condamnat pe toți la moarte, Cu mâinile curate*. Toate (la fel ca celelalte, nementionate) embleme incontestabile ale istoriei naționale (așa cum este ea

reflectată în cinema), piese de patrimoniu, mai presus de orice bănuială, mai presus de orice considerație critică. Nu doar, așa cum s-ar putea crede, în ierarhia spectatoriilor (din România) neavizați...

1. În filmul lui Lucian Pintilie, câteva gesturi ale Profesorului (Emil Botta) sugerau tensiunea înfruntării cu procurorul ori, pur și simplu, neputința de a stăvilii proliferarea răului. Adus în *Jeep-ul Militei*, ca să-și revină din beție (băuse crema de mandarine pe care o pronunță, silabisit, „O-rien-tal”), i se vede, prin geamul din spate, numai o parte din chip, privind în gol spre geam. Ai impresia că nu este într-o mașină, ci într-o celulă, căutând – împietrit și absent – să străpungă cu privirea geamul mașinii-puşcărie. Și România era toată, atunci (acțiunea filmului se petrece în 1961), o imensă puşcărie – nu atât pentru infractori „de drept comun”, cât mai ales pentru cei – asemenea Profesorului – „indezirabili” politici.

2. Povestea, filmată de Andrei Butică, conține trimiteri clare la cazul arhitectului renumit Babu Ursu, asasinat și el în închisoare – pe la mijlocul anilor '80 – de un puşcăriaș de drept comun, al ordinului Securității. Personajul interpretat de Papadopol, asemenea lui Babu, poartă cu sine geamătul moartă al condamnatului la moarte din literatura lui Soljenitin: „În trup, în oase, în tot ce am,/ Coboară încet pacea senină/ A celor care merg la ghilotină”.

În vara aceasta, oferta de filme în cinematografe a fost cam slabă. Filmele bune au fost programate la ore imposibile și nu prea a fost timp ca să ajungi. Cu puțin noroc și câteva zile libere, am reușit să văd și eu un film programat la o oră mai decentă și care mi-a plăcut. *Aladdin* este adaptarea *live action* a desenului animat din 1992, produs bineînțeles de Studiourile Disney, având în rolurile principale pe Will Smith, în rolul Spiritului din lampă (rol interpretat în desenul animat de Robin Williams), și actrii noi Mena Massoud (Aladdin) și Naomi Scott (Prințesa Jasmine). Filmul a fost regizat de Guy Ritchie, cunoscut publicului datorită filmelor despre Sherlock Holmes, cu Robert Downey-Jr. în rolul principal.

La fel ca desenul din 1992, acțiunea adaptării urmează același fir narativ. Tânărul Aladdin este prins de vizirul Jafar, care-i poruncește să-i aducă lampa fermecată dintr-o peșteră cu multe capcane periculoase. Aladdin acceptă, în speranța că astfel va putea obține bogății pentru a o putea cuceri pe prințesă. În urma aventurilor sale, Aladdin găsește lampa și se împrietenește cu Duhul fermecat, care-i

Antonia GÎRMACEA

Divertisment cu Aladdin

poate îndeplini trei dorințe. Astfel, tânărul Aladdin devine prinț, iar aventurile continuă alături de intrigi specifice vieții din palat.

Punctul forte al acestui film a fost reprezentat de interacțiunile dintre Aladdin și Duh, Will Smith interpretându-și rolul cu mult haz. Cântecurile sunt aceleași din versiunea originală a desenului animat, cu o singură excepție: *Cântecul Prințesei Jasmine*, care a fost compus special pentru film. Intrigile din palat sunt dezvoltate mai mult, prințesa având de data aceasta o servitoare, Dalia, careia îi face confidențe. Pe lângă relația amoroasă dintre Jasmine și Aladdin, filmul prezintă o poveste de iubire dintre Duh și confidenta prințesei, Dalia.

Costumele sunt foarte impresionante, la fel și locurile unde s-a filmat acțiunea, după cum era de așteptat. Coregrafia a fost și ea remarcabilă, mai

ales că în ultimele adaptări produse de Casa Disney la *live action* au lipsit. Mi-au plăcut foarte mult scenele cu dans și muzică, deoarece mi-au adus aminte de musicalurile de odinioară și mi se pare că genul revine în preferințele publicului și ale criticilor de film, mai ales după *La-La-Land*.

Printre temele principale ale filmului *Aladdin* se numără loialitatea, prietenia, încrederea în sine și asumarea responsabilităților. De exemplu, spre deosebire de adaptarea originală, în filmul *live action* se insistă mult asupra faptului că prințesa Jasmine se pregătește de foarte mult timp pentru a îndeplini rolul de sultană, aspect care lipsește din adaptarea inițială. Efectele speciale sunt foarte bine realizate, mai ales animalele generate pe calculator precum Abu, maimuța lui Aladdin, și Rajah, tigrul lui Jasmine, care mi-ar fi plăcut să aibă un rol mai extins în adaptare.

Papagalul lui Jafar, Iago, a fost și el prezent în film, însă mai mult mi-a plăcut varianta din desenul animat, unde a fost mai haios. Acum a avut un rol repetitiv și anticipativ. Cu toate acestea, filmul a fost distractiv și-l recomand călduros, deoarece Studiourile Disney nu m-au dezamăgit niciodată.

În timpul Războiului de Întregire Națională, regele Ferdinand și Regina Maria au dovedit curaj și solidaritate, fiind prezenți și pe linia frontului, în județul Bacău. Au fost alături de soldați și ofițeri, decorându-i pentru faptele lor de arme. S-au păstrat, de atunci, fotografii sugestive în acest sens. Prezentăm, selectiv, un calendar al acelor ani.

La 2 noiembrie 1916, regina Maria a întreprins o vizită la Spitalul de Campanie amenajat în orașul Târgu-Ocna. Va reveni aici pe 27 august 1917, însoțită de generalul Alexandru Averescu.

În 1917, regele Ferdinand s-a întâlnit cu regina Maria la Onești, unde suverana era prezentă în mijlocul răniților, îngrijindu-i în Spitalul de Campanie existent acolo, în apropierea frontului. În activitatea caritabilă a suveranei, „nimic nu a oprit-o: nici îngrozitoarea boală, nici aspectul mizeriei”, iar „la exantematici a intrat urmată de întreaga suită fără nicio teamă; a mângâiat și încurajat pe bolnavi, lăsându-i pe toți să-i sărute mâna”, cum atât de sugestiv era scris într-un articol de ziar din 15 aprilie 1917, intitulat „Vizita M.S. Regina la Bacău”.

La 24 aprilie 1917, regina Maria era prezentă în mijlocul soldaților de pe frontul din zona Casinului și a Troțușului. Un articol din presa vremii era intitulat „M.S. Regina pe front. Soldații de pe Casin și Troțuș sărbătoresc pe Suverana lor”. O zi mai târziu, regina Maria a întreprins o vizită la Onești, pe care o descrie în jurnalul ei (pe aproape patru pagini), cu lux de amănunte, detalii și impresii complexe.

La 14 iulie 1917, regina Maria s-a întâlnit, din întâmplare, în gara Bacău, cu Ionel Brătianu (primul ministru al României), care venise să-și vadă fiul (ilustrat istoric de mai târziu – Gheorghe I. Brătianu), care lupta și el pe front, în zona Oituzului.

În toamna anului 1917, regina Maria era pe linia frontului, la Cireșoaia, acolo unde consemna: „Această vizită făcută soldaților mei a fost o mare învățătură pentru mine, iar pentru ei o bucurie aproape cucernică”. Suverana va reveni în zonă în primăvara anului 1918 (însoțită de regele Ferdinand), precum și în vara aceluiași an, prilej cu care va vizita, pe rând, orașul Târgu-Ocna și culmea Coșna.

În seara zilei de vineri, 27 septembrie 2019, în Parcul Unirii „1 Decembrie 1918” din municipiul Bacău, a fost inaugurat Ansamblul Monumental „România Biruitoare” (inițiator: Asociația Unlimited Connections Bacău; finanțator: Compania DEDEMAN; sculptor: Radu Ciobanu; arhitectură: SVB Arhitectonic SRL, SOLTERIS SRL, Elit Proiect SRL, Structuri MONOLIT SRL, Stefan-Viorel Boiciuc; parteneri: Consiliul Județean Bacău, Primăria municipiului Bacău). Au participat oficialități civile, militare și bisericești, personalități ale vieții academice, universitare și culturale, alături de numeroși băcăuani.

Am fost onorat să fiu invitat – în calitate de istoric, reprezentând Complexul Muzeal „Lulian

Dr. Anton COȘA

La inaugurarea Ansamblului Monumental „România Biruitoare”

Antonescu” Bacău –, pentru a rosti un discurs a cărui transcriere o redau în continuare.

Astăzi, 27 septembrie 2019, fiecare dintre noi, cei prezenți aici, este părtaș la un moment istoric de rezonanță națională: inaugurarea unui monument de for public având numele sugestiv „România Biruitoare”. În urmă cu un secol, *România Biruitoare* a făcut posibilă *România Întregită*, iar în fruntea acestei țări s-au aflat, atunci, regele Ferdinand și regina Maria, atât de expresiv reprezentați, peste ani, în ansamblul monumental de lângă noi.

Drumul către întregirea României a fost udat de sângele a mii și mii de înaintași ai noștri, Marea Unire din 1918 fiind posibilă în primul rând prin jertfele ostașilor români căzuți pe altarul patriei în timpul *Războiului de Întregire Națională*. România a putut fi biruitoare în cele din urmă printr-o jertfă comună, printr-o solidaritate exemplară: a combatanților și necombatanților, a militarilor și civililor, a familiilor celor plecați pe front. Împreună au făurit România Întregită.

În urmă cu mai bine de un veac, înaintași ai noștri au trecut din viața aceasta într-o altă viață. Deci ei nu au trecut în neființă, ci în eternitate, iar jertfa lor nu va fi, niciodată, lăsată uitării. Ei trăiesc în continuare prin noi, urmașii lor, care ne străduim, atât cât ne stă în putere, să le păstrăm vie memoria, inclusiv prin intermediul unor monumente de for public, precum cel care se inaugurează astăzi.

Plasarea acestui ansamblu monumental în orașul Bacău nu a fost nici ea întâmplătoare, în condițiile în care, în vâltoarea Războiului de Întregire Națională din 1916-1919, județul și orașul Bacău au fost spații de referință. În anii 1916-1918, pe multe dintre văile, dealurile și munții județului s-au desfășurat înclăstări armate de o intensitate deosebită, marcate de numeroase jertfe și fapte de eroism. Atunci, într-unul dintre aceste locuri istorice, pe frontul de la Oituz, ostașii români au strigat pentru prima dată: *Pe-aici nu se trece!* Coșna și Cireșoaia au fost ultime redute în calea armatelor adverse, redute care, prin sacrificiile ostașilor români, au rezistat eroic. În orașul Bacău a funcționat Comandamentul Armatei de Nord în 1916, iar mai apoi Comandamentul Armatei a II-a în 1917 (acesta colaborând activ și cu Misiunea Militară Franceză), tot aici fiind cantonate și unități militare de rezervă, depozite și spitale militare, toate acestea făcând ca, deloc întâmplător și pe drept

cuvânt, Bacăul să fie denumit „capitala rezistenței și victoriilor întregirii naționale”. La Răcăciuni („pe sesul comunei Cleja, ținutul Bacăului”), a rostit regele Ferdinand, în fața trupelor Armatei a II-a, celebrul său discurs din 22 martie 1917, prin care le-a promis țărănilor-ostași libertate, dreptul de a putea vota și de a primi pământ în proprietate. De pe aerodromul din Mărgineni (din vecinătatea Bacăului) s-a realizat, cu o săptămână înaintea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, istoricul „zbor al Marii Uniri” Bacău-Blaj-Bacău, prin intermediul căruia au fost transportate prețioase documente privind sprijinul guvernului român aflat la Iași pentru acțiunile unioniste ale Consiliului Național Român din Transilvania, la întoarcere fiind aduse alte importante „plicuri”.

lata doar câteva informații istorice, dintre multe altele ce ar fi putut fi menționate, care ne dezvăluie faptul că județul și orașul Bacău au fost într-adevăr locuri importante atât în timpul Războiului de Întregire Națională, cât și în opera de făurire a Marii Uniri. Dar Ansamblul Monumental „România Biruitoare” acoperă, prin menționarea celor mai însemnate bătălii din timpul Războiului de Întregire Națională, întregul spațiu geografic românesc. Și prin aceasta el este, cu siguranță, un monument național, care cinstește memoria

tuturor soldaților români ce au luptat pe fronturile Războiului de Întregire Națională, dând dovadă de curaj, onoare și loialitate. Patriotismul acestor soldați români a fost unul de netăgăduit, iar jertfele lor, evidente. Patriotismul lor trebuie respectat și continuat peste ani prin patriotismul nostru. Noi, românii, trebuie să fim în vremurile actuale mai uniți, mai solidari, mai apropiați de valorile noastre naționale, urmând astfel exemplul eroilor noștri de odinioară. Noi, românii, trebuie să ne recăpătăm spiritul de sacrificiu și dragostea de Tară, atât de evident manifestate de eroii noștri.

Există în istoria noastră, a românilor, momente esențiale, hotărâtoare pentru destinul și înălțarea patriei. Multe astfel de momente au fost în timpul Războiului de Întregire Națională. Există în istoria noastră locuri memorabile, pe care nu ar trebui să le uităm niciodată și unde ar trebui să trecem mai des, cinstind astfel și memoria eroilor noștri. Fiecare nou monument erector închinat eroilor neamului devine implicit un loc al păstrării memoriei istorice. Monumentul „România Biruitoare” este un astfel de edificiu care, pe lângă faptul că adună laolaltă amintirea jertfelor tuturor celor care au căzut pe fronturile Războiului din 1916-1919, este închinat și Țării pe care aceste eroi au făurit-o în urmă cu un secol.

România întregită a fost multă vreme doar în visele înaintașilor noștri, care au făcut tot ce le-a stat la îndemână pentru a o înfăptui. Dacă înaintașii noștri au făcut posibile România Biruitoare și România Întregită în vremuri deosebit de grele, noi, cei care trăim în România contemporană, avem datoria de a nu le uita realizările, conștientizând totodată faptul că această Tară a noastră are nevoie și astăzi de toți fiii și de toate fiicele ei, de copii, de tineri, de cei maturi și de cei vârstnici, pentru că aceștia laolaltă însușesc națiunea română. Începând din această seară, toți cei care se vor opri lângă acest monument vor putea simți emoția reîntâlnirii cu propriii strămoși, participanți la Războiul de Întregire Națională și făuritori ai statului național unitar român, creatori ai acestei țări numite România, în care nu au mai apucat să trăiască. Fiecare dintre noi – urmași, dar în același timp beneficiari ai jertfelor acestor eroi ai noștri – se va putea reculege aici, cinstindu-le astfel memoria.

Să nu uităm că eroii noștri, prin jertfa lor, au pregătit un drum mai bun pentru generațiile care le-au urmat, inspirându-le, motivându-le, mobilizându-le, determinându-le întru acțiune spre binele comun. Prin jertfa acestor eroi a putut fi apărată România și a putut fi păstrată demnitatea națională. Acești eroi ne-au predat o adevărată lecție de viață pe care noi, cei din generația actuală, trebuie să o conștientizăm, să ne inspirăm din ea, iar mai apoi să o ancorăm bine în mentalul colectiv. Eroii noștri ne-au transmis peste ani o sumă de valori fundamentale pentru care au luptat odinioară, îndeplinindu-și misiunea vieții lor prin jertfirea totală pe altarul patriei. *Ei au murit pentru ca noi să putem trăi.*

Lângă un monument închinat eroilor, cum este și acesta, ne descoperim, îngenunchem, ne rugăm. Aici putem înțelege cel mai bine, poate, renunțarea la noi înșine și dăruirea pentru alții. Aici putem învăța că, prin moartea eroilor români, au fost posibile învierea neamului și înălțarea Patriei. Ei au înfruntat viforul frontului pentru ca noi să ne putem bucura de adierea păcii. La temelia României stau osemintele tuturor eroilor, pe care trebuie să-i admirăm, să-i respectăm și să-i omagiem așa cum se cuvine. De la eroi trebuie noi, românii de azi, să luăm puterea de a lupta în vâltoarea vieții contemporane, de la eroismul lor trebuie să învățăm eroismul faptei creatoare, eroismul sincerității, eroismul voinței, al hotărârii, al conștiinței, al fraternității, al solidarității naționale.

Dacă avem o Tară (spunea odinioară marele nostru cărturar, istoric și om politic Mihail Kogălniceanu), o datorăm generațiilor bătrâne și tinere; o datorăm prudenței, energiei, vitejiei și patriotismului românilor; o datorăm înseși națiunii. *Faptele noastre eroice devin faptele Țării. Eroismul românilor este eroismul Țării.*

Deloc întâmplător, peste ani, Ansamblul Monumental *România Biruitoare* este închinat deopotrivă eroilor și Țării pe care aceștia, prin jertfa lor, au făurit-o.

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.
Friedrich Nietzsche

Întelegerea și cunoașterea nu ar fi posibile decât prin dimensiunea morală a prejudecății. Oferind prejudecății o dimensiune rațională, el ne invită să evaluăm dacă nu cumva sentimentele și prejudecățile, care par a fi în contradicție cu raționalitatea, sunt purtătoare de rațiune.

În „Lumea Sofiei”, roman minunat al istoriei filosofiei, un thriller în căutarea înțelepciunii, Jostein Gaarder, imaginând o discuție între un filosof și o preadolescentă, Sofia, nu oculte nici problema prejudecăților. Într-o discuție despre David Hume, Sofia înțelege faptul că simțurile omului trebuie să fie tot timpul în stare de *trezie*, pentru a evita prejudecățile. Filosoful o provoacă pe Sofia...

– Acum îți dau următoarea temă pentru acasă: când tu și un copil mic asistați împreună la un mare spectacol de scamatorie – în care, de exemplu, ceva plutește în aer –, cine dintre voi doi s-ar amuza mai mult la un asemenea număr de scamatorie?

– Îmi vine să cred că eu m-aș amuza cel mai mult.

– Și de ce?

– Pentru că eu aș înțelege ce nebunie e asta.

– Foarte bine. Copilul cel mic nu se va bucura văzând că legile naturii au încetat înainte de a fi învățat să le cunoască.

– Ai putea spune și așa.

– Ne aflăm în continuare chiar în miezul filosofiei empirice a lui Hume. El ar fi adăugat că, de fapt, copilul acela nu ar fi devenit încă sclavul unor obisnuințe. Un copil are deci mai puține prejudecăți decât ai tu. Se pune problema dacă acel copil nu este în același timp și un filosof mai bun. Pentru că un copil nu are opinii preconcepționate. Și asta, draga mea Sofie, este cea dintâi dintre virtuțile filosofiei. Copilul trăiește și simte lumea așa cum este ea, fără să adauge obiectelor mai mult decât trăiește el în experiențele lui.

– Mie îmi pare totdeauna rău ori de câte ori am prejudecăți¹⁰. Este glasul lui David Hume, cel care, și în „Cercetare asupra intelectului omenesc”, ne îndemna să-i alungăm din câmpul deschis pe acei tâlhari care caută adăpost în pădure și stau la pândă pentru a se năpusti pe orice drum nepăzit al spiritului, pentru a-l coplesi „sub temeri și prejudecăți”. Filosoful scoțian dezvoltă ideea potrivit căreia „există o specie de scepticism care precedă oricare cercetare și oricare filosofie, ce a fost mult prețuită de Descartes și alții, ca pavăză împotriva erorii și a judecății pripite¹¹”.

A privi toate prejudecățile nenuanțat, doar ca pe un infern al spiritului nostru, este deja o... prejudecată. Charles S. Peirce, fondatorul pragmatismului, privit de academicianul Alexandru Boboc și ca autor al „ideilor fundamentale ale semioticii¹²”, cugând asupra spiritului carte-

Ion FERCU

șoaptele nuanțelor

Prejudecățile: infern și provocare eternă (2)

zianismului, ne avertizează că nu putem aborda problematica procesului cunoașterii începând „cu o îndoială totală. Trebuie să începem cu toate prejudecățile pe care le avem realmente atunci când pornim la studiul filosofiei[...]”. De aceea îndoiala carteziană este o măsură preliminară tot atât de nefolositoare pe cât ar fi să treci pe la Polul Nord pentru a ajunge la Constantinopol coborând de-a lungul unui meridian [...]. Să nu ne facem că ne îndoim în filosofie de ceea ce nu ne îndoim în adâncul ființei noastre¹³. Noam Chomsky va susține, dintr-o altă perspectivă, acest gând: „Începând din momentul în care înțelegem paradoxul, este evident că trebuie să avem un ansamblu de prejudecăți dinainte stabilit, pentru ca inducția să fie posibilă; dar asta nu schimbă cu nimic faptul că există o bogată literatură în care s-a încercat să se arate că acest lucru nu este adevărat¹⁴. Invităm în acest context și o voce interesantă din spațiul nostru cultural –

Gheorghe Ceaușu: „La limita de sus ajungând cu gândul, tot prejudecăți sunt și axiomele, postulatele, dogmele și toate înțelepciunile, căci în toate sunt implicate adevărul și convingerea că ele sunt puncte de pornire pentru a avansa în cunoaștere și a avea eficacitate în acțiune¹⁵”.

Prejudecățile pot intra uneori în jocul fericit al cunoașterii, pot fi, ca strategii euristice, provocări pragmatice, vectori metodologici utili. Petru Bejan, filosof-reper și pentru studiul problematicii prejudecăților, provoacă un fericit brainstorming din perspectiva... recuperării unor semnificații ale prejudecăților: „Pot fi însă reabilitate prejudecățile, după criticile și rezervele formulate la vremea lor încă de Platon, Francis Bacon, Descartes, Kant sau Hegel? Au acestea o acceptabilitate epistemică dispozibilă? Se pretează ele unei valorificări hermeneutice? Gadamer argumentează de fiecare dată favorabil, traducând în termeni pozitivi toate clarificările depre-

ciative. Prejudecățile țin de structura intrinsecă a cunoașterii; ele nu sunt întotdeauna de condamnat și nici de neglijat¹⁶”.

În istoria filosofiei, Socrate poate fi creditat cu voce de... pionierat, ca importantă și efect, sesizată în acest univers al debaterii. A trăit, zice Platon¹⁷, potrivit principiului: o viață de om necercetată critic nu merită să fie trăită. Adversar al *misologiei*, el va atrage și prețuirea lui Descartes, cel care „consideră drept cauză a misologiei situația în care prejudecățile persistă într-o judecată rațională și acompaniază probele existente¹⁸”, scrie Grigore Spermezan. Socrate a încercat „pe de o parte să învingă prejudecățile educației proprii, neștiința altora s-o lumineze, să surpe sofistica, să reziste răutății, invidiei, defăimărilor și insultelor dușmanilor săi, să poarte cu demnitate sărăcia, să combată puterea ce nu era întemeiată pe drepturi morale și, ceea ce era și mai greu, să împrăstie grozăviile superstițiilor. Iar pe de altă parte

să crute și să menajeze cugetele slabe ale concetățenilor săi, să ocolească scandalurile și să nu ironizeze influența bună, pe care o are și cea mai naivă religie asupra moravurilor celor simpli¹⁹”. Filosoful grec „se adresa celor care nu posedă decât o cunoaștere convențională, celor care nu acționează decât sub influența prejudecăților lipsite de fundament rațional, în scopul de a le dovedi că pretinsa lor știință nu se bazează pe nimic. Dar el îi alege mai ales pe cei convingși – prin cultura lor – că posedă știința însăși²⁰”. Pornind de la principiul „Singurul lucru pe care îl știu este că nu știu nimic”, *maieutica* sa rămâne un reper în istoria cunoașterii. Schopenhauer îl admira: „...punctul de plecare al oricărei filosofii adevărate este această vorbă adăncă a lui Socrate: «Singurul lucru pe care îl știu este că nu știu nimic»²¹”. Ca și Karl Popper, cel care spunea că „el critica ceea ce lui și altora le părea cert. Această metodă critică [...] îl ducea la falibilism²²”.

Note:

10. Jostein Gaarder, *Lumea Sofiei*, București, Editura „Univers”, 2006, p. 269.

11. David Hume, „Cercetare asupra intelectului omenesc” (trad.), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 211.

12. Alexandru Boboc, *Probleme filosofice ale limbajului*, în „Logică, limbaj, filosofie”, București, Editura Științifică, 1968

13. Charles S. Peirce, *Semnificație și acțiune* (trad.), București, Editura „Humanitas”, 1990, p. 68.

14. Noam Chomsky, în vol. *Teorii ale limbajului. Teorii ale învățării. Dezbateri dintre Jean Piaget și Noam Chomsky* (trad.), București, Editura Politică, 1988, p. 440.

15. Gheorghe Ceaușu, *Despre prejudecăți*, în *Sinapsa*, nr. 2/2008, pp. 101-116.

16. Petru Bejan, *op. cit.*, p. 125.

17. Platon, *Apărarea lui Socrate*, 38 a.

18. Grigore Spermezan, *De la Socrate la Wittgenstein: gândire critică, argumentare și comunicare* (trad.), București, Editura Didactică și Pedagogică, 2016, p. 89.

19. Moses Mendelssohn, *Leben und Charakter des Sokrates*, Neue Ausgabe, Berlin, 1818, pp. 7-8, apud Nicolae Balca, „Istoria filosofiei antice”, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, p. 10.

20. Pierre Hadot, *Ce este filosofia antică*, traducere de George Bondor și Claudiu Tipuriță, Iași, Editura „Polirom”, 1997, p. 55.

21. Arthur Schopenhauer, *Lumea ca voință și reprezentare* (trad.), vol. II, Iași, Editura „Moldova”, 1995, p. 195.

22. Karl Popper, *În căutarea unei lumi mai bune* (trad.), București, Editura „Humanitas”, 1998, p. 44.

• Eudochia Robu – *Înger cu mască*
(Premiul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău)

Winston Churchill a avut o viață împlinită. Puțini sunt cei a căror viață ar putea s-o egaleze pe a lui – ca amplitudine, varietate și reușite în atâtea domenii.

Paul Johnson

Dintre personalitățile providențiale ale secolului al XX-lea, Winston Churchill este, în opinia lui Paul Johnson*, *personalitatea cea mai valoroasă pentru umanitate și, totodată, cea mai seducătoare* (p. 7). Într-adevăr, dispunând de longevitate, Churchill (1874-1965) a fost martor și participant activ la politica britanică, în care s-a implicat, prin programe sociale, dorind să amelioreze viața celor săraci, a șomerilor și a tuturor defavorizaților. A traversat cele două conflagrații majore ale veacului XX, impunându-se ca un adversar hotărât al militarismului german. La cumpăna dintre veacuri, Germania domina Europa ca putere economică și militară, avea o populație în creștere, care putea furniza noi contingente de soldați. Pentru Churchill prima ieșire din Marea Britanie este în India, unde pe lângă îndatoririle militare, face multă lectură: *A citit și ținut minte toate cărțile de valoare de care a putut face rost* (p. 20). Churchill fusese atras de magia cuvintelor încă din gimnaziu, datorată, în special, profesorului său de engleză, Robert Somervell: *Winston s-a dovedit nu numai un specialist, ci un adevărat artist al cuvintelor. Le iubea. Au ajuns să-i curgă în vene pe măsură ce își forma maturitatea politică. Nici un alt politician englez nu a manifestat mai multă fascinație față de cuvinte și nu le-a folosit cu mai multă perseverență pentru a face carieră și a-și proteja poziția în vremuri tulburi* (p. 17). Cuvintele i-au furnizat lui Churchill, de la vârsta de 22 de ani, până în finalul vieții, principala sursă de venit. La parte la războaie regionale – Cuba, Sudan, Africa de Sud –, în calitate de corespondent de război, scriind, totodată, cărți de succes, fiind conștient că un eventual război european era o catastrofă pentru civilizația occidentală. În 1900, Churchill revine în Anglia, continuă să publice, ține prelegeri publice în Marea Britanie, Canada, SUA, pătrunde în viața politică, în februarie 1901 își face debutul în Camera Comunelor: *Era avid după funcție, putere și șansa de-a face istorie. Dar își dorea și răzbunare: voia să-i facă dreptate tatălui său, devenind el însuși prim-ministru* (p. 25). În 1905, Churchill este numit subsecretar de stat pentru colonii, iar în 1907 se deplasează în coloniile engleze din estul Africii. În 1910 a devenit ministru de Interne, ocazie pentru Churchill să viziteze diverse închisori, unde discută cu deținuții, participă la manevrele militare ale Franței și Germaniei, declarând la întoarcere: *Nu pot decât să-i*

Ionel SAVITESCU

mulțumesc lui Dumnezeu că există o mare între noi și Germania (p. 50). Este impresionat de armata germană, cea mai puternică din Europa, de planul de înzestrare navală conceput de Kaizer, prin construirea de mari nave militare și submarine, anihilând astfel supremația flotei regale engleze. Atenă la politica europeană, Churchill era conștient că nu peste mult timp între Marea Britanie și Germania va izbucni un război. În 1911, a preluat conducerea Amiralității, Churchill inițiind noi construcții de nave de luptă, dotate cu tunuri de mare calibru. Într-un eseu din 1937 din volumul **Mari contemporani**, Churchill scrie despre Kaizer: *Era o enigmă și un amalgam de contradicții. Nu era prea clar dacă era o marionetă sau un autocrat. Era însă de netăgăduit, după cum s-a convins și Churchill, că Germania posedă cea mai bună armată de profesioniști din lume* (p. 50). Churchill era pregătit pentru Marele Război, ba chiar l-a anticipat și alături de H. G. Wells i-a prevăzut ororile: *De fapt, ele s-au dovedit și mai îngrozitoare decât au presupus cei doi* (p. 56). Paul Johnson consideră că Marele Război a fost cel mai mare dezastru din istoria modernă, poate chiar din întreaga istorie, în urma căruia au apărut cele mai multe dintre problemele secolului XX, majoritatea continuând, amplificate, în secolul XXI (p. 56). Întrebarea care ne frământă și la care Paul Johnson nu răspunde este dacă acest război putea fi evitat. Deoarece atentatul de la Sarajevo l-a declanșat, altfel cele două blocuri militare ar fi așteptat un nou motiv de beligeranță. Evident, inechitățile Primului Război Mondial le-au generat pe al doilea. După politică, scrisul și pictura au

• Mihai Damian – *Vânătoarea de vrăjtoare* (Premiul Untunii Artiștilor Plastici din România)

cartea străină

Churchill

devenit o preocupare permanentă pentru Churchill. Vizitează frontul și ia parte la lupte. Sub Lloyd George, Churchill devine ministru al înarmării, contribuind la mai buna aprovizionare a armatei britanice față de cele franceze și germane. Asasinarea familiei imperiale ruse este considerată de Churchill ca o mare crimă a istoriei, dar nu e mai puțin adevărat că lui Nicolae II i s-a refuzat politicos refugiu în Marea Britanie. Încercarea de a trimite trupe în Rusia prin Arhanghelsk nu a reușit. Dacă bolșevicii nu preluau puterea, probabil că războiul civil, foamea, Gulagul nu ar fi existat, spune Paul Johnson, după cum nici Mussolini, Hitler, legionarismul românesc, spunem noi, n-ar fi apărut ca o reacție contra comunismului sovietic (p. 72). Churchill era înspăimântat de perspectiva bolșevizării Marii Britanii: *Tirania bolșevică este cea mai rea dintre toate tiraniile din istorie, cea mai distrugătoare și cea mai degradantă...* Regimul rus era o formă bestială de barbarie, întreținută prin măceluri și crime sângeroase, săvârșite în stil

execuțiilor chinezești și cu mașini blindate. Era foarte adevărat: chiar și în timpul lui Lenin fuseseră masacrate trei milioane de oameni. Churchill a avertizat că o țară condusă de la Londra după modelul bolșevic ar însemna sfârșitul civilizației engleze (pp. 92-93). După război continuă să scrie, să picteze, să țină conferințe. În SUA este lovit de o mașină, ocazie de a scrie în spital un articol pentru care a primit 600 de lire sterline. Prin venirea la putere a lui Hitler (1933), militarismul german reînvie, iar Churchill rămâne singurul politician britanic conștient de pericolul nazist. Hitler concepe o armată de uscat uriașă, o flotă înzestrată cu nave de război și submarine, o aviație performantă. Trece curând la agresiuni și anexiuni, iar prin atacarea Poloniei (1 septembrie 1939), Marea Britanie și Franța îi declară război Germaniei pe data de 3 septembrie 1939. Un mister rămâne de ce nu s-a declarat război și Uniunii Sovietice pe data de 17 septembrie 1939, când rușii au ocupat cealaltă parte a Poloniei. În primăvara lui 1940, Germania întreprinde noi acțiuni militare, culminând cu ocuparea unei părți a Franței. Churchill devine premier în mai 1940, preluând și Ministerul Apărării: *Probabil că niciun alt om de stat din Marea Britanie nu și-a exercitat puterea atât de mult timp, atât de intens și de amplu... Faptul că el a preluat cârma a fost vital pentru supraviețuirea și victoria finală a Marii Britanii?... Churchill a fost enorm de admirat, ba chiar iubit, dar și temut* (pp. 122-123). Churchill era conștient de gravitatea situației, sfătuindu-se cu regele George VI și cu șefii armatelor de uscat, marină și aer. A efectuat mai multe vizite în Franța pentru consultări. Dorind victoria cu orice preț, Churchill se adresează conaționalilor săi astfel: **nu am de oferit decât sânge, trudă, lacrimi și sudoare** (p. 125). Iar atunci când aviația britanică (RAF) a bombardat marile orașe germane, distrugându-le, Churchill a spus: **Niciodată într-un conflict omenesc atât de mulți nu le-au datorat celor puțini atât de mult** (p. 134). Dintre orașele germane Lübeck (*s-a aprins ca un rug*), Hamburg și Dresda au avut mult de suferit. Atacurile RAF-ului contra Germaniei, combinate cu ale aviației americane, se pot interpreta și ca un avertisment la adresa Uniunii Sovietice: *Toate acestea tind*

să fie ignorate de cei care afirmă că Rusia a fost cea care a înfrânt cu adevărat puterea germană nazistă. Fără campania de bombardamente a lui Churchill, frontul de est ar fi fost în impas (p. 152). Britanicii erau avansați în cercetarea și fabricarea bombei atomice și reușiseră să descifreze cifrul mașinii germane *Enigma*. Astfel, Churchill a aflat data probabilă a atacului contra Uniunii Sovietice, comunicându-i lui Stalin, însă acesta a ignorat avertismentul, la fel procedând și cu informația furnizată de Richard Sorge. Germania a atacat Uniunea Sovietică (22 iunie 1941), însă Japonia, în pofida alianței cu Germania și Italia, nu atacă în Extremul Orient Rusia, ci atacă SUA și posesiunile britanice din sud-estul Asiei, iar Hitler comite o greșală fatală: la 11 decembrie 1941 declară război Americii. În acest conglomerat de evenimente care se succedă cu repeziune, Churchill găsește timpul necesar să-i acorde azil politic Kaizerului Wilhelm II al Germaniei, care abdicase în 1918. În 1942, rușii cer imperios Occidentului deschiderea celui de-al doilea front. După o încercare eșuată în 1942 la Dieppe (*Repetiția generală*), s-a pus la cale Operațiunea *Overlord* (debarcarea în Normandia, 6 iunie 1944), încununată cu succes. Au urmat moartea lui Roosevelt, sinuciderea lui Hitler și înlăturarea lui Churchill din Guvern. Germania învinsă capitulează și este împărțită în zone de influență. Răceala dintre aliați intervine și Churchill, în 1946, la Fulton (SUA), face două afirmații care rămân în istorie: **O cortină de fier a căzut peste continent și un război rece împotriva Rusiei a înlocuit războiul fierbinte împotriva Germaniei** (p. 163). După 1945, Churchill se dedică întru totul picturii, scrisului și căilor de curse. **Memoriile de război** s-au bucurat de un succes enorm: *A fost în mod categoric una dintre cele mai populare și de succes cărți ale tuturor timpurilor* (p. 170). În mod neașteptat, Churchill redevine premier în 1951, este invitat oficial în SUA, primește diferite distincții, iar în 1955 se retrage. A urmat un deceniu de contemplare asupra unei vieți pline de evenimente. S-a stins pe 14 ianuarie 1965. A avut parte de funeralii naționale. A fost omagiat de capete încoronate, șefi de stat și un numeros public. Evident, în mai puțin de 200 de pagini, Paul Johnson trece în revistă viața împlinită a lui Winston Churchill. Bibliografia suplimentară completează o lucrare de excepție, căreia îi lipsește un set de fotografii de epocă.

* Paul Johnson, *Churchill* (traducere din engleză și note de Veronica Sidon), București, Editura „Humanitas”, 2017, 190 p.

Adrian CREȚU

Jurnal de poet plictisit de moarte Într-un castel medieval scoțian

• fragmente •

Ziua 1.

Duminică, 22 aprilie 2018

Am ajuns azi, pe la 3 după-amiază, în aeroportul din Edinburgh, după vreo șase ore în două avioane. În aeroportul din Scoția m-a preluat directorul rezidențiatului, un poet britanic la 50 și ceva de ani, înalt ca un cal, Hamish Robinson, cu un accent foarte scoțian și mormăit, încât e un chin să pricep ce spune. Am încercat câteva glume în mașină, dar nu a râs la nici una dintre ele, atâta mormăie are. M-a frapat o chestie: l-am întrebat de cât timp organizează rezidențiatul și-mi răspunde, cu frustrare: „I have been stuck in this job for seven years“ (de șapte ani e blocat în jobul ăsta) și că niciodată n-a stat atâta timp într-un singur loc. M-am trezit reflectând la propria-mi viață profesională cam flustratică din ultimii ani, în timp ce el îmi mai zicea că, din cauza anilor pe care îi are, nu mai e la fel de atractiv profesional ca pe vremuri.

Seara, la 7, am luat cina în sala mare a Castelului Hawthornden. Nu am trăit niciodată atâta formalism! Sala arăta incredibil, de altfel, cu șemineu, lumânări în sfeșnice de argint, trei feluri de furculițe și cutite, portrete uriașe ale foștilor inhabitanți ai castelului. Aș putea trece ușor peste partea asta; îmi place, ca oricărui altuia, să fiu într-un loc deosebit, dar problema a fost cu atitudinea și atmosfera de la masă: înspăimântător de prețioasă, formală, lipsită de orice emoție autentică și de viață. Nici nu au mai contat cele trei feluri servite cu fast, sherry-ul sau vinurile albe și roșii franțuzești în care m-am aruncat, ca să fac față. Partea nasoală e că în fiecare seară o să avem parte de nenorocirea asta (mă gândesc că asta e o cină tipic britanică aristocrată), în care totul este frumos și strălucitor, dar lipsit de conținut, iar protocolul este primordial.

Suntem cinci scriitori în povestea asta: *Tai Nitzan* (din Tel Aviv, în jur de 55 ani, foarte cochetă); scrie poezie și literatură pentru copii, e traducătoare de cărți spaniole și englezești și pare cea mai umană din tot lotul; *Olivia Kate Cerrone* (cred că e cea mai tânără dintre noi, până-n 30 de ani), lector universitar și prozatoare din Boston (SUA), care are o opinie despre tot ce se discută și urăște timpii morți din conversație; *Kirsteen MacLeod*, o canadiancă din Montreal, de aproximativ 60 de ani, un „people pleaser”, cum spun englezii, care nu se mai putea opri din a spune ce extraordinar este totul, inclusiv proșopul de masă cu monogramă, de la cină. Ultima scriitoare este *Nelly Shulman* (variante scurte pentru Elizabeth; are în jur de 40 de ani, scundă, cu o tunsoare băiețească și un accent slav foarte pronunțat), o rusoaică din Sankt Petersburg care, din zisele ei, cam fanteziste, le-a făcut pe toate în viața asta: a călărit în Mongolia cu un trib, timp de o lună, într-un pelerinaj, a stat doi ani în China, știe fluent mandarina, greaca, engleza, ucraineana, franceza și rupe un pic și în japoneză, cât să se descurce. Acum, predă limba și literatura rusă la Universitatea din Berlin, după un an petrecut la Cercul Arctic, și are un iubit a cărui familie trăiește într-un castel, deci e foarte familiarizată cu viața aristocrată (am aflat astea în cele două ore cât a durat

Anul trecut, am mers la un rezidențiat literar din Scoția, la Castelul Hawthornden, unde am stat o lună și am ținut jurnalul acesta zilnic, din motive de plictis existențial acut. Am mers la destule rezidențiate literare până acum peste tot în lume, dar acesta m-a scos din sărite cât de pretențios era în condițiile de aplicare. Am dat de capăt tuturor pretențiilor și, după ce mi-au studiat aplicația și cele cinci poezii traduse de mine în engleză, m-au invitat pentru o lună în Scoția. Partea frumoasă e că am fost cazat într-un castel medieval din secolul al XV-lea, Hawthornden Castle, și că eram doar cinci scriitori din toată lumea. Totul a fost plătit pentru noi de o familie bogată din America, familia Heinz, ce deține concernul Ketchup Heinz, care e proprietarul castelului.

prima cină castelană din existența mea; păcat că mai urmează multe altele!).

Ziua 2.

Luni, 23 aprilie 2018

Ne-am întâlnit cu toții iarăși la micul dejun, în sala mică de mese, pe la 9, unde am mai aflat că, evident, Nelly nu consumă carne și niciun fel de produs lactat și că asta îi dă o energie extraordinară să lucreze concomitent la 4-5 proiecte. Bine că eu mănânc fast-food și carne de orice fel, beau și fumez de rup, dacă am mai mult de două întâlniri programate pe săptămână, trebuie să le notez în agendă, altfel le uit, sunt obez și leneș și foarte mulțumit de asta!

După aceea, administratorul, Hamish, ne-a plimbat prin castel și pe domeniu, ne-a prezentat cele trei biblioteci. Una dintre ele, cea principală, e separată de castel și construită lângă o seră de flori. E magnifică biblioteca asta: încăperea principală are un acoperiș conic și rafturi imense de cărți, cataloage vechi de artă etc. Prevăd că o să petrec multe ore acolo, în explorări bibliofile.

Între 9.30 dimineața și 18.30 sunt interzise zgomotele de orice fel în castel, liniștea, se pare, fiind esențială procesului de creație, deși eu sunt de altă părere. Așa că azi am încercat să-mi găseșc locul unde să mă apuc de scris; stau în camera Milosz, poetul polonez. Aici, fiecare încăpere de dormit poartă numele unui scriitor. Camera Milosz e mare, cu șemineu, aflată la etajul unu al castelului, etajul stăpânilor castelului și al invitaților în perioada medievală. Are până și un șnur imens, cu clopotel, de chemat servitorii. La etajul doi se află camerele servitorilor din epocă: mici, destul de incomode, dar care acum sunt frumos aranjate.

Camera în care stau are o oglindă mare deasupra șemineului, un pat vechi uriaș, un dulap de haine din lemn, absolut superb, cu numeroase imagini și modele

sculptate, un birou de scris, situat în fața uneia dintre ferestrele mari ale camerei, care dă spre o răpă adâncă, pe care s-a construit, tipic medieval, pentru apărare, unul dintre zidurile castelului, cu un rău mai jos. În prima zi, când Hamish m-a dus să-mi arate camera mea, pe care o prezenta foarte mândru (cred că e cea mai faină din camerele scriitorilor, fiindcă am mai văzut azi două de la etajul doi: Yeats și Boswell, care sunt camere mici, tipic medievale, de servitori), mi-au căzut ochii pe mânerul dulapului din cameră, de care era agățată o pereche de chiloți albi, de damă, cam murdari. Îi arăt asta și el s-a albit un pic; i-a luat delicat, i-a întors pe toate părțile și a mormăit „This isn't good at all!” A plecat întempestiv (sper să nu-și piardă nimeni jobul din cauza asta).

Din păcate, nu pot să scriu în cameră, fiindcă tentația patului e prea mare. Am descoperit și un radio mic, care are deja setat postul Classic FM, pe care îl ascult neincetat când sunt în cameră. Am încercat Garden Room, dar are scaunele prea incomode și niște mese de lemn dreptunghiulare, care mă fac să mă simt înapoi la școală, în clasa a cincea. Ca pericol suplimentar, aici se află și cabinetul de sherry!

Mai e Drawing Room, un salon mare, de socializare, cu pian și canapele pentru picat și tot felul de canapele, fotolii comode, scăunele, perne și pernute, care numai la scris nu mă duc cu gândul. Am găsit, imediat după salonul ăsta, un alt salon de tip bibliotecă, cu geamurile care dau spre răpă, cu multă pădure în jur. Camera are patru corpuri mari de bibliotecă, două ferestre simple și una dublă și, în mijloc, o masă lungă, de lemn, unde scriu acum.

Acum e în jur de șase seara, plouă probabil a opta oară în această zi, în reprize mici. E o ploaie mărunță, mocănească, tipic britanică, dar e cu soare și stau într-un castel, așa că aș face bine să nu mă plâng atâta. Încep să intru în liniștea de aici.

Din păcate, liniștea e tulburată și aici, la cogeamite castelul medieval, de politica internațională: Putin, Trump și problema Israelului au fost subiectele exclusive ale cinei. După o oră, sătul, m-am ridicat, spunând că am auzit destulă politică pentru o zi și că mâine poate discutăm de utopii, nu numai despre distopii. Ceilalți au părut un pic afectați de atitudinea mea asocia. Mai târziu, administratorul programului, Hamish, a venit sus, unde scriu acum, în biblioteca mică a castelului, și mi-a lăsat o sticlă de vin roșu, deja deschisă, fără să zică nimic, decât noapte bună. Bănuiesc că în loc de scuze, pentru ariditatea discuției de la masă, în care nu a zis nici el mai nimic; frumos din partea lui să mă mituiască cu alcool.

S-a făcut târziu, e noapte de-a binelea acum, vântul bate foarte tare, aud șuierături de afară și geamurile trosnesc bine în tocure. O să editez un pic textul scris până acum și apoi mă retrag în cameră, unde o să mă ocup de o sticlă de whisky scoțian, ironic adus din România.

Ziua 3.

Marti, 24 aprilie 2018

M-am trezit azi cu prea multă energie. După micul dejun, am decis să explorez lumea din afara castelului: m-am înarmat cu haina de ploaie și un băț de cățarat, pe care l-am găsit la poartă, și am făcut turul castelului. E o potecă bătătorită, se pare, de toți scriitorii care au venit aici, din câte mi s-a spus, inclusiv de un laureat Nobel pentru literatură, poetul irlandez Seamus Heaney. Am ajuns până jos, la râul din răpă, apoi am trecut pe lângă niște grote la baza zidului castelului (cred că e vorba de niște grote vechi, locuite de picți, vechii locuitorii din vremurile preromane ale Țării Scoției de azi). Hamish ne-a spus că ne duce acolo curând și ne spune povestea. De fapt, întreg castelul este construit pe o stâncă uriașă, la baza căreia sunt scobite și aceste grote.

La baza zidului castelului m-am simțit reasigurat și regăsesc urmele consumerișmului secolului în care m-am născut: am găsit o sticlă goală de Coca-Cola, un borcan spart de gem scoțian de fructe de pădure, un capac verde de bidon de plastic, niște chistoace de țigări etc. După acest tur, am mers de la castel până la poartă, pe drumul asfaltat al domeniului, aproximativ un kilometru; am luat-o ușor, în mod de plimbare, fiindcă am avut parte de vreme bună azi. La întoarcere, am ales aleea care duce spre biblioteca principală a castelului: clădire separată, cu o seră atașată și o grădină de pomi fructiferi în față. Am călătorit cu privirea, timp de încăntare, prin toate rafturile vreo două ore, scoțând, din când în când, câte un volum din raft și cercetându-i pagina de gardă și legătura. Am găsit și secțiunea de poezie, unde am verificat dacă l-au avut într-adevăr pe Seamus Heaney ca rezident aici. Am dat de două volume semnate de el, unul din ele cu mențiunea „ForHawthornden...”

Mi-am ales, pentru lectură, un roman de Haruki Murakami, în engleză, care mi-a trezit interesul, „Colorless Tsukuru Tazaki and his years of pilgrimage”. Am notat în caietul scriitorilor din bibliotecă faptul că l-am imprumutat; sper să-l și citesc. Mi-am propus, pentru următoarele zile, să iau la

• continuare în pag. 18